

Universita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií

Katedra oboru Občanský sektor

Diplomová práce

**Příprava mladých lidí z dětského domova na
samostatný život**

**Role státního a nestátního neziskového sektoru v Praze a Středočeském
kraji**

Vypracovala: Bc. Jana Bašeová

Vedoucí práce: Mgr. Václav Vondráček

Konzultantka: Ing. Marie Dohnalová, Csc.

Praha 2006

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a s použitím literatury uvedené v seznamu literatury.

Souhlasím s tím, že tato diplomová práce může být zveřejněna v elektronické knihovně FHS UK a může být využita i jako studijní text.

Jana Bašeová

Chtěla bych poděkovat především Mgr. Václavu Vondráčkovi za nesmírnou ochotu, podporu a odborné vedení. Můj dík patří také Ing. Marii Dohnalové, Csc., za cenné připomínky, dále pracovníkům občanského sdružení Naděje, zejména ředitelce pražské pobočky, Mgr. Petře Lakatošové, a vedoucím sociálním pracovníkům, Luboši Turzíkovi, Dis., a Ladislavovi Vargovi, Dis. Také bych ráda poděkovala řediteli dětského domova Dolní Počernice, panu Martinu Lněničkovi a mnoha dalším pracovníkům ze státního i neziskového sektoru, kteří mi obětavě věnovali svůj čas.

V neposlední řadě můj dík patří také mému manželovi, který mi byl při mé práci vždy velkou oporou.

Jana Bašeová

Obsah:

Abstrakt	7
Klíčová slova	7
Seznam použitých zkratk	8
1. Úvod	9
2. Teoretická část	10
2. 1. Příčiny umístění dětí do náhradní péče, její druhy, jak probíhá proces umístování	10
2. 1. 1. Formy náhradní rodinné péče	12
2. 1. 2. Formy náhradní výchovné péče	14
2. 2. Kompetence jednotlivých resortů v oblasti sociálně-právní ochrany a sociální prevence kriminality	16
2. 2. 1. Kompetence MPSV	16
2. 2. 2. Kompetence MZ a MŠMT	17
2. 2. 3. Kompetence krajských úřadů a obecních úřadů obcí s rozšířenou působností	18
2. 2. 4. Kompetence MV a MS	19
2. 3. Pobyt dítěte v dětském domově	20
2. 3. 1. Legislativní rámec pobytu dítěte v DD	20
2. 3. 2. Příprava svěřenců DD v Praze a Středočeském kraji na samostatný život v během pobytu v zařízení	22
2. 3. 2. 1. Případová studie DD v Praze - Dolních Počernicích	27
2. 4. Odchod zletilého svěřence z dětského domova	33
2. 4. 1. Legislativní rámec odchodu svěřence z DD	33
2. 4. 2. Odchod mladého svěřence z náhradní péče do samostatného života ve Velké Británii	34
2. 5. Návazné možnosti ubytování a služeb pro absolventy DD v rámci státního sektoru v Praze a Středočeském kraji	36
2. 5. 1. Možnosti návazného samostatného bydlení v rámci DD	36
2. 5. 2. Možnost návazného samostatného bydlení a služeb v kompetenci samosprávy	37
2. 6. Poznatky o absolventech DD v odborné literatuře	42

3. Empirická část	45
3. 1. Typy neziskových nevládních organizací, které pomáhají svěřencům DD připravit se na samostatný život	45
3. 2. NNO zaměřující se na pomoc dětem z DD ve smyslu přípravy na samostatný život v Praze a Středočeském kraji	46
3. 2. 1. Středisko náhradní rodinné péče	46
3. 2. 2. Občanské sdružení Vhled	51
3. 2. 3. Občanské sdružení Múzy dětem	53
3. 2. 4. Občanské sdružení Barevný svět dětí	54
3. 2. 5. Občanské sdružení Děti našeho světa	56
3. 3. NNO poskytující ubytování, pomoc a podporu absolventům DD	58
3. 3. 1. Domy na půl cesty v ČR – historie vzniku a legislativní rámec činnosti	58
3. 3. 2. Cílové skupiny domů na půl cesty v zahraničí a v ČR	59
3. 4. Domy na půl cesty v Praze	61
3. 4. 1. Občanské sdružení Dům otevřených možností	61
3. 4. 1. 1. Projekt „DOM – Dům na půl cesty“	61
3. 4. 1. 2. Projekt „DOM JOB“	64
3. 4. 1. 3. Projekt „DOM – Nejste na to sami!“	65
3. 5. Domy na půl cesty ve Středočeském kraji	67
3. 5. 1. Dům na půl cesty Kralupy nad Vltavou	67
3. 5. 2. Občanské sdružení Klub přátel dětí z DD	68
3. 5. 3. Středisko Diakonie Českobratrské církve evangelické ve Vlašimi	71
3. 6. Případová studie DPC – Dům Naděje Vršovice	73
3. 6. 1. Charakteristika občanského sdružení Naděje	73
3. 6. 2. Historie Domu Naděje Vršovice a finanční náklady na jeho provoz	75
3. 6. 3. Charakteristika DNV, jeho cílové skupiny a poskytované služby.....	76
3. 6. 4. Metody práce s klientem	78
3. 6. 5. Návazné bydlení a metody práce s klientem v chráněném bytě	80
3. 6. 6. Souhrnné statistické přehledy o klientech DNV	81
3. 6. 7. Statistické přehledy o klientech DNV, kteří prožili část života v DD	85
3. 6. 8. Problémy klientů DNV se zkušeností s ústavní výchovou	91
3. 6. 9. Kazuistiky klientů DNV	94
3. 6. 9. 1. Jaroslav	95
3. 6. 9. 2. Roman	96
3. 6. 9. 3. Pavel	97

3. 6. 9. 4. Daniel	98
3. 6. 10. Shrnutí případové studie DNV	98
4. Výsledky a diskuze	99
4. 1. Zodpovězení první výzkumné otázky	99
4. 1. Zodpovězení druhé výzkumné otázky	102
Seznam použité literatury a zdrojů	105
Seznam příloh	111
Příloha č. 1	112
Příloha č. 2	113
Příloha č. 3	114
Příloha č. 4	116
O autorech	118
Slovník důležitějších jmen a pojmů	119
Rejstřík	121

Abstrakt

Ve své práci se věnuji problematice přípravy mladých lidí z dětských domovů na samostatný život. Kladu si za cíl zjistit, jak jsou mladí lidé v Praze a Středočeském kraji, pocházející z dětských domovů, připraveni na samostatný život. Na základě dosavadních šetření vycházím z hypotézy, že jsou připraveni nedostatečně. V rámci dalších výzkumných otázek také zjišťuji, jakou roli v přípravě dané cílové skupiny hrají relevantní instituce státního sektoru a samosprávy a nestátní neziskové organizace. Zatímco v teoretické části své práce se zaměřuji zejména na činnost a kompetence jednotlivých resortů státního sektoru a samosprávy, v části empirické podrobně mapuji činnost relevantních neziskových organizací v Praze a Středočeském kraji, se zaměřením na Dům Naděje Vršovice. V závěru se vyjadřuji ke zjištěným poznatkům a vymezuji role státního a nestátního neziskového sektoru v dané oblasti.

Klíčová slova

Absolvent dětského domova
Dům na půl cesty
Hospitalismus
Náhradní rodinná péče
Náhradní výchovná péče
Nestátní nezisková organizace
Občanské sdružení
Psychická deprivace
Socializace
Ústavní výchova

Seznam použitých zkratk

DD	dětský domov
DD DP	Dětský domov Dolní Počernice
DDŠ	Dětský domov se školou
Diakonie CČE	Diakonie Českobratrské církve evangelické
DNV	Dům Naděje Vršovice
DPC	Dům na půl cesty
DŘ	Domácí řád
DTB	Dům tréninkového bydlení
DÚ	Diagnostický ústav
FOD	Fond ohrožených dětí
IP	individuální plán
IPM	Integrační program pro mládež
KPDDD	Klub přátel dětí z dětských domovů
MCSSP	Městské centrum sociálních služeb a prevence
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MS	Ministerstvo spravedlnosti
MŠMT	Ministerstvo mládeže, školství a tělovýchovy
MÚ	městský úřad
MV	Ministerstvo vnitra
MZ	Ministerstvo zdravotnictví
NNO	nestátní nezisková organizace
NROS	Nadace rozvoje občanské společnosti
NVP	náhradní výchovná péče
OS	občanské sdružení
SK	Středočeský kraj
SNRP	Středisko náhradní rodinné péče
VOŠ	Vyšší odborná škola
VÚ	výchovný ústav
VZ	výroční zpráva
ZvŠ	zvláštní škola

1. Úvod

O problematiku integrace mladých lidí opouštějících dětské domovy do společnosti jsem se začala zajímat zhruba v polovině prvního ročníku studia magisterského oboru Občanský sektor. V té době jsem v rámci rešerše údajů pro seminární práci na téma příčin bezdomovectví navštívila neziskovou organizaci Krizové centrum Emauzy, kde jsem uskutečnila rozhovor se sociálním pracovníkem tohoto centra, panem Martinem Klementem. Během našeho rozhovoru hovořil o činnosti centra, které nabízí lidem bez domova, mimo jiné, levné ubytování a možnost pracovat za minimální mzdu. Také přišla řeč na klienty centra, které rozdělil do několika kategorií. Jednu z nich tvořila specifická skupina, která mě zaujala. Jednalo se o mladé lidi ve věku zhruba od 18 do 25 let, kteří většinu života strávili v dětských domovech nebo jiných zařízeních náhradní výchovné péče a kteří, po opuštění ústavu, nebyli schopni z různých důvodů vést samostatný život. Do krizového centra přicházeli proto, že se v podstatě ocitli „na ulici“ a nebyli schopni tuto situaci sami zvládnout. Zmíněný sociální pracovník tvrdil, že pravděpodobnost úspěšné integrace těchto klientů do společnosti je vyšší, je-li těmto mladým lidem včas poskytnuta cílená pomoc. Ty mladší, zhruba ve věku 18 až 20 let, Krizové centrum zpravidla odkazuje na specializované nestátní neziskové organizace (dále jen NNO), takzvané domy na půl cesty, které se na poskytování pomoci absolventům ústavní výchovy zaměřují. Pokud je však těmto absolventům ústavní výchovy 24 a více let a strávili již delší dobu na ulici, údajně již často postrádají dostatek motivace pro změnu své životní situace a jejich resocializace je mnohem obtížnější [Rozhovor Klement].

Toto tvrzení ve mně celou řadu otázek. Jsou mladí absolventi dětských domovů skutečně nepřipraveni pro samostatný život? Jestli ano, z jakého důvodu? Je jejich nepřipravenost způsobena nedostatečnou pomocí ze strany státních institucí, případně sociálních kurátorů, či spočívá v nedostatečné legislativní koncepci ústavní péče? Jakou roli v přípravě mladých lidí z dětských domovů na samostatný život hrají NNO?

Cílem mé práce je tedy zjistit, jak jsou mladí lidé v Praze a Středočeském kraji, pocházející z dětských domovů, připraveni na vstup do samostatného života. Na základě dosavadních poznatků přitom vycházím z hypotézy, že zmíněná cílová skupina je na samostatný život připravena nedostatečně. Další výzkumné otázky, jejichž zodpovězení si kladu za cíl, jsou následující: Jakou roli hrají v přípravě mladých lidí, pocházejících z dětských domovů, instituce státního sektoru a samosprávy v Praze a Středočeském kraji?

Jakou roli v přípravě této cílové skupiny hrají NNO, které mladým lidem z dětských domovů ve zmíněných krajích pomáhají? Tyto výzkumné otázky budu zjišťovat pomocí následujících výzkumných metod: řízeného rozhovoru, dotazníkového šetření, statistického šetření (zkoumání databáze bývalého domu na půl cesty „Domu Naděje Vršovice“), studia odborné literatury, interních dokumentů a internetových stránek organizací a relevantní legislativy.

V teoretické části této práce nejprve mapuji problematiku náhradní rodinné a výchovné péče o děti, se zaměřením na dětské domovy v Praze a Středočeském kraji, dále pojednávám o kompetencích a povinnostech jednotlivých resortů v oblasti státní správy a samosprávy, daných stávajícími legislativními předpisy. V neposlední řadě se zmiňuji také o výsledcích výzkumů o absolventech dětských domovů v odborné literatuře a příkladu dobré praxe ze zahraničí.

V empirické části se zaměřuji na zmapování činnosti těch NNO v Praze a Středočeském kraji, které si kladou za cíl pomáhat svěřencům z dětských domovů a absolventům těchto zařízení připravit se na samostatný život. V závěrečné části své práci pak podrobně uvádím případovou studii domu na půl cesty „Dům Naděje Vršovice“, který provozovalo občanské sdružení Naděje v letech 1997 – 2004.

V závěrečné části shrnuji zjištěné poznatky, odpovídám na výzkumné otázky, vyjadřuji se ke zjištěným problémům a navrhuji možná řešení.

2. Teoretická část

2.1. Příčiny umístění dětí do náhradní péče, její druhy, jak probíhá proces umístování

O možných příčinách umístění dítěte do náhradní péče se zmiňuji, protože považuji za důležité, z jakých možných poměrů nezletilí, umístění do náhradní péče, mohou pocházet, a jaké důvody, podle zákona, k tomuto umístění mohou vést.

Možné příčiny umístění nezletilého dítěte do náhradní péče jsou definovány v zákoně č. 359/ 1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí. Tento zákon definuje pojem sociálně-právní ochrany dětí jako „a) ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, b) ochranu oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění a c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny“ [Zák. 359/1999 Sb., § 1]. Sociálně-právní ochrana

dětí je podle zákona v první řadě v kompetenci obecních úřadů obcí s rozšířenou působností a krajských úřadů (do roku 2001 okresních úřadů), dále spadá pod příslušný resort MPSV a ve zvláštních případech se jí zabývá také Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně [Zák. č. 359/1999 Sb., § 3-4, ve znění pozdějších předpisů].

Sociálně-právní ochrana se, podle výše zmíněného zákona, zaměřuje zejména na děti, „...jejichž rodiče a) 1. zemřeli, 2. neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nebo 3. nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské povinnosti; b) které byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, pokud tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy; c) které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, žijí se prostitutí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by byl jinak trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití; d) které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte; e) na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, jejich lidskou důstojnost nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu; pokud tyto skutečnosti trvají po takovou dobu nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí nebo jsou příčinou nepříznivého vývoje dětí ...“ [Zák. č. 359/1999 Sb., § 6 odst. 1].

Zjednodušeně řečeno, jedná se jednak o ochranu dětí, jejichž rodiče se o ně nemohou, nechtějí či neumějí postarat [Rozhovor Janíčková], případně o děti z takových rodin, v nichž je dítě týráno či jsou jiným způsobem porušována jeho práva. Doc. PhDr. Jiří Kovařík, PhD., vymezuje příčiny vzniku ústavní nebo ochranné výchovy následovně: „O nařízení ústavní nebo ochranné výchovy může rozhodnout pouze soud a to jen v případě, že je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná opatření nevedla k nápravě nebo jestliže z jiných vážných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit. Pokud je to v zájmu nezletilého nutné, může soud nařídit ústavní výchovu i v případě, že jiná výchovná opatření nepředcházela“ [Kovařík 2004: 130]. Sociálně-právní ochrana se také vztahuje na děti a mládež se závažnějšími výchovnými problémy. Cílovou skupinou, na kterou se zaměřuji, jsou však mladí dospělí, kteří vyrůstali v dětských domovech, do nichž byli umístěni zpravidla z důvodu zanedbávání či zneužívání rodičovských práv či povinností. Proto se o dětech a mládeži s výchovnými problémy v této práci zmiňuji jen okrajově.

Jak je tedy v případech sociálně-právní ochrany dětí postupováno? Podle výše zmíněného zákona č. 359/ 1999 Sb. je kdokoliv oprávněn upozornit příslušný odbor sociálně-právní ochrany na porušení rodičovských povinností či zneužití práv vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti. Na základě takového zjištění se případu ujímá sociální pracovník (označován někdy také jako kurátor) pro děti a mládež, který je zaměstnancem obce s rozšířenou působností (ve větších městech se jedná o zaměstnance úřadu příslušné městské části) v místě bydliště daného dítěte. Úkolem daného sociálního pracovníka je prošetřit situaci, v níž se dítě nachází, a za spolupráce s rodinou dítěte, se snažit o nápravu stávajícího stavu. V případě dlouhodobě nevyhovující situace či bezprostředního ohrožení dítěte pak podává návrh soudu na tzv. předběžné umístění dítěte do náhradní péče (v rámci něhož musí být nejpozději do 3 měsíců zahájeno soudní řízení o umístění dítěte do ústavní či jiné péče) [Rozhovor Průchová, Vášová].

Jaké jsou v takových případech možnosti náhradní péče? Jedná se především o dva základní druhy, a to o **náhradní rodinnou péči** a **náhradní výchovnou péči**. Matějček definuje náhradní rodinnou péči jako formu péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. U nás se jedná zejména o adopci (osvojení) a pěstounskou péči. Naproti tomu náhradní výchovnou péčí Matějček označuje formu péče o děti, které nemohou být z nejrůznějších důvodů vychovávány v rodině. Její nejčastější formou je péče ústavní, v níž je dítě většinou vychováváno až do své dospělosti [Matějček 1999: 31]. Kovařík uvádí následující podmínku: „Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí, která má přednost před výchovou ústavní“ [Kovařík 2004: 130].

2. 1. 1. Formy náhradní rodinné péče

Svobodová rozlišuje následující formy náhradní rodinné péče:

- osvojení (zrušitelné a nezrušitelné),
- svěřením dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče,
- poručenství,
- pěstounskou péčí (individuální, v zařízení pro výkon pěstounské péče, SOS vesničky) [Svobodová 2002: 12].

Podobně jako náhradní výchovná péče je i náhradní rodinná péče v kompetenci příslušných orgánů sociálně-právní ochrany, tj. v současnosti zejména obecních úřadů obcí

s rozšířenou působností a krajských úřadů podle již zmíněného zákona č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů. O umístění dítěte do náhradní rodinné péče vždy rozhoduje soud, zpravidla na návrh příslušného orgánu sociálně-právní ochrany.

Co se týče **adopce**, její právní vymezení se opírá o zákon č. 94/1963 Sb. o rodině, v platném znění. Adopce může být buď prvního stupně, tj. adopce zrušitelná, nebo 2. stupně, tj. nezrušitelná. „Zrušitelná“ adopce, tj. adopce 1. stupně (prosté osvojení) je péče, kdy práva a povinnosti rodičů přecházejí na osvojitele, ale v rodném listu dítěte zůstávají uvedeni původní rodiče dítěte“ [Matějček 1999: 33]. Tato forma adopce se používá zpravidla do 1 roku věku dítěte, jelikož nezrušitelně lze osvojit pouze dítě starší jednoho roku. Při „nezrušitelné“ adopci jsou naproti tomu osvojitelé zapsáni do rodného listu dítěte namísto jeho rodičů. Osvojitelem se může stát manželský pár, manžel(ka) rodiče dítěte či jedinec. Osvojením vznikají mezi dítětem a osvojitelem vazby podle zákona rovnocenné vazbám mezi pokrevními rodiči a dětmi. Matějček [1999] dále uvádí, že ročně je v ČR osvojováno v průměru 600 dětí.

Další z možných forem je **poručenství**. Soud může jmenovat poručníkem fyzickou osobu nebo, pokud to není možné, také orgán sociálně-právní ochrany dětí, a to v případě, kdy rodiče zemřeli nebo byli rozhodnutím soudu částečně či úplně zbaveni výkonu svých rodičovských práv. Poručník nezletilé dítě vychovává, zastupuje a spravuje jeho majetek a podléhá dozoru příslušného soudu. Narodil od pěstounů poručníci nedostávají za svou práci od státu žádnou finanční odměnu [Svobodová 2002: 14].

Další možností je **svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby**. K té dochází za podobných okolností jako u poručenství s tím rozdílem, že jde většinou o krátkodobé opatření. Rovněž o něm rozhoduje soud a jeho důvodem může být nemoc, uvěznění, nezletilost rodičů atd. Může se také jednat o svěření dítěte do péče prarodičů či jiných příbuzných, kterou poté pravidelně kontroluje orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Poměrně častým opatřením je **pěstounská péče**, která se v určitých rysech podobá adopci. Její právní vymezení určuje rovněž zákon č. 94/1963 Sb. o rodině, v platném znění, a také zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, v platném znění. Hlavní rozdíl spočívá v tom, že pěstoun, narodil od osvojitele, není zákonným zástupcem dítěte, pokud rodiče nebyli soudně zbaveni svých rodičovských práv. Při významnějších rozhodnutích (např. o volbě povolání, cestování dítěte do zahraničí či zdravotnímu zákroku) je proto nutné vyžádat si souhlas biologických rodičů. Pěstouni navíc dostávají od státu nejen finanční příspěvky na hmotné zajištění dítěte a jeho dalších potřeb, ale i přiměřenou finanční odměnu za svou práci (podle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře a

právních předpisech o sociálním zabezpečení). Do pěstounské péče jsou umísťovány takové děti, u nichž je malá šance, že, z důvodu věku, zdravotního, psychického či jiného znevýhodnění, budou adoptovány. Velmi často se také jedná o děti, které nejsou tzv. „právně volné“, tj. u nichž rodiče nedali k osvojení souhlas a zároveň sami nebyli soudně zbaveni svých rodičovských práv. Pěstounskou péči dále dělíme na dva základní druhy, a to na **individuální** a **skupinovou pěstounskou péči**. U prve zmíněného druhu se jedná o péči o jedno nebo více dětí v běžném rodinném prostředí, u skupinové pěstounské péče jde o tzv. zařízení pro výkon pěstounské péče nebo SOS dětské vesničky. Dalším možným rozlišením může být **pěstounská péče vykonávaná prarodiči či jinými příbuznými** a **pěstounská péče cizích osob**, odborně nazývaná jako „klasická“ [Matějček 1999: 36]. Pěstounská péče podle zákona zaniká zletilostí dítěte, v případě soustavné přípravy dítěte na budoucí povolání však může být rozhodnutím soudu prodloužena až do 26 let věku dítěte [Kovařík 2004:149-150].

2. 1. 2. Formy náhradní výchovné péče

Jak již bylo zmíněno, jedná se o péči v kolektivních výchovných zařízeních. Můžeme je rozlišovat, mimo jiné, podle resortů, pod něž spadají. **V kompetenci Ministerstva zdravotnictví** (dále jen MZ) **tak podle zákona jsou:**

- Kojenecké ústavy,
- Dětské domovy do 3 let,
- Dětské psychiatrické léčebny a oddělení dětské psychiatrie [Svobodová 2002: 16].

Zatímco dříve byly děti do **kojeneckých ústavů** a **dětských domovů do 3 let** umísťovány zejména ze zdravotních důvodů, dnes se tak zpravidla děje ze zdravotních i sociálních důvodů. Podle dostupných statistik dokonce sociální důvody v současné době výrazně převažují (v roce 2000 bylo do kojeneckých ústavů a dětských domovů přijato celkem 1923 dětí, z toho 59,7% ze sociálních důvodů, 21% ze zdravotních důvodů a 19,3% ze sociálně-zdravotních důvodů) [Svobodová 2002: 17]. Pobyt dětí v těchto zařízeních je krátkodobý, většinou nejvýše do 3 let věku, i když existují i výjimky.

Další typ zařízení v kompetenci MZ, **psychiatrická zařízení pro děti**, je primárně určen především pro děti s psychickými problémy. Podle M. Svobodové jsou však do nich nezhodně umísťovány i děti, kterým byla nařízena náhradní výchovná péče a které mají, podle výpovědí ředitelů těchto zařízení, většinou kombinované, sociálně-psychologické problémy. Ve své publikaci Svobodová například uvádí, že 70% hospitalizovaných dětí

v Dětské psychiatrické léčebně v Brankách na Moravě má nařízenou ústavní výchovu [Svobodová 2002: 18].

Dalším resortem, v jehož kompetenci jsou podle zákona zařízení náhradní výchovné péče, jsou **krajské úřady**, pod něž od roku 2001 spadají **dětské domovy** (dále jen DD). Po metodické stránce jsou však vedeny příslušnými spádovými diagnostickými ústavami. Do roku 2000 byly DD zcela v kompetenci Ministerstva mládeže, školství a tělovýchovy (dále jen MŠMT). Ke změně došlo v souvislosti s územní reformou veřejné správy, v důsledku převedení určitých kompetencí ze státu na samosprávu (viz Zákon č. 561/2004 Sb., §181). Podle zákona č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní a ochranné výchovy je účelem DD „zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování.“ Dále zákonem určeno, že děti umístěné v DD „... se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova“ [Zák. č.109/2002 Sb., §12, odst. 2]. Do DD mohou být umístěny děti od 3 do 18, respektive 19 let (pokud o prodloužení jejich pobytu rozhodne soud nebo je mezi zletilým svěřencem a DD písemně uzavřena dohoda o dobrovolném pobytu). Zákon určuje, že ve výjimečných případech je možné v DD (nebo jiném ústavním zařízení) zůstat do dovršení věku 26 let, a to pod podmínkou soustavné přípravy na výkon budoucího povolání [Zák. č.109/2002 Sb., §2 odst.7]. V praxi jsou však tyto případy, žel, zcela ojedinělé.

Do kompetence resortu MŠMT od roku 2001 spadají **diagnostické ústavy, dětské domovy se školou, výchovné ústavy a střediska výchovné péče. Diagnostický ústav** (dále jen DÚ) je zařízení, do něhož jsou krátkodobě umísťovány zpravidla děti s nařízenou ústavní či ochrannou výchovou či děti, u nichž bylo nařízeno tzv. předběžné opatření. Zákon stanoví, že děti jsou do DÚ přijímány převážně po předchozí dohodě s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí [Vyhláška č.334/2003 Sb. §6 odst.1]. Úkolem DÚ je provést komplexní vyšetření dítěte a zjistit jeho zdravotní stav. Pobyt v DÚ většinou netrvá déle než 8 týdnů, a poté je dítě na základě výsledků vyšetření většinou umístěno do DD, DD se školou či VÚ. To se však netýká dětí nebo mladistvých, kteří byli umístěni do DÚ na základě žádosti rodičů.

Dětské domovy se školou (dále jen DDS) jsou určeny pro děti s nařízenou ústavní výchovou, které mají závažné poruchy chování; dále děti, které pro svou přechodnou nebo trvalou poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči; děti s uloženou ochrannou výchovou nebo pro nezletilé matky s dětmi, které splňují výše zmíněné podmínky, [Zák. 109/2002 Sb., §13, odst.1]. Do DDS jsou umísťovány převážně děti od 6 let do ukončení povinné školní docházky.

Výchovný ústav (dále jen VÚ) je určen pro děti starší 15 let, které mají problémové chování a kterým byla nařízena ústavní výchova nebo ochranná výchova. Ve vztahu k dětem má VÚ plnit zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. V rámci VÚ jsou také zřizována vzdělávací zařízení [Zák. č. 109/2002 Sb., § 14-15].

Střediska výchovné péče jsou školskými zařízeními pro preventivně výchovnou péči [Zák. č. 109/2002 Sb., §2 odst.2]. Tuto péči poskytují formou ambulantních, celodenních či internátních pobytů, zpravidla však v délce do 8 týdnů [Zák. č. 109/2002 Sb., §16 odst.2].

2. 2. Kompetence jednotlivých resortů v oblasti sociálně-právní ochrany a sociální prevence kriminality

Nejprve je třeba vyjmenovat, jaké resorty se problematiky sociálně-právní ochrany a sociální prevence týkají. Sociálně-právní ochrana se zaměřuje na děti, které jsou v našem právním řádu definovány věkem 0 – 18 let, na něž se vztahují některé z podmínek definovaných zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Naproti tomu sociální prevence kriminality se zaměřuje na občany starší 18 let, kteří z nějakého důvodu (potenciálně či skutečně) spadají mezi tzv. „společensky nepřizpůsobené osoby“. Okruh těchto osob vymezuje Vyhláška MPSV č. 182/1991 Sb. Důvod, proč sociální prevenci kriminality zmiňují, je ten, že zletilí absolventi ústavní výchovy podle zákona také náležejí do této, potenciálně rizikové, skupiny.

Podle zjištěných informací, se problematika, kterou se v této práci zabývám, týká resortů **Ministerstva práce a sociálních věcí** (dále jen MPSV), **Ministerstva zdravotnictví** (dále jen MZ), **Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy** (dále jen MŠMT), **krajských úřadů a obecních úřadů obcí s rozšířenou působností**. Dále také částečně souvisí s kompetencemi **Ministerstva vnitra** (dále jen MV) a **Ministerstva spravedlnosti** (dále jen MS).

2. 2. 1. Kompetence MPSV

Role MPSV je **legislativní, koncepční a metodická**. Jeho legislativní úloha spočívá především ve vypracovávání a předkládání zákonů. V dané oblasti lze např. zmínit legislativní požadavek, aby sociální pracovnice každé tři měsíce osobně navštěvovaly děti

umístěné v ústavech i jejich rodiče v jejich trvalém bydlišti [Zák. 134/2006 Sb., § 42, odst. 4]. Se zaměřením mé práce souvisejí především následující zákony v kompetenci MPSV:

- Zákon č. 359/ 1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí,
- Zákon č. 134/ 2006 Sb. – novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí, platná od 1.6.2006,
- Zákon č. 100/ 1988 Sb. o sociálním zabezpečení,
- Vyhláška č. 182/ 1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení,
- Zákon č. 94/ 1963 Sb. o rodině,
- Zákon č. 108/ 2006 Sb. o sociálních službách, platný od 1.1.2007 a další.

Z koncepční role logicky vyplývá zodpovědnost za vytváření koncepcí v sociální oblasti. V současné době (září 2006) se MPSV chystá předložit vládě ke schválení již vypracovanou *Koncepci péče o ohrožené děti a děti žijící mimo vlastní rodinu do roku 2008*. MPSV má dále také za úkol metodicky vést jednotlivé resorty v sociální oblasti (sociálně-právní ochrany, sociálních služeb, atd.) a v tomto smyslu spolupracuje s krajskými úřady. To v praxi znamená, že po dohodě s kraji MPSV stanovuje určitý rámec postupů, který však není právně závazný, ale má spíše povahu doporučení. Právně závazná je v tomto směru pouze daná legislativa. Kraje, coby samosprávné celky, si dané metodiky mohou přizpůsobit, stejně tak jako obce s rozšířenou působností, které sociálně-právní ochranu a další přenesené pravomoci vykonávají. Příslušné odbory na krajských úřadech jsou nadřizeny obcím a dohlížejí na činnost jejich odborů sociálních věcí. Metodická role MPSV má tedy svá úskalí, neboť MPSV nemá, kromě zákona, žádnou další pravomoc přimět obce, aby se jeho metodikami skutečně řídily [Rozhovor Kotalová].

2. 2. 2. Kompetence MZ a MŠMT

Jak jsem již uvedla v kapitole 2. 1. 2., do kompetence MZ spadají kojenecké ústavy, DD pro děti do 3 let, dětské psychiatrické léčebny a oddělení dětské psychiatrie [Svobodová 2002: 16]. Role MZ jsou v tomto ohledu podobné jako u MPSV, ale s tím rozdílem, že legislativa, koncepce i metodické vedení je výhradně v kompetenci MZ, pod něž zmíněná zařízení spadají přímo.

Do resortu MŠMT patří DÚ pro děti, DÚ pro mládež, DDŠ a VÚ pro mládež. Do roku 2001 byly v kompetenci MŠMT i DD, od 1.1.2001 jsou však v kompetenci příslušných krajských úřadů. MŠMT legislativně i koncepčně vede výše zmíněná zařízení,

kteřá spadají do jeho resortu. Vzhledem k tomu, že DD byly ještě nedávno také v kompetenci tohoto ministerstva, vztahují se i na ně zákony jím vypracované. Jedná se zejména o tyto předpisy:

- Zákon č. 109/ 2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařizováních a o preventivně výchovné péči ve školských zařizováních,
- Vyhláška č. 334/ 2003 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařizováních.
- Zákony č. 476, 561, 562 a 563/ 2004 Sb. (novely zákona č. 109/2002 Sb.),
- Vyhláška č. 108/2001 Sb., kterou se stanoví hygienické požadavky na prostory a provoz škol, předškolních zařizováních a některých školských zařizováních a další.

2. 2. 3. Kompetence krajských úřadů a obecních úřadů obcí s rozšířenou působností

Z hlediska mé práce spočívají důležité kompetence těchto úřadů zejména v jejich přenesené působnosti, kterou získaly po zrušení okresů v rámci reformy územní veřejné správy. Zákony, které se přímo týkají výše zmíněných samosprávních celků, jsou následující:

- Zákon č. 129/ 2000 Sb., o krajích (krajské zřizováních),
- Zákon č. 157/ 2000 Sb., o přechodu některých věcí, práv a závazků z majetku České republiky do majetku krajů,
- Zákon č. 128/ 2000 Sb., o obcích (obecní zřizováních),
- Zákon č. 131/ 2000 Sb., o hlavním městě Praze.

Mezi kompetence samosprávních celků v přenesené působnosti patří i sociálně-právní ochrana dětí, zřizováních DD a dalších zařizováních (pouze kraje), poskytování sociálních služeb, vyplácení sociálních dávek a další. Po metodické a kontrolní stránce má **kraj** roli prostředníka mezi obcemi a MPSV. **Kraje** dostávají od státu dotace na provoz DD ve svém resortu podle celkového počtu lůžek, které pak přerozdělují mezi jednotlivé DD na základě konkrétních počtů dětí v daných zařizováních. Funkci krajského úřadu hlavního města Prahy vykonává Magistrát hlavního města Prahy.

V souvislosti s přenesenou působností v rámci sociálně-právní ochrany dětí a sociální prevence kriminality je nutné zmínit také funkci sociálních pracovníků pro děti a mládež a sociálních kurátorů pro dospělé. Jedná se o zaměstnance **obcí s rozšířenou působností** a jejich přímým nadřizováním, který má podle zákona dohlížet na jejich činnost, je starosta. Ten také rozhoduje o rozdělení rozpočtu, který obec v rámci své přenesené působnosti

dostává od státu. Podle zákona má obec s rozšířenou působností za povinnost vyhledávat děti vymezené v § 6 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb. (viz kapitola 2.1.), působit na rodiče, aby plnili své povinnosti, projednávat nedostatky ve výchově dítěte, poskytovat poradenství rodičům a podobně. To je zpravidla v kompetenci sociálních pracovníků pro děti a mládež, kteří, v rámci sociálně-právní ochrany dětí, docházejí do problematických rodin, mají za úkol s rodinami pracovat a předcházet tak umístění dětí do ústavní péče. K takovému řešení by teoreticky mělo docházet v krajních případech. Zaměstnanci obce s rozšířenou působností jsou i sociální kurátoři pro dospělé (nový zákon č. 108/2006 Sb. je přejmenována na „sociální koordinátory“). Jak název jejich funkce napovídá, jedná se o sociální pracovníky, v jejichž kompetenci jsou tzv. „osoby společensky nepřizpůsobené“. Do této kategorie spadají např. osoby ve výkonu trestu, osoby závislé na návykových látkách, osoby bez domova, ale také absolventi ústavní výchovy [Rozhovor Polák; rozhovor Průchová, Vášová]. V hlavním městě Praze jsou za obce s rozšířenou působností považovány příslušné městské části.

2. 2. 4. Kompetence MV a MS

Tato ministerstva se problematiky, na něž se tato práce zaměřuje, dotýkají jen okrajově, takže se o nich zmíním pouze ve stručnosti.

MV obecně určuje kvalifikaci, vzdělávání, platové podmínky a další obecné podmínky týkající se práce úředníků ministerstev, krajů a obcí. Po obsahové stránce však jednotlivé úřady vedou příslušná ministerstva (např. odbory sociálně-právní ochrany a sociálních služeb vede MPSV, školské odbory MŠMT atd.). Další důležitou rolí MV je prevence kriminality. V současné době Odbor prevence kriminality MV realizuje výzkum, jehož cílem je porovnat kriminalitu mladých lidí z rodin a těch, kteří opustili ústavní péči [Rozhovor Kotalová].

V kompetenci MS jsou soudy, které rozhodují o každém umístění dítěte mimo rodinu. Velkým problémem je zde, jako i v jiných oblastech soudnictví, zejména délka soudních procesů, která má často v oblasti řešení situací dětí osudné následky [Rozhovor Kotalová].

2. 3. Pobyt dítěte v dětském domově

Jak již bylo řečeno, umístění dítěte do DD předchází zpravidla maximálně osmitýdenní pobyt v diagnostickém ústavu, do jehož obvodu dítě podle svého trvalého bydliště spadá. Do DD je dítě následně umístěno, pokud výsledky vyšetření dítěte nezjistily vážnější poruchy chování u dítěte či v případě, že jeho sourozenci již nejsou v jiném typu zařízení (např. DDŠ). V takových případech může být upřednostněno umístění dítěte společně se svými sourozenci.

2. 3. 1. Legislativní rámec pobytu dítěte v DD

Pravidla pobytu dítěte v DD, uspořádání zařízení, práva dítěte i pravomoce pracovníků DD určují zejména tyto zákony: zákon č. 109/ 2002 Sb a prováděcí vyhláška č. 334/ 2003 Sb., dále také zákon o sociálně-právní ochraně dítěte č. 359/ 1999 Sb. v platném znění a jeho novela, č. 134/ 2006 Sb., v účinnosti od 1.6.2006. Podle výpovědi odpovědné pracovnice ze Školského odboru MŠMT se na pravidla pobytu dětí v DD nevztahuje žádná metodika MŠMT, jsou tedy dána pouze platnou legislativou. Tato skutečnost mi byla potvrzena i ředitelem DD v Dolních Počernicích, panem M. Lněničkou [Rozhovor Lněnička]. Na děti žijící v DD se ale také samozřejmě vztahují práva zakotvená v Úmluvě o právech dítěte, v Listině základních práv a svobod a dalších dokumentech.

Vzhledem k omezené kapacitě této práce se zaměřuji na ty aspekty legislativy, které nějakým způsobem souvisejí s přípravou svěřenců DD na samostatný život po opuštění daného zařízení. Z tohoto pohledu jsou relevantní některá vymezení zákona č. 109/2002 Sb. Zákon mj. určuje, že „musí být vytvářeny podmínky podporující sebedůvěru dítěte, rozvíjející citovou stránku jeho osobnosti a umožňující aktivní účast dítěte ve společnosti. S dítětem musí být zacházeno v zájmu harmonického rozvoje jeho osobnosti a s ohledem na potřeby jeho věku [Zák. č. 109/2002 Sb. §1 odst.1]. Dále zákon vymezuje, že rodinná jednotka jako základní organizační jednotka v DD je tvořena 6 – 8 dětmi, přičemž v jednom DD mohou být minimálně 2 a maximálně 6 rodinných skupin. Zákon stanovuje, že sourozenci mají být umístováni do stejných skupin. Děti mají být zařazovány do skupin podle svých výchovných, vzdělávacích a zdravotních potřeb [Zák. č. 109/2002 Sb. § 4 odst. 4-5].

Mezi práva dítěte umístěného v DD, daná zákonem, která považuji za významná vzhledem k tématu mé práce, řadím následující:

- právo na zajištění plného přímého zaopatření,
- právo na rozvíjení tělesných, duševních a citových schopností a sociálních dovedností,
- právo na respektování lidské důstojnosti,
- právo na společné umístění se svými sourozenci, nebrání-li tomu závažné okolnosti ve vývoji a vztazích sourozenců,
- právo na vytváření podmínek pro dosažení vzdělání a pro přípravu na povolání v souladu se schopnostmi dítěte, jeho nadáním a potřebami,
- právo na svobodu náboženství, při respektování práv a povinností osob odpovědných za výchovu usměrňovat dítě v míře odpovídající jeho schopnostem,
- právo být seznámeno se svými právy a povinnostmi,
- právo účastnit se činností a aktivit zařízení, organizovaných v rámci výchovného programu,
- právo obracet se se žádostmi, stížnostmi a návrhy na ředitele a pedagogické pracovníky zařízení a právo posílat zásilky příslušným státním orgánům, orgánům územní samosprávy a právnických a fyzickým osobám bez kontroly jejich obsahu,
- právo vyjádřit svůj názor na zamýšlená a prováděná opatření, která se ho dotýkají; těmto názorům musí být věnována patřičná pozornost odpovídající věku dítěte,
- právo uskutečnit osobní rozhovor s pověřeným zaměstnancem orgánu sociálně-právní ochrany dětí a dalších orgánů bez přítomnosti další osoby,
- právo na informace o stavu svých úspor či pohledávek,
- právo udržovat kontakt s osobami zodpovědnými za výchovu za podmínek stanovených zákonem,
- právo se souhlasem pedagogického pracovníka přijímat návštěvy v zařízení,
- právo se souhlasem pedagogického pracovníka opustit zařízení za účelem vycházky, pokud se jedná o dítě starší 7 let atd [Zák. č. 109/2002 Sb. §20 odst.1].

V ČR dohlíží na dodržování práv dítěte v zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné péče orgány sociálně-právní ochrany dětí. V praxi jde nejčastěji o sociální pracovníky pro děti a mládež, zaměstnankyně obce s rozšířenou působností. Ty mají zejména sledovat, jak se dítě rozvíjí po tělesné i duševní stránce, zda trvají důvody pro pobyt dítěte v ústavu, a také dále zjišťovat, jak se vyvíjí vztahy mezi dítětem a jeho rodiči. Mají také dohlížet na to, aby děti byly, pokud možno, v jedné skupince se svými sourozenci. Novela zákona o sociálně-právní ochraně č. 134/ 2006 Sb. určuje, že výše zmíněný sociální pracovník má

navštěvovat dítě v ústavu i jeho rodiče každé 3 měsíce (před platností této novely se jednalo o interval 6 měsíců). Ze zákona je možné, aby daný sociální pracovník požádal o návštěvu rodičů dítěte svého kolegu z místa trvalého bydliště daných rodičů namísto toho, aby je navštěvoval osobně. Dítě však musí vždy navštěvovat výhradně jemu přidělený sociální pracovník. Zastoupení ze zákona není možné. [Rozhovor Průchová, Vášová].

Podrobnější podmínky pobytu dítěte v ústavních zařízeních stanovuje vyhláška č. 334/2003 Sb. Ta vymezuje, co je třeba zajistit pro provoz rodinné skupinky v ústavním zařízení pro děti a mládež. Také určuje, jaká opatření jsou v této souvislosti v rámci zákona možná a akceptovatelná. Jmenovitě jde o zajištění prostorových podmínek, vnitřního vybavení, materiálních podmínek a stravování. Z pohledu přípravy dítěte na samostatný život je důležitá zmínka o tom, že děti se, dle této vyhlášky, mohou účastnit příprav jídel, zejména snídaní, svačin, celodenní stravy o víkendech, v době svátků apod. Zároveň se mohou účastnit nákupu potravin. Zákon udává, že zmíněné aktivity je přípustné umožnit v rozsahu stanoveném zvláštním předpisem.

Další významnou skutečností, uvedenou ve vyhlášce č.334/2003, je možnost umístit rodinnou skupinku i v běžné bytové jednotce, která splňuje požadavky stanovené zvláštními předpisy [§5 vyhlášky č.108/2001]. Vyhláška také udává, že zletilým osobám, umístěným v zařízení z důvodu přípravy na budoucí povolání, lze zajistit samostatné ubytování buď v prostorách zařízení nebo i mimo ně, a to v jedné nebo více samostatných bytových jednotkách pro jednotlivce nebo nejvýše tříčlenné skupiny, které se připravují na odchod ze zařízení. Do těchto bytových jednotek je možné umístit svěřence již od 16 let dle kritérií a za podmínek stanovených vnitřním řádem zařízení [Vyhl. č.334/2003 Sb.odst.1-6]. Vyhláška také stanoví, že ve věci přípravy na budoucí povolání má ředitel zařízení respektovat názor dítěte, je-li to možné. Má také zajistit svým svěřencům odborné poradenství v oblasti protidrogové prevence a prevence problémů způsobených návykovými látkami, případně zajistit včasnou intervenci [Vyhl. č.334/2003 Sb. odst.9-10].

2. 3. 2. Příprava svěřenců DD v Praze a Středočeském kraji na samostatný život v během pobytu v zařízení

Dle informací, které mi poskytly zodpovědné osoby na krajských úřadech, jsou v současnosti v kraji hlavního města Prahy pouze 2 DD, jejichž zřizovatelem je kraj (DD

Dolní Počernice a DD Klánovice). Mimoto v současné době probíhají přípravy k otevření menšího soukromého DD v Praze, jehož název bude DD Radost, o.p.s. V kraji Praha je v současnosti v DD umístěno celkem 86 dětí, z toho je, dle informací od ředitelů daných zařízení v současnosti v DD Klánovice 51 dětí a v DD Dolní Počernice 35 dětí (k září 2006). Ve Středočeském kraji (dále jen SK) je v současné době 13 DD zřizovaných SK, v nichž je v současnosti umístěno asi 461 dětí [Krajský úřad SK, 2005]. Dále jsou v SK 2 DD zřizované soukromým zřizovatelem (jedná se o DD SOS 92, kde je umístěno 20 dětí a DD Pepa s 10 svěřenci) a 1 církevní DD (jeho zřizovatelem je Československá církev husitská, uveden do provozu byl v červnu letošního roku a má kapacitu pro 8-9 dětí). Celkem je tedy v DD různých typů zřizovatelů ve SK v současnosti umístěno zhruba 500 dětí. Uvádím pouze DD, nikoliv DDŠ, které jsou určeny primárně pro děti s výchovnými problémy, což není cílová skupina, kterou se v této práci zabývám.

Se záměrem zjistit, jak DD v Praze a ve Středočeském kraji připravují své svěřence na samostatný život, jsem většinu DD celkem dvakrát oslovila emailem v časovém rozestupu asi jednoho měsíce. Poprvé jsem žádala ředitele zařízení o rozhovor, což mi bylo umožněno ředitelem DD Dolní Počernice, panem Martinem Lněničkou. Měsíc po první obsílce jsem zaslala elektronickou poštou dotazníky celkem šestnácti DD v SK a 3 DD v Praze (pro znění Dotazníku viz Příloha č.1). Návratnost dotazníků byla velmi malá. Celkem jsem získala odezvu ze 3 DD ve SK a 2 v Praze, z čehož 1 DD v té době ještě nebyl v provozu. Na můj dotazník odpověděla z DD v SK pouze ředitelka soukromého DD SOS 92, o.p.s., paní Bořová, ředitelka DD Zruč nad Sázavou, Ing. Danuše Mavrodieiová a ředitelka DD Pyšely, paní Juřenová. Z DD v Praze jsem získala odezvu od již zmíněného ředitele DD Dolní Počernice, pana Lněničky a Mgr. Barbory Downes, vedoucí metodičky budoucího DD Radost, o.p.s, která mi poté také poskytla rozhovor. Vzhledem k nízké odezvě na dotazníky (zhruba 31%), jsem se rozhodla jsem telefonicky kontaktovat několik vytipovaných DD. Ani tímto způsobem se mi však nepodařilo získat odpovídající množství informací, z nichž by bylo možné vyvodit obecnější závěry.

Z důvodu výše popsaných potíží jsem využila především informace, které mi byly poskytnuty výše uvedenými DD a také informace uvedené na internetových stránkách DD Dolních Počernice [<http://www.dddp.wz.cz>], DD Klánovice [<http://sweb.cz/ddklanovice>] a DD Zruč nad Sázavou [<http://detskydomov.zruc.info>]. Při osobním rozhovoru s ředitelem DD v Dolních Počernicích, panem Martinem Lněničkou, se mi o tomto DD navíc podařilo získat poměrně podrobné informace, proto jsem se rozhodla zpracovat je do případové

studie, která následuje po této kapitole. Informace z internetových stránek výše zmíněných DD, které se týkají přípravy svěřenců těchto zařízení na samostatný život, jsem doplnila o informace z vyplněných dotazníků. Vzhledem k nedostatečné odezvě DD se jedná se pouze o konkrétní příklady z praxe, nikoliv údaje vypovídající o celé skupině DD ze dvou cílových krajů. Uváděné příklady přípravy svěřenců na samostatný život jsou si navzájem často velmi podobné, proto je rozděluji do obecnějších kategorií. Z větší části je ponechávám ve znění, v jakém je daná zařízení na svých webových stránkách nebo ve svých výpovědích uvádějí, případně je doplňuji o informace, které jsem získala buď prostřednictvím osobních nebo telefonických rozhovorů nebo dodatečné emailové korespondence s vedoucími pracovníky DD:

- **Formování osobnosti** – dle vyjádření DD děti do zařízení často přicházejí s nevytvořenými nebo nedostatečnými sociálními, pracovními i hygienickými návyky. Vlivem svého dosavadního prostředí bývají emočně labilní a deprivované, časté jsou i poruchy učení a chování. DD v tomto směru usilují o to, aby si děti osvojily a upevnily nové návyky, získaly správné životní hodnoty a postoje.
- **Kontakt s mimoústavním prostředím** – Děti z DD navštěvují školy mimo zařízení. Mimoto DD svým svěřencům většinou umožňují chodit na kroužky, které jsou provozovány buď v rámci DD nebo mimo ně, a to s ohledem na rozvíjení sociálních dovedností a nadání dětí. Mnohé kroužky pro děti z DD vedou dobrovolníci či neziskové organizace, o nichž podrobně pojednám v empirické části své práce. DD také dětem většinou umožňují kontakt s biologickou rodinou, pokud má tato o kontakt zájem a pokud soud kontakt v zájmu dítěte nezakázal.
- **Příprava na zvládnutí každodenních povinností a na rodinný život** – některé DD se, v rámci možností daných zákonem, snaží upravit podmínky v zařízení tak, aby se co nejvíce podobaly životu v rodině. Většina zařízení sice má v objektu DD školní jídelnu, kde se děti hromadně stravují, některé DD však umožňují např. to, aby si rodinky samostatně připravovaly stravu alespoň o víkendech či aby si jídla nosily do „své“ kuchyňky. Některé DD umožňují i určitou participaci dětí na přípravě jídla. Totéž platí i o samostatném praní a žehlení šatstva, údržbě osobních věcí i prostředí (úklidu osobních a společných prostor), což jsou aktivity, které, alespoň částečně, např. v DD ve Zruči nad Sázavou či v DD

Klánovice mohou děti vykonávat. Obecně je však v DD zřejmě stále běžnější, že většinu výše zmíněných aktivit vykonávají za děti pradleny, švadleny, uklízečky a další pracovníci. Co se týče hospodaření s financemi, některé DD uvádějí, že rodinné skupinky hospodaří samostatně či že se děti mohou podílet na rozhodování o rozpočtu své skupiny. V některých DD, např. v DD Klánovice, si děti, společně se svými vychovatelkami, musí vše potřebné koupit, tj. oblečení, hygienické a čisticí prostředky atd. Ani to však není zcela běžné – mnohé DD jsou nuceny z finančních důvodů upřednostňovat hromadné nákupy ve velkoobchodech.

- **Příprava na budoucí povolání** – vzhledem k tomu, že většina dětí v DD má školní výsledky spíše pod hranicí průměru, volí si převážně učební obory. Podle tvrzení samotných DD je dětem umožněno vyučit se či studovat obor, který si zvolí. DD se snaží, v rámci svých možností, zajistit studujícím dobré podmínky. Zajímavou možností týkající se přípravy na budoucí povolání a vstup na trh práce nabízí DD Dolní Počernice (viz kap. 2. 3. 2. 1.).

Dle tvrzení vedoucí Odboru sociálně-právní ochrany MPSV, Mgr. Kotalové, lze mezi úspěšné DD ve smyslu přípravy svých svěřenců na samostatný život, zařadit např. soukromý DD SOS 92, o.p.s., který se nachází ve vesnici Korkyně asi 40 km od Prahy směrem na Sedlčany. Jedná se o malý DD ve zrekonstruovaném rodinném domku, který má dlouhodobě stabilní počet dvaceti svěřenců. Svěřenci tohoto DD většinou zůstávají v zařízení i po dosažení zletilosti na základě dohody o dobrovolném pobytu. Pozoruhodnou skutečností je nejen to, že zpravidla odcházejí s ukončeným vzděláním, ale i to, že nezřídká mají dokonce maturitu či dokonce absolvují VOŠ, což je obecně mezi absolventy DD velmi ojedinělým jevem [Rozhovor Kotalová].

Odpovědi ředitelky tohoto zařízení, paní Boťové, na otázky z mého dotazníku shrnuji do několika základních bodů:

- Příprava na samostatný život dítěte z DD musí být vždy dlouhodobý, kontinuální proces, který začíná už příchodem dítěte do zařízení.
- Jedná se o komplexní systém, složený z mnoha režijních prvků.
- V DD SOS 92 nezaměstnávají uklízečky, pradleny ani další zvláštní pracovníky, z čehož vyplývá, že děti se, pod vedením vychovatelů, učí pečovat nejen o sebe, ale i o mladší děti, společně uklízí, perou, žehlí a praktickou každodenní činností se učí i další sociální dovednosti. Děti si např. samostatně kupují oblečení

(s ohledem na svůj věk a schopnosti), orientují se v rozpočtu DD, tzn. vědí, co si mohou dovolit koupit a co ne.

- Pracovníci DD se snaží identifikovat reálné možnosti přípravy dětí na budoucí zaměstnání od jejich raného věku. V tomto smyslu se je snaží profesně směřovat také v rámci volnočasových aktivit.
- V zásadě je kladen důraz na co největší samostatnost dítěte.
- Velmi intenzivně je s dětmi pracováno na utváření jejich optimálního sebevědomí, což je považováno za zásadní problém dětí vychovávaných v ústavech. V tomto smyslu se dětem dostává intenzivní a dlouhodobé terapeutické péče. Velký důraz je kladen také na to, aby měly děti reálné představy o životě mimo DD [Dotazník, 2006].

Také Mgr. Barbora Downes, psycholožka a vedoucí metodička DD Radost, o.p.s., se domnívá, že příprava dětí na samostatný život musí provázet dítě po celou dobu jeho pobytu v DD. Nedostatek takové dlouhodobé přípravy podle ní žádné „umělé roční lekce“ později nemohou zcela napravit. Hlavní problém v přípravě dětí z DD na samostatný život spatřuje v tom, že děti v DD „jsou zvyklé na servis, odtržené od života. Jsou nesamostatné, neumí nakupovat, pohybovat se na úřadech atp“ [Dotazník, 2006]. Za důležitý považuje také citlivý a vnímavý přístup pracovníků DD ke svým svěřencům. Je zastáncem myšlenky, že každé dítě by mělo mít přiděleného „svého“ vychovatele, který by se mu měl pravidelně individuálně věnovat. Mgr. Downes se domnívá, že takový systém by přispěl ke snížení vzájemné rivality mezi dětmi, které v běžných DD často mezi sebou soupeří o pozornost vychovatelů. Zároveň by mohla vzniknout užší vazba mezi konkrétním vychovatelem a dítětem, což by na vývoj dítěte mohlo mít pozitivní vliv a zároveň by tím mohlo docházet k předcházení mnohých problémů. Mgr. Downes je také toho názoru, že není optimální, jsou-li v jednotlivých rodinných skupinkách spolu děti, mezi nimiž je velký věkový rozdíl. Odůvodňuje to tím, že pakliže jsou ve skupinkách společně děti ve věku od 3 do 18 let, pak je nejvíce pozornosti logicky věnováno mladším dětem, přičemž ti starší jsou více méně ponecháváni sami sobě, pokud ovšem nepůsobí „problémy“. Domnívá se tedy, že by bylo vhodnější, aby v rodinné skupiny byly rozděleny také podle věku, např. 6-14 let a 15-18 let, jak je tomu údajně v mnoha DD v Německu. Tento systém se opírá o myšlenku, že dospívající svěřenci také potřebují dostatek pozornosti, ale zároveň jiný přístup než svěřenci mladší [Rozhovor Downes].

Budoucí pracovníci DD Radost, o.p.s., dlouhodobě spolupracují s německými nadacemi A. Brochier Kinderfonds a Tabaluga. Prvně zmíněná nadace se částečně podílí

na pokrytí nákladů na školené specialisty a poskytuje DD Radost kontakty na odborná pracoviště EU. Nadace Tabaluga pomáhá opuštěným, týraným a jinak znevýhodněným dětem. Kromě jiných aktivit také provozuje dětské domovy a chráněná bydlení. DD Radost, o.p.s. Nadace Tabaluga poskytuje své „know-how“ a supervizi prostřednictvím odborníků etablovaných zařízení, která provozuje v Mnichově [<http://www.radost-ops.cz>]. Na základě zkušeností ze zahraničí se Mgr. Downes domnívá, že je optimální, je-li přímo v objektu nebo poblíž DD možnost návazného bydlení pro bývalé svěřence. Dítě tak vždy dopředu zná zaměstnance, kteří mu budou pomáhat v návazném typu zařízení. Zároveň může po opuštění DD nadále udržovat kontakt s jeho pracovníky [Dotazník, 2006].

Domnívám se, že některá z výše zmíněných opatření v podmínkách DD v České republice mohou narážet na omezené finanční prostředky. Jistě by bylo snazší zavést je v DD menšího typu, jakým bude i DD Radost, o.p.s. Některými z navržených opatření, se lze však, podle mého názoru, řídit i ve větších DD. Mám na mysli např. citlivý a vnímavý postoj k dítěti, založený na lidském, ale zároveň profesionálním přístupu.

2. 3. 2. 1. Případová studie DD v Praze - Dolních Počernicích

Jak jsem se již zmínila, ředitel DD v Dolních Počernicích (dále jen DD DP), pan Martin Lněnička, mi poskytl několikahodinový rozhovor, jehož záznam jsem zpracovala do této případové studie. Informace jsem čerpala také z webových stránek daného zařízení a v neposlední řadě i z výpovědi pana Lněničky v knize občanského sdružení Děti našeho světa pod názvem „Život venku“. Zmíněný DD považuji za příklad dobré praxe DD v kompetenci kraje, který se, v rámci omezených možností daných zákonem, podmínkami daného objektu a dalších limitujících aspektů, snaží o poměrně inovativní a pokroková opatření. Motivem vypracování případové studie byla i nevšední ochota zmíněného pana ředitele poskytnout mi důležité informace o chodu svého zařízení, svých prioritách při práci s dětmi a ve vedení svého DD.

DD DP se nachází v komplexu bývalého zámku. Jedná se o hlavní, prostornou budovu a několik menších přidružených budov, které společně s dvorkem, udržovanou zelení a květinami vytváří architektonicky do jisté míry uzavřený komplex (viz Příloha č. 2).

Nejprve se stručně zmíním o vizi pana ředitele, tedy co považuje v rámci přípravy svých svěřenců na samostatný život za optimální. Pan Lněnička se domnívá, že „příprava dítěte do života by ho měla provázet po celou dobu pobytu v DD a ne až když je dítěti 15 a více“ [Život venku 2005: 67]. Dítě z DD by mělo být, v porovnání s dítětem z rodiny, připraveno „na 150%“. Ani to však samozřejmě není zárukou úspěchu. Za nezbytný základ, který by DD měl své svěřence naučit, než z důvodu zletilosti opustí brány zařízení, považuje pan Lněnička každodenní, praktické dovednosti, které souhrnně nazývá „sociální zdatností“. Podle jeho slov by si děti měly zvládnout nakoupit, orientovat se v cenách, uvařit si, vyprat, vědět, že se platí nájem, zkrátka mít všeobecný přehled. Tyto dovednosti lze sice uměle natrénovat, ale základem je to, aby se je děti učily přirozeně v průběhu každodenního provozu. Podle Lněničky jde tedy o to, aby se režim DD co nejvíce podobal životu v rodině. Jaká opatření tedy v tomto duchu ředitel DD Dolní Počernice uskutečňuje?

Než se zmíním o konkrétních změnách, které se v DD DP v posledních několika letech udály či se v nejbližší době chystají, je třeba zmínit, že v současnosti (k 4.9.2006) je v tomto zařízení umístěno celkem 35 dětí, přičemž jeho kapacita je asi 42 míst. Děti jsou rozděleny do pěti „rodinných skupin“, maximálně po 8 dětech. Součástí DD DP byla donedávna i školní jídelna, kde se děti i personál celodenně stravovali. Pan Lněnička během svého tříletého působení ve funkci ředitele (od roku 1998 působil na postu vychovatele, od roku 2001 dva roky jako zástupce ředitele, na ředitelském postu je od roku 2003) zavedl např. tu změnu, že si jednotlivé „rodinné skupinky“ na víkend nakupovaly potraviny a vařily samy a během týdne často obdržely ze školní jídelny pouze suroviny na přípravu večeře, snídaně či si hotová jídla odnášely do „svých“ kuchyňek. Na září tohoto roku však pan Lněnička naplánoval kompletní zrušení školní jídelny, přičemž od tohoto termínu by si jednotlivé „rodinky“ měly stravu kompletně zajišťovat samy, tj. samostatně si nakupovat, vařit atd. Pan Lněnička tyto změny zaváděl postupně, jelikož si je vědom toho, že zásadní změny nelze zavádět bez určitých příprav a přechodných fází. Zároveň je třeba při jejich zavádění respektovat určité finanční limity, zákonné normy atd., které přiblížení života v DD životu skutečné rodiny do značné míry limitují [Rozhovor Lněnička].

Pan Lněnička také považuje za důležité, aby vychovatelé na „rodinných skupinkách“ pracovali jako tým, tj. aby spolu navzájem komunikovali a navzájem podporovali autoritu jeden druhého. Přiznává však, že v této oblasti je třeba ještě mnohé zlepšit. Také se snaží podporovat vychovatele v iniciativním, samostatném řešení nepředvídatelných situací a do budoucna plánuje dále rozšířit jejich pravomoce, např. možnostmi udělovat dle svého

uvážení prodloužené vycházky atd. Úskalím tohoto přístupu je však to, že za svěřené děti v DD podle zákona nese zodpovědnost ředitel zařízení. To je zřejmě jedním ze základních problémů ústavů obecně. Navíc, jak jsem se dozvěděla od pracovnice MPSV, Mgr. Kotalové, např. jen tím, že některé DD nechají své děti vařit, porušují najednou několik legislativních předpisů [Rozhovor Kotalová]. Totéž zřejmě platí i u dalších každodenních, praktických činností, takže není divu, že ředitelé DD se stále spíše drží zavedeného režimu, v němž zaměstnávají k vykonávání běžných činností zvláštní pracovníky (šičky, pradleny, uklízečky, údržbáře apod.). Určité riziko, že se dětem „něco stane“ při vykonávání takových úkonů jakými jsou vaření, úklid a další, v každodenním životě běžné práce, samozřejmě existuje, nehledě na určité hygienické normy, kterým DD coby školská zařízení podléhají. Proto podobné inovace, jaké jsou zaváděny v DD DP, uskutečňují ředitelé zařízení v podstatě na své riziko [Rozhovor Lněnička].

Pan ředitel Lněnička také do několika bodů stručně shrnul svou vizi toho, co by mladý dospělý svěřenec, odcházející z DD DP měl ovládat. Z rozhovoru tedy uvádím jednotlivé body, a to v pořadí důležitosti, daném panem Lněničkou:

- 1) Mladý dospívající svěřenec by měl mít motivaci. Vůli, touhu něco dokázat, mít v životě nějaký cíl.
- 2) Měl by mít základy slušného chování, být schopný sám sebe ovládnout a mít zájem chovat se v souladu se společenskými normami.
- 3) Měl by mít dokončené vzdělání.
- 4) Měl by být samostatný.

Za velký problém dětí z DD Lněnička považuje nedostatek motivace svých svěřenců. Příčinu tohoto jevu spatřuje v jejich zklamání, pocitu, že o ně nikdo nestojí. Svě tvrzení odůvodňuje např. tím, že dojde-li k vytvoření trvalejší citové vazby mezi dítětem a konkrétním vychovatelem v DD, někdy se stává, že se dítě, které mělo doposavad špatné školní výsledky, se ve škole citelně zlepší. Lněnička říká, že „základem DD by měla být rodinná skupina, která by měla fungovat takovým způsobem, aby dítě mělo pocit sounáležitosti s tou skupinou, aby mělo samo pocit, že chce toho člověka na rodince nezklamat. Aby ho nebral pouze jako vychovatele, ale spíše jako člověka, který se o něj stará a chce mu pomoci“ [Rozhovor Lněnička]. Sounáležitost dítěte se svou rodinkou však, podle Lněničky, závisí do velké míry také na tom, nakolik vychovatelé na dané rodince dokáží pracovat v týmovém, nikoliv individualistickém, duchu a navzájem respektovat svou autoritu.

DD DP se snaží udržovat kontakt s rodinami dětí a umožňuje jim trávit každý víkend i prázdniny u svých biologických rodin, pokud tyto o ně mají zájem. Pokud tomu tak není, DD DP se snaží o to, aby, pokud je to možné, co nejvíce dětí odcházelo do nějaké z forem náhradní rodinné péče, tedy adopce v případě právně volných dětí, a v případě dětí ostatních do pěstounské péče či alespoň do tzv. „hostitelských“ rodin na víkendy. V tomto smyslu aktivně spolupracuje s příslušnými sociálními pracovníky.

V rámci dalšího rozvíjení dovedností a talentů DD DP svým svěřencům umožňuje, a to zejména díky finančním prostředkům od sponzorů, navštěvovat nejrůznější kroužky v zařízení i mimo ně. Díky sponzorům mohou děti také jezdit na tábory, výlety a zúčastňovat se dalších akcí. V rámci přípravy na vstup na trh práce DD DP plánuje zřídit vlastní „E-centrum“, tj. počítačovou místnost, kde si děti i vychovatelé budou moci prohloubit vzdělání na počítačích. Zde děti také budou mít možnost absolvovat videotrénink a trénink komunikace, zúčastnit se E-fóra, exkurze ve firmách, a bývalý svěřenec se s nimi podělí o své zkušenosti. DD DP se podařilo na provoz E-centra získat grant z Evropských strukturálních fondů [<http://www.dddp.wz.cz>]. Ředitel Lněnička také má v blízké budoucnosti v plánu požádat o grant na výuku jazyků ve svém zařízení.

DD DP dále spolupracuje s řadou NNO, které se zaměřují na práci s dětmi v DD či se jim snaží různě pomáhat. Jedná se o občanská sdružení **Barevný svět dětí**, **Klub pýr**, **Nadace Livie a Václava Klausových** a **občanské sdružení Múzy dětem**. Vzhledem k tomu, že o NNO zabývajících se pomocí dětem z DD či absolventům DD podrobněji pojednám v druhé části své práce, zmíním se o jejich činnosti nyní pouze ve stručnosti.

OS Barevný svět a **OS Klub pýr** připravují pro děti podobný volnočasový program, v němž se formou her snaží u dětí rozvíjet právní povědomí a mezilidské vztahy. Cílem programu těchto dvou občanských sdružení je např. seznamovat děti s jejich právy a povinnostmi, připravovat je na to, s čím se mohou setkat v zaměstnání atd.

Nadace Livie a Václava Klausových dávají dětem tzv. „startovné“ do života. Dětem od 14 let a starším pravidelně posílají peníze na účet, který je, po dohodě s Komerční bankou, veden zdarma. Na základě doporučení ředitele DD DP zmíněná nadace také vybraným dětem navíc poskytuje i další finanční bonusy. Přidělení těchto bonusů je zpravidla závislé na aktivitě dítěte a je jednou z forem odměňování dětí.

OS Múzy dětem v současné době připravují pro děti projekt pod názvem „Život nanečisto“. Jde o dlouhodobě a pečlivě připravovaný projekt ve formě víkendové akce, která se uskuteční na chatě mimo zařízení DD. Účelem projektu je, jak už název sám

napovídá, trénink života mimo zařízení. Jedním z úkolů, které děti dostanou, bude sehnat si během dne nějakou práci, aby večer dostaly najíst. Do celé akce tak bude zaangažován i falešný „zaměstnavatel“, u kterého se děti budou moci o práci ucházet. Pokud se jim nepodaří žádnou práci si obstarat, budou si muset jídlo večer odpracovat v kuchyni. Akci pro děti bude předcházet víkendový pobyt určený pouze jejich vychovatelům, kteří se tak budou moci na akci v předstihu připravit. Samotná akce se uskuteční několik týdnů poté již se všemi účastníky, tj. dětmi, jejich vychovateli a organizátory akce z daného občanského sdružení [Rozhovor Lněnička].

Svým svěřencům, kteří jsou na prahu dospělosti a připravují se na opuštění zařízení, se kolektiv DD DP snaží všemožně pomáhat. Klíčové je však to, zda dospívající svěřenec o pomoc vůbec jeví zájem. „Pakliže dítě nechce, tak mu nemůžeme pomoci,“ říká pan ředitel Lněnička. Pokud se dítě soustavně připravuje na budoucí povolání, je možné prodloužit jeho pobyt na základě Smlouvy o setrvání v dětském domově po dosažení zletilosti a ukončení účinnosti soudního rozhodnutí o ústavní nebo ochranné výchově (viz Příloha č. 3). Takový svěřenec pak může v DD zůstat až do dovršení 19 let (teoreticky je při soustavné přípravě na budoucí povolání možné setrvat v DD až do 26 let věku, v praxi k tomu však dochází ojediněle). Zůstává v zařízení za volnějších podmínek než nezletilé děti, Smlouva však stanovuje některé podmínky, jejichž dodržování je nutné. Jedná se v první řadě o podmínku návštěvy školy či učiliště, dále o zákaz vnášení alkoholu či jiných psychotropních látek, zákaz slovního či fyzického napadání vychovatele atd. DD DP klade velký důraz na to, aby jejich svěřenci odcházeli s ukončeným vzděláním a podle slov pana ředitele často „přimhouří oko“ nad chováním svých dospělých svěřenců, které je někdy na hranici únosnosti [Rozhovor Lněnička]. Pan ředitel zároveň spatřuje velký problém v tom, že dospívající svěřenci často touží po „svobodě“ mimo zařízení a odcházejí unáhleně a s nedokončeným vzděláním, aniž by si uvědomovali, jaké to pro ně bude mít následky. Této, do jisté míry pochopitelné touze dospívajících svěřenců po svobodě, se snaží předcházet určitým postupným uvolňováním pravidel ve svém zařízení. Jak sám zmiňuje, jde např. o to, že dětem je občas dovoleno např. setrvat přes noc v rodině kamaráda, což by ještě před několika lety bylo v daném zařízení zcela nemyslitelné. Dítě si tak vyzkouší určitou větší volnost, ale zároveň si musí samo ohlídat, aby mělo vše, co druhý den potřebuje do školy, tj. což přispívá k rozvoji jeho odpovědnosti a samostatnosti. Pan Lněnička se domnívá, že naopak příliš rigidní režim v DD nezřídka způsobuje nesamostatnost a nízkou míru odpovědnosti dětí [Rozhovor Lněnička].

Nejméně půl roku před odchodem dítěte ze zařízení ředitel DD DP tuto skutečnost oznamuje příslušnému sociálnímu kurátorovi pro dospělé z obce, kde má dítě trvalé bydliště. Také s dítětem řeší, kam půjde, a snaží se mu pomoci sehnat návazné bydlení a práci. Co se týče bydlení, pan Lněnička udává, že mnoho dospělých svěřenců se vrací ke svým rodičům, případně prarodičům. V posledních letech je stále obvyklejší i to, že odcházejí bydlet ke kamarádovi či kamarádce. Za nejzazší variantu, kam své svěřence po skončení pobytu v DD posílat, Lněnička považuje domy na půl cesty (dále jen DPC), a to z toho důvodu, že se, jak tvrdí, opět jedná o „režimové“ prostředí, v němž se navíc setkávají děti s podobnými problémy, ale navíc z různých DD. To může, podle Lněničky způsobovat jisté komplikace, navíc pobyt v DPC je opět pouze dočasným řešením na jeden, maximálně dva roky. Pan Lněnička považuje za málo pravděpodobné, že by si mladí dospělí během této doby zvládli obstarat finanční prostředky na bydlení atd. Navíc DPC jsou často zavalené žádostmi o přijetí a uchazečů je několikanásobně více, než jakou mají kapacitu. O pobyt je třeba zažádat několik měsíců dopředu a přesto často není jisté, zda uchazeče o pobyt vůbec přijmou [Rozhovor Lněnička].

Pokud dítě má zájem o vyřešení své situace po odchodu a má ukončené vzdělání, podle pana Lněničky pro něj DD DP většinou nějakou práci zajistí, a to buď prostřednictvím sponzorů, dárců či jiných známých anebo přes internet, Annonci či Úřad práce. Dítě se na všem samozřejmě musí aktivně podílet, DD DP mu ovšem pomáhá a doprovází ho tam, kde je to potřeba. Ojedinele se DD DP podaří pro odcházejícího svěřence sehnat práci i s ubytováním (např. u stavebních firem).

Bývalí svěřenci občas přicházejí pro radu či si jen popovídat. Pracovníci DD DP se jim snaží věnovat, z časových důvodů to však není vždy možné. Pokud bývalý svěřenec přijde o bydlení a v objektu DD DP je volný byt, pan ředitel mu vyjde vstříc a dočasně ho ubytuje. Pan Lněnička by však do budoucna uvítal možnost postavit, za pomoci grantu z Norského fondu, o který se DD DP chystá prostřednictvím NROS zažádat, přibližně 10 malometrážních, „startovacích“ bytů v obci Dolní Počernice. Zmíněná obec totiž plánuje v dohledné době výstavbu nových bytů a tuto možnost zatím DD DP nezávazně přislíbila. Toto návazné, samostatné bydlení by bylo určeno pro absolventy DD DP. Pouze jednou za čas by dané nájemníky přišel zkontrolovat pracovník DD DP, aby ověřil, zda je v bytech vše v pořádku. Výhoda takového návazného bydlení by spočívala v tom, že absolventi by to měli do „svého“ DD blízko, navíc by zde pohromadě bydleli mladí lidé, kteří se dobře znají. Pokud by potřebovali v něčem poradit od svých bývalých vychovatelů, mohli by se

s nimi snáze domluvit na určité hodině, kdy by na ně pracovníci DD měli čas. Po roce až dvou letech samostatného bydlení by pan ředitel Lněnička mohl pro absolventa zažádat o přidělení bytu na obecním úřadě v místě jeho trvalého bydliště. Mohl by přitom k dobru bývalého svěřence uvést, že byl schopen dlouhodobě a pravidelně platit nájem, byt DD DP udržoval v dobrém stavu atd [Rozhovor Lněnička].

V tabulce č. 1 uvádím statistické údaje o klientech DD DP, které mi byly panem Lněničkou poskytnuty. Uvádějí každoroční počty příchodů a odchodů dětí v letech 2002 až 2005 a také informaci, kam daní svěřenci odcházeli. Každoroční stavy dětí v DD DP daná tabulka neuvádí, a to z toho důvodu, že se během roku neustále mění. Kapacita zařízení je, jak jsem již uvedla dříve, 42 míst. Kategorie pěstounská péče je v tabulce uvedena pod zkratkou PP.

Tabulka č. 1

Statistiky příchodů a odchodů v DD Dolní Počernice		rok 2002	rok 2003	rok 2004	rok 2005
		počty dětí			
přišlo		11	12	10	17
odešlo		11	13	10	16
⇒	PP	1	1	2	7
⇒	k rodičům	7	8	5	5
	⇒ z toho zletilí	4	6	3	2
⇒	jiný DD	1	0	0	0
⇒	VÚ	2	4	1	0
⇒	jinam	0	0	2	4

Zdroj: [Statistiky DD DP, 2006]

2. 4. Odchod zletilého svěřence z dětského domova

2. 4. 1. Legislativní rámec odchodu svěřence z DD

Jak jsem se již zmínila, podle zákona je ředitel DD povinen informovat půl roku před odchodem svého svěřence o této skutečnosti příslušného sociálního kurátora pro dospělé z obecního úřadu obce s rozšířenou působností (v Praze se opět jedná o příslušnou městskou část) podle místa trvalého bydliště daného mladého člověka [Zák. č.109/2002 Sb. §24 odst. j-k, ve znění pozdějších předpisů] . Zmíněný zákon také určuje, že dítěti, které po dosažení zletilosti odchází ze zařízení, se „podle skutečné potřeby v době propouštění a podle hledisek stanovených vnitřním řádem poskytne věcná pomoc nebo jednorázový peněžitý příspěvek v hodnotě nejvýše 15 000,- Kč“ [Zák. č.109/2002 Sb. §33]. Dále zákon

také uvádí, že dítěti má být, ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany, poskytnuta poradenská pomoc v souvislosti se zajištěním bydlení a práce, a po následující dva roky po opuštění zařízení má být dospělému absolventovi zajišťována pomoc při řešení tíživých životních situací.

Sociální pracovník pro děti a mládež má půl roku před dosažením zletilosti dítěte sociálnímu kurátorovi pro dospělé předat „agendu“ dítěte. Podle informací, které se mi podařilo zjistit na Odboru sociálních věcí a zdravotnictví Magistrátu hl. m. Prahy i na Odboru sociálních věcí SK a z výpovědí sociálních pracovníků pro děti a mládež MÚ Brandýs nad Labem – Stará Boleslav, se však stává, že sociální pracovníci pro děti a mládež svým svěřencům nadále pomáhají nejen do odchodu ze zařízení, ale v mnohých případech i po dosažení zletilosti [Rozhovor Polák; Rozhovor Průchová, Vášová]. To je ovšem logické uvážíme-li, že daný sociální pracovník byl s dítětem v pravidelném kontaktu od doby, kdy bylo odebráno z rodiny po celou dobu pobytu v ústavu. Díky tomu je zpravidla i velmi dobře obeznámen se situací dítěte a nezdá se, že se mezi nimi vytvoří i určité citové pouto. Navíc sociální pracovník pro dospělé nemá v kompetenci zdaleka jen absolventy ústavní výchovy, nýbrž i ostatní tzv. „osoby společensky nepřizpůsobené“ (okruh těchto osob vymezuje vyhláška MPSV č. 182/1991, kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení). Do této skupiny spadají např. osoby ve výkonu trestu, osoby zneužívající psychotropní látky, osoby bez domova, ale zákon mezi ně potenciálně řadí také absolventi ústavní výchovy. Ze uvedených skutečností tedy vyplývá, že zákon již předem předpokládá, že i absolventi DD by mohli v budoucnu do této kategorie patřit [Rozhovor Kotalová]. Navíc je otázkou, zda se dospívající svěřenec bude s důvěrou obracet k sociálnímu kurátorovi, kterého nezná, a který mu, podle zákona, má v poměrně krátké době pomoci vyřešit jeho budoucí situaci. Sporné je také to, do jaké míry je v časových možnostech sociálních kurátorů pro dospělé mladým lidem z DD se věnovat.

2. 4. 2. Odchod mladého svěřence z náhradní péče do samostatného života ve Velké Británii

Následující informace čerpám z publikace „Náhradní rodinná péče v praxi“ od J. Kovaříka a kol. Autoři uvádí, že ve Velké Británii jsou děti, vyrůstající mimo svou rodinu, většinou umístěny buď do pěstounské péče nebo do péče nejrůznějších ústavů. Vzhledem k tomu, že autoři zmíněné publikace mezi těmito dvěma skupinami nerozlišují, používám pojmu „absolventi náhradní péče“, kterým souhrnně označuji mladé lidi z obou

dvou zmíněných kategorií. Tito absolventi náhradní péče zpravidla odcházejí do samostatného života ve věku mezi 17 až 18 lety. Ačkoliv příkaz o péči ze zákona končí věkem 18 let, sociální úřady mají nadále povinnost takovému mladému člověku nabízet služby (např. pomoc s hledáním bydlení) až do věku 21 let [Kovařík a kol. 2004: 114].

Již od 15 let se pěstouni, vychovatelé či sociální pracovníci začínají zajímat o to, jak bude vypadat život svěřence po jeho odchodu do samostatného života, kde bude bydlet a jakou pomoc bude eventuálně potřebovat. Důležité je to, že každý mladý člověk, připravující se na odchod z nějakého typu náhradní péče, má k dispozici osobního poradce. Ten se, spolu s ním, podílí na vytvoření jakéhosi „plánu cesty“, který zahrnuje to, čeho chce mladý člověk dosáhnout, a také to, co pro něj považují za nejlepší lidi z jeho okolí. Spolu se svým poradcem si mladý člověk také určí své plány a cíle, jejichž plnění spolu poté pravidelně vyhodnocují, a společně také „plán cesty“ aktualizují. Zmíněný plán obvykle zahrnuje následující oblasti:

- 1) Co chce mladý člověk v životě dělat,
- 2) jakou chce mít práci,
- 3) jaké potřebuje vzdělání,
- 4) jakou finanční pomoc potřebuje, aby dosáhl svých cílů,
- 5) kde chce žít,
- 6) jaké jsou jeho zdravotní potřeby,
- 7) kdy chce pracovat,
- 8) kteří lidé mu mohou pomoci a podpořit ho a další okolnosti, které jsou pro daného mladého člověka důležité [Kovařík a kol. 2004: 144].

Osobní poradce se má pravidelně informovat o pokroku daného mladého člověka, ujišťovat se, že jsou zajištěny jeho potřeby a vést si písemné záznamy o kontaktech s ním.

Co se týče finanční podpory, mladí absolventi náhradní péče mají nárok zažádat si např. o grant od sociálních služeb na základní vybavení domácnosti, a to za předpokladu, že pobírají příspěvek v nezaměstnanosti. Osoby starší 18 let, které pracují méně než 16 hodin týdně nebo studují, mohou pobírat příspěvek v nezaměstnanosti. Pakliže mají takové osoby nízký nebo žádný příjem, mohou také žádat o sociální dávky na placení nájmu. Zmíněné možnosti jsou pouze příklady finanční pomoci pro mladé absolventy náhradní péče.

Co se týče bydlení, někteří absolventi ústavní výchovy se vrací k původní rodině, jsou však varováni před možnými úskalími tohoto řešení. Také existují možnosti návazného chráněného bydlení, v němž je těmto mladým lidem poskytována odborná

pomoc a podpora. Pokud se však rozhodnou spíše pro podnájem či nájem bytu nebo domku, mohou v některých případech zažádat o podporu ze sociálního systému na zaplacení zálohy a prvního měsíčního nájmu [Kovařík a kol. 2004: 145].

Za pozitivní prvky systému pomoci absolventům náhradní péče ve Velké Británii považují zejména včasné řešení odchodu svěřence z péče, dále skutečnost, že s ním od počátků přípravy na odchod až do doby několika let po odchodu pracuje vždy tentýž „osobní poradce“. Rovněž považují za důležité, že je se mladým člověkem vypracováván individuální „plán cesty“, který je průběžně vyhodnocován. Podle mého názoru mu toto vypracování osobního plánu, na jehož obsahu se má aktivně podílet především on sám, může pomoci ujasnit si své cíle a prostředky nezbytné k jejich dosažení. Spolupráce s osobním poradcem a dalšími relevantními osobami z jedincova okolí je zároveň do jisté míry určitou zárukou korekce případných nereálných představ mladého člověka o svých možnostech či o podmínkách „vnějšího světa“.

2. 5. Návazné možnosti ubytování a služeb pro absolventy DD v rámci státního sektoru v Praze a Středočeském kraji

2. 5. 1. Možnosti návazného samostatného bydlení v rámci DD

Již jsem se zmínila o tom, že mnohé DD se snaží pomáhat svým svěřencům zajistit návazné ubytování, aby po skončení pobytu v zařízení měli kam jít. Jak tyto DD uvádějí, jedná se často o nelehký úkol. Několik málo DD se tento problém podařilo vyřešit tím, že pro své absolventy zřídily samostatné návazné bydlení, většinou v malometrážních startovacích bytech po dobu, než si mladí dospělí absolventi obstarají bydlení jiné.

Z DD, jejichž zřizovatelem je Středočeský kraj, svým absolventům umožňuje takové bydlení např. **DD Nymburk**, a to v rámci svého detašovaného pracoviště v **Milovicích**. Jedná se o jedno patro v panelovém domě, kde v jednom bytě bydlí jedna „rodinná skupina“ o osmi až deseti dětech spolu se svými vychovateli z DD Nymburk, a ve třech dalších garsoniérách pak v návazných startovacích bytech bývalí svěřenci. Velká výhoda tohoto systému spočívá v tom, že bývalí svěřenci, kteří v těchto startovacích bytech bydlí, se mohou kdykoliv obrátit o radu k vychovatelům v rodinné skupince, která bydlí na stejném patře. Nejsou tedy odkázáni pouze sami na sebe a zároveň mají možnost vyzkoušet si samostatný život mimo DD. Toto chráněné bydlení bylo zrealizováno ve spolupráci s občanským sdružením Klub přátel dětí z DD v roce 2002. O tomto občanském sdružení

podrobně pojednávám v empirické části své práce. V současné době je provoz detašovaného pracoviště personálně i organizačně zajišťován DD Nymburk [www.klubprateldetidd.cz].

Dalšími DD v kompetenci SK, které se snaží svým svěřencům zajistit návazné bydlení, jsou **DD v Novém Strašecím** a **DD ve Zruči nad Sázavou**. Prvně zmíněné zařízení také spolupracuje také s OS Klub přátel dětí z dětských domovů, které je vedeno bývalou ředitelkou tohoto DD, a zajišťuje celou řadu startovacích bytů v několika lokalitách. DD ve Zruči nad Sázavou se také snaží pro své absolventy získat návazné bydlení. Jeho ředitelce, paní Ing. Danuši Mavrodiovové, se podařilo získat malometrážní obecní byt pro jednoho absolventa DD od úřadu městské části Zruč nad Sázavou. Jak však sama dodává, problém spočívá v tom, že v současnosti v tomto DD nejsou svěřenci, kteří by se připravovali na odchod a ti, kteří již odešli, o bydlení ve zmíněném bytě nemají zájem. Z toho důvodu se zatím nepodařilo DD do bytu nikoho umístit a hrozí, že městský úřad byt přidělí jinému žadateli [Dotazník, 2006].

Možnost návazného bydlení chystá i **DD Československé církve husitské v Dubenci u Příbrami**. Tento DD byl uveden do provozu v červnu letošního roku a návazné bydlení bude moci nabídnout až 2-5 klientům [www.husiti.cz/domovdubenec]. Od zmíněného DD se mi však nepodařilo získat aktuálnější informace.

Uvedené možnosti návazného bydlení ve formě startovacích bytů zmíněné DD poskytují většinou pouze svým bývalým svěřencům. Na základě zjištěných informací žádný DD v Praze podobné návazné bydlení pro své absolventy prozatím nemá.

2. 5. 2. Možnost návazného samostatného bydlení a služeb v kompetenci samosprávy

Jistou obdobou domu na půl cesty, avšak pro mnohem širší klientelu, je Dům tréninkového bydlení (dále jen DTB), což je zařízení Městského centra sociálních služeb a prevence (dále jen MCSSP), které od března 2004 funguje v Praze 9 na Černém Mostě. MCSSP je příspěvkovou organizací a jejím zřizovatelem je Magistrát hlavního města Prahy. Koncepce DTB vychází ze zahraničního modelu ubytovacího zařízení stojícího na vrcholu azylového ubytování (transitional housing facilities), jehož hlavním cílem je usnadnit jednotlivcům a rodinám bez přístřeší přechod do stabilního bydlení. Podle dostupných informací je zřejmě jediným zařízením tohoto typu, zřizovaným samosprávou, v kraji hl. m. Prahy a Středočeském kraji. Následující informace čerpám z informačních

materiálů MCSSP o DTB, které mi byly poskytnuty vedoucím DTB, panem Mgr. Václavem Lintymerem a také z telefonických rozhovorů s tímto pracovníkem DTB.

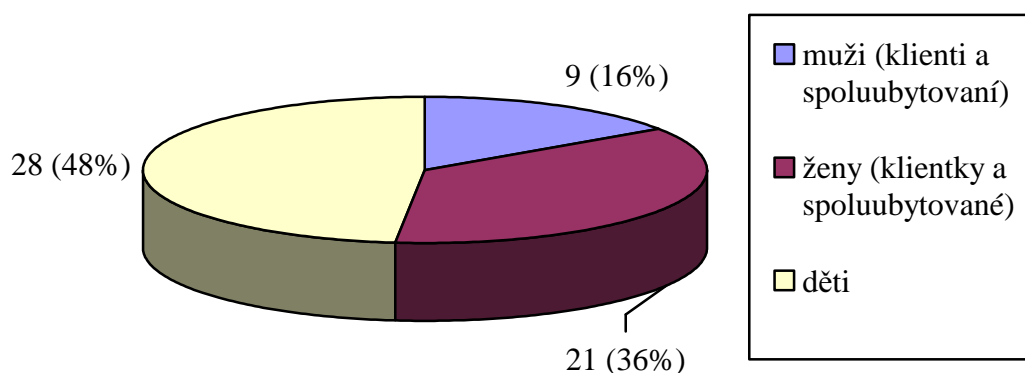
DTB navazuje na činnost azylových domů, domů na půl cesty, a v menší míře i DD a jiných podobných zařízení, která se prostřednictvím integračních (resocializačních) programů snaží pomoci svým klientům odstranit či zmírnit obtíže, které jim znemožňují žít samostatný život. V současné době jsou v DTB ubytováni jak lidé, kteří z nejrůznějšího důvodu ztratili bydlení, tak mladí dospělí po odchodu z DD, ženy, které absolvovaly léčení drogové závislosti nebo ženy – oběti domácího násilí apod. Typem ubytování je DTB jedním z mála zařízení, které umožňuje přijetí velmi široké cílové skupiny. Poskytuje ubytování a služby nejen jednotlivcům, matkám a otcům s dětmi, ale i celým rodinám, které dosud neměly příležitost samostatně bydlet, ve svém domově z vážných důvodů bydlet nemohou či o něj přišly. Zároveň je DTB ale svým uspořádáním a režimem blíže bydlení v běžných podmínkách než v azylovém zařízení. Cílem individuálně zaměřené sociální práce s klienty je především hledání návazného stabilního bydlení, popřípadě řešení primární příčiny vzniku nepříznivé sociální situace [MCSSP, 2006].

Uchazeči o ubytování jsou povinni vyplnit jednu část standardizované žádosti, druhou vyplňuje sociální pracovník zařízení, ve kterém se uchazeč nachází. Klienti jsou poté vybíráni komisí, složené z odborných pracovníků DTB. Jednání výběrové komise předchází příprava podkladů, jejichž součástí je záznam z osobního pohovoru uchazeče se sociálním pracovníkem DTB a také údaje ze sociálního odboru příslušné městské části. Komise při rozhodování vychází z předem daných kritérií, kterými jsou občanství ČR, trvalé bydliště v Praze, zletilost, soběstačnost po stránce zdravotního stavu a platné osobní doklady. Žadatel musí být dále při podpisu smlouvy schopen uhradit měsíční splátku za ubytování a jednorázovou vratnou zálohu ve výši 2.000,- Kč, určenou na úhradu případných nedoplatků či škod vzniklých během pobytu. Při rozhodování o přijetí klienta dále rozhoduje to, zda dotyčný potřebuje trénovat samostatné bydlení, má stálý příjem, projevuje samostatnost a aktivitu při hledání bydlení, je ochoten se dále vzdělávat a „pracovat na sobě“, plánovat svou budoucnost, respektovat stanovené podmínky atd. Navíc jsou zohledňovány další individuální okolnosti každého žadatele. S klienty, kteří jsou komisí vybráni, je následně sepsávána smlouva o ubytování na dobu 12 měsíců. Ubytovaný se ve smlouvě mj. zavazuje aktivně pracovat na řešení své sociální situace a plnit povinnosti vyplývající z individuálního plánu [MCSSP, 2006].

V rámci MCSSP je provozována také noclehárna pro muže a ženy či azylová ubytovna pro muže bez přístřeší. O ubytování v DTB, který je na pomyslném žebříčku na

vyšší úrovni než azylové ubytování a očekává také od svých klientů mnohem větší stupeň samostatnosti, se mohou ucházet nejen klienti z ubytovacích zařízení nižšího stupně, ale i klienti z jiných zařízení. MCSSP při výběru klientů pro DTB spolupracuje s 11 azylovými domy nebo zařízeními podobného typu a také s většinou pražských městských částí. Problémem ovšem je vysoký zájem o bydlení v DTB v poměru ke kapacitě tohoto zařízení. Podle Mgr. Lintymera je poměr zamítnutých žádostí ku žádostem přijatým zhruba pět ku jedné. Dle poskytnutých statistik schválila komise DTB v roce 2005 26 žádostí, zatímco dalších 96 zamítla [DTB, 2006]. Bylo uzavřeno celkem 21 ubytovacích smluv s 58 klienty. Rozdílný počet ubytovacích smluv a ubytovaných osob vyplývá z možnosti ubytovávat na jednu smlouvu více osob najednou. Skladbu ubytovaných (v počtech osob) ukazuje následující graf:

Graf č. 1 - Skladba ubytovaných v DTB v roce 2005

Zdroj: *Podklady pro statistiku za rok 2005, DTB*

Co se týče poměru klientů, pocházejících z DD, ze statistických údajů vyplývá, že z 21 ubytovaných žadatelů v roce 2005 byl pouze jeden klient přijat ze „zařízení pro mládež“ (kam podle statistik DTB spadají i DD), dalších 15 pocházelo z azylových domů (dále jen AD) či jiných ubytovacích zařízení a 5 klientů přišlo z jiného než institucionálního prostředí. Podle Mgr. Lintymera je však tato informace do jisté míry zavádějící. Dojde-li např. k tomu, že jeho pobytu v azylovém zařízení, odkud do DTB přišel, předcházela pobyt v DD, ve statistickém přehledu tato informace není zohledněna. Počty klientů ze „zařízení pro mládež“, z tohoto důvodu tedy nemusí být přesné a navíc v nich nejsou rozlišené jednotlivé typy zařízení náhradně výchovné péče.

Co se týče lokality, je DTB situován na sídlišti Černý Most I, v panelovém domě, který byl postaven se záměrem využití jako domov pro matky s dětmi. Objekt se skládá ze dvou částí, z nichž každá má samostatný vchod. DTB využívá jednu část objektu. Jeho kapacita je 24 ubytovacích jednotek, 16 typu 2+kk (o velikosti 50 m²), 8 typu 1+kk (40 m²). Jednotky mají vlastní WC, koupelnu a ložnici. Jsou vybaveny základním nábytkem a spotřebiči. Výše poplatků za ubytování je stanovena tak, aby přibližně odpovídala výši regulovaného nájemného za byt srovnatelné velikosti, tedy jako minimum toho, co by klienti mohli očekávat v případě, kdy by se jim podařilo získat obecní byt či levný podnájem či nájem bytu na komerčním trhu. Poplatek za ubytování se skládá ze základu podle velikosti ubytovací jednotky a úhrady za spotřebované služby. Ubytování hradí poplatek v hotovosti vždy měsíc dopředu. Výši poplatků ukazuje následující tabulka:

Tabulka č. 2

Základ poplatku pro klienta dle typu ubytovací jednotky za kal. den (vč. služeb)		Úhrada za další ubytované za kal. den
1+kk	76Kč	Další dospělý 15Kč, dítě 11Kč
2+kk roh	86 Kč	Další dospělý 15Kč, dítě 11Kč
2+kk	89 Kč	Další dospělý 15Kč, dítě 11Kč

Zdroj: [MCSSP, 2006]

Pokud je ubytovací smlouva po roce prodloužena, zvyšuje se poplatek za ubytování o 500 Kč měsíčně za dospělou osobu [MCSSP, 2006].

Odborní pracovníci DTB mají vysokoškolské vzdělání se zaměřením na sociální práci a praxi v zařízeních poskytujících sociální služby osobám bez přístřeší. Systém sociální práce v DTB vychází z dohodnutého individuálního plánu a je zaměřen primárně na podporu při hledání stabilního bydlení, důraz je kladen na individuální osobnost klienta a na jeho motivaci a vlastní snahu řešit svou bytovou situaci. DTB mimoto zajišťuje i další služby, které rozvíjejí potenciál klientů a mohou nalezení a udržení stabilního bydlení napomoci. Jedná se hlavně o:

- sociálně právní poradenství,
- předávání informací (co vše je třeba udělat, znát, vyřídit v konkrétních situacích, např. po získání bytu – kde přihlašovat elektroměr, vodoměr, televizor apod.),

- rozvíjení komunikačních dovedností (jak odpovídat na inzeráty, jednat s realitní kanceláří, úřady, institucemi),
- pomoc při hledání perspektivnějšího zaměstnání,
- udržování a zdokonalování stávajících znalostí a dovedností klienta (v návaznosti na individuální plán si klienti určí oblasti, kterým se budou věnovat, např. práce s PC),
- volnočasové a vzdělávací aktivity pro děti, ubytované se svými rodiči,
- napojování klienta na zdroje v komunitě (kluby pro maminky, zájmová centra pro děti, apod.) [MCSSP, 2006].

Klienti mohou v případě potřeby využívat i specializovaných služeb, které poskytují ostatní oddělení MCSSP (Poradny, RIAPS, centrum preventivních programů Triangl, infocentrum Kontakt, Analytické a vzdělávací oddělení, zaměřené mj. na rozvoj dovedností pro zlepšení šancí na trhu práce). Vedoucí DTB, Mgr. Václav Lintymer, se domnívá, že od DPC, o nichž podrobněji pojednávám v empirické části této práce, se DTB liší v tom, že klade větší důraz na samostatnost klientů a jeho aktivity jsou převážně nepovinné. Práce s klientem není tak intenzivní jako v DPC a její forma a frekvence se odvíjí se od potřeb klienta, zatímco v DPC se jedná spíše o každodenní práci s klientem a aktivity jsou z větší části povinné.

I po odchodu klientů se je DTB snaží podporovat v tom, aby se, v případě problémů (zejména těch, které by mohly zapříčinit ztrátu stabilního bydlení) včas na pracovníky DTB obraceli a pokusili se s jejich pomocí dané problémy řešit. DTB usiluje o vytvoření vztahů důvěry mezi pracovníky DTB a klienty a o předcházení situacím, kdy by klient odešel do stabilního bydlení, které by si však nezvládnul udržet [MCSSP, 2006].

Není pochyby o tom, že DTB se snaží svým klientům poskytovat profesionální služby spolu s cenově dostupným ubytováním. Značnou nevýhodou pro absolventy DD je však to, že DTB je otevřen poměrně širokému spektru žadatelů, což snižuje pravděpodobnost jejich přijetí. S tím samozřejmě souvisí i fakt, že uchazečů o ubytování a služby v DTB je několikanásobně více, než může toto zařízení přijmout. I když je výhodou, že služeb MCSSP mohou ambulantně využívat i uchazeči, jejichž žádost o ubytování v DTB byla zamítnuta, v zásadě to však neřeší především složitou bytovou situaci absolventa DD, který po opuštění ústavu většinou nemá kam jít. Jednou z podmínek ubytování v DTB je také to, že klient musí mít trvalé bydliště v Praze, což ještě více snižuje pravděpodobnost přijetí

absolventa DD, které jsou v hlavním městě zatím pouze dva. Jistou výjimkou mohou být, podle slov Mgr. Lintymera, např. žadatelé, kteří jsou sice z DD mimo Prahu, kde byli i trvale přihlášení, ale narodili se a část svého života byli k trvalému pobytu přihlášení v Praze. Při množství ostatních uchazečů však nelze na udělení výjimek příliš spoléhat. Další omezení této služby spatřuji také v tom, že služby DTB se nezaměřují výhradně na absolventy DD. Domnívám se, že potřeby této cílové skupiny jsou poměrně specifické, a proto by mohl být rozsah a intenzita služeb DTB pro jedince, kteří potřebují intenzivnější pomoc, do jisté míry nedostačující. O potřebách a specifických problémech této cílové skupiny podrobněji pojednávám v následující kapitole.

2. 6. Poznatky o absolventech DD v odborné literatuře

Tato problematika spadá spíše do oboru psychologie, takže se o ní zmíním jen velmi stručně. Považuji však za podstatné se o ní zmínit vzhledem ke zkušenostem sociálních pracovníků DPC, o nichž se zmiňuji v empirické části své práce. Tito sociální pracovníci nezávisle na sobě popisují určité společné charakteristické rysy absolventů DD, kterým, v rámci své práce, pomáhali. V odborné literatuře o absolventech DD pojednává např. publikace „Pozdní následky psychické deprivace“ profesora PhDr. Zdeňka Matějčka, Csc. a kol., která se opírá o výsledky dlouholetého výzkumu několika různých skupin. Jednou z těchto výzkumných skupin jsou právě absolventi DD a poznatky o nich pozoruhodně dokreslují výpovědi výše zmíněných sociálních pracovníků, se kterými jsem se setkala v praxi.

Mezi nejznámější odborníky, zabývajícími se dětmi z DD a absolventy DD patří bezpochyby zmíněný profesor Z. Matějček a jeho kolega J. Langmeier, kteří jako první definovali pojem **psychické deprivace**. Langmeier ji označil za „psychický stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost uspokojovat některé základní psychické potřeby v dostačující míře po dosti dlouhou dobu. Psychickým stavem se zde míní trvalejší, nikoli však neměnná charakteristika člověka, kterému nebyla dána možnost, aby své základní psychické potřeby rozvinul a ve svém životním prostředí uplatnil“ [Langmeier in Matějček a kol. 1997: 8]. V knize „Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace“ je zmíněno 5 základních psychických potřeb, které musí být od počátku života jedince náležitě uspokojovány, má-li se dítě vyvinout v psychicky zdravou osobnost. Jedná se o následující potřeby:

1. Potřeba určitého množství, proměnlivosti a kvality vnějších podnětů.

Uspokojení této potřeby souvisí s rozvinutím zdravé aktivity jedince.

2. Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech, tj. smysluplného světa. Jde o určité zdravé množství smysluplných podnětů, jejichž zpracováváním dochází k procesu učení.

3. Potřeba prvotních emocionálních a sociálních vztahů k osobě matky a dalším primárním vychovatelům. Uspokojení této potřeby je podmínkou pro žádoucí vnitřní integraci osobnosti dítěte a rozvinutí jeho pocitu jistoty.

4. Potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty, z jejíhož uspokojení pramení zdravé uvědomění vlastní identity. To je dále podmínkou pro osvojení užitečných společenských rolí a hodnotných životních cílů.

5. Potřeba otevřené budoucnosti nebo životní perspektivy. Naplnění této potřeby dává životu určitý časový horizont a je motorem životní aktivity člověka.

[Matějček a kol. 1997:8]

Jak jsem již uvedla, autoři ve zmíněné publikace mj. prezentují výsledky svého výzkumu skupiny absolventů DD, jež představovala jednu z pěti různých, dlouhodobě sledovaných skupin. V rámci výzkumu byly sledovány následující skupiny:

1. Skupina 56 osob, jež vyrůstaly v DD až do konce povinné školní docházky a v době výzkumu dosáhly věku asi 40 let,
2. Skupina 116 osob, jež byly v dětství vychovávány v SOS dětských vesničkách a jež byly v době výzkumu v mladším dospělém věku,
3. Skupina 93 osob, vychovávaných v dětství individuálně v pěstounských rodinách – v době výzkumu taktéž v mladším dospělém věku,
4. Skupina 220 dětí narozených z prokazatelně nechtěného těhotenství, v době výzkumu ve věku 30 let,
5. Skupina 220 dětí narozených z těhotenství přijímaného. Ve věku 9 let byly vybrány párovým způsobem jako kontrolní k „nechtěným dětem“ a v rámci výzkumu představovaly přibližnou společenskou normu [Matějček a kol. 1997: 17].

Soubor dětí z DD byl sestaven již v roce 1965 a sestával ze 30 dívek a 30 chlapců. Mezi základními kritérii výběru patřil dlouhodobý pobyt v DD (který byl zahájen nejpozději od 3 let věku zkoumaných osob) a intelektová úroveň postačující alespoň na vzdělávání ve zvláštní škole. Tato skupina byla sledována od zmíněného roku v několika fázích, z nichž poslední byla zahájena v roce 1992. Z původních 60 osob z tohoto výzkumného souboru se

autorům podařilo zjistit informace o 56 osobách, což je 93% z celkového počtu [Matějček a kol. 1997: 20]. Problémy skupiny osob, které dlouhodobě pobývaly v DD, v porovnání s ostatními výzkumnými skupinami, autoři stručně shrnují následovně:

- nízká společenská kompetence,
- nízká úroveň školního vzdělání a nynějšího zaměstnání vzhledem k výsledkům inteligenčních testů ve starším školním věku,
- nízký skóre sociální integrace, zřetelná mužsko-ženská diference (v neprospěch mužů),
- tresty v době dětství (v DD) hodnotí jako nepřiměřeně přísné [Matějček a kol. 1997: 58]

Autoři však upozorňují také na rozdílnost společných rysů žen a mužů z této výzkumné skupiny. Muži mají nejčastěji ze všech výzkumných skupin záznam v rejstříku trestů (36%, tj. celkem 20 osob), dále jsou často svobodní či rozvedení, mají problémy s láskou a v sexuálních vztazích a celkově jsou vysoce nespokojeni se svým dosavadním životem. Naproti tomu ženy z této výzkumné skupiny jsou téměř všechny vdané a mají děti, vykazují vyšší skóre inteligence než muži, jsou výrazně lépe sociálně adaptované, nejčastěji ze všech pěti výzkumných skupin však podstoupily interrupce [Matějček a kol. 1997: 58]. Z uvedené studie vyplývá, že u daných absolventů DD lze nalézt určité společné rysy a jejich integrace do společnosti je nezřídka problematická. S podobnými závěry se lze setkat i u studií dalších odborníků, např. dr. Cibulce z roku 1973 či J. Kovaříka z roku 1974 [Kovařík a kol. 2004: 142-3].

Z odborné literatury, která se k dané problematice vztahuje, považují za relevantní zmínit se také o dalším jevu, který popisuje doc. O. Matoušek. Ve své publikaci nazvané „Ústavní péče“ obecně popisuje možná rizika dlouhodobého pobytu v ústavu. Mezi tato rizika řadí i tzv. **hospitalismus**. Definuje ho jako „stav dobré adaptace na umělé ústavní podmínky, doprovázený snižující se schopností adaptace na neústavní, 'civilní' život“ [Matoušek 1999: 118]. Autor dále uvádí, že v ústavu je jedinec plně zaopatřen, někdo pro něj vaří, pere, žehlí, topí, stará se o jeho finance, obstarává mu předměty potřebné k životu, organizuje mu práci, vytváří příležitosti k volnočasovým aktivitám atd. Klient se pohybuje v ohraničeném prostředí ústavu, stýká se s omezeným počtem spoluobytel a obvykle nepočteným týmem profesionálů. Je pro něj proto obtížné orientovat se ve světě vnějším, který je pro něj, v porovnání s redukováným světem ústavu, kde má pouze omezenou odpovědnost, nepřehledný a komplikovaný.

V této kapitole jsem se zmínila pouze o jevech, které vykazují jistou podobnost s výpověďmi některých odborníků v dané oblasti, se kterými jsem se setkala v praxi. **Hospitalismus** uvádím jako jedno z možných rizik pobytu v ústavu, jímž je i DD. Zda a v jaké míře k tomuto jevu v DD dochází, pochopitelně závisí na mnohých faktorech, jakými jsou např. způsob vedení DD, míra odbornosti pracovníků, kvalita metodické koncepce, legislativního rámce péče o děti v DD atd.

3. Empirická část

V této části mé práce mám v úmyslu nejprve stručně charakterizovat nejvýznamnější NNO v Praze a SK, které uskutečňují různé projekty, jejichž cílem je pomoci dětem z DD připravit se na samostatný život. Poté se budu věnovat charakteristice nejdůležitějších NNO ve výše zmíněných krajích, které pomáhají absolventům DD dosáhnout větší samostatnosti a vyřešit svou situaci po odchodu ze zařízení. Nakonec podrobně pojednám o DPC, který byl provozován OS Naděje v letech 1997 – 2004.

3. 1. Typy neziskových nevládních organizací, které pomáhají svěřencům DD připravit se na samostatný život

NNO, které pomáhají mladým lidem z DD připravit se na samostatný život, lze pomyslně rozdělit do tří základních skupin. Jedná se o NNO specializující se na pomoc dětem z DD, dále NNO, které se zaměřují výhradně na práci s absolventy DD a v neposlední řadě jsou i takové NNO, které realizují různé projekty pro obě zmíněné skupiny.

Do prvně zmíněné kategorie spadají NNO, které pro DD pořádají volnočasové aktivity specifického zaměření, a to buď přímo v DD nebo mimo ně. Prvně zmíněným typem NNO jsou např. občanské sdružení Barevný svět dětí či Klub pýr. Jiné NNO pořádají např. víkendové akce, speciálně zaměřené na přípravu dětí z DD na samostatný život, mimo dané DD. Ukázkovým příkladem takové NNO je Středisko náhradní rodinné péče (dále jen SNRP), které sérii víkendových akcí tohoto typu organizuje pro celou řadu DD z celé České republiky.

Do druhé kategorie mohou zařadit především tzv. DPC, které zpravidla poskytují nejen levné ubytování, ale také především celou řadu cílených programů zaměřených na

přípravu absolventů DD a jiných zařízení náhradní výchovné péče (dále jen NVP) na samostatný život. Do této kategorie lze zařadit především OS DOM, které je v současnosti největším zařízením tohoto typu v Praze, kde provozuje dva DPC a mimoto se zabývá i dalšími aktivitami, včetně prosazování legislativních změn. Ve Středočeském kraji lze do této kategorie zařadit např. DPC Arcidiecézní charity v Kralupech nad Vltavou.

V kategorii třetího typu lze nalézt nejméně NNO. Lze do ní zařadit např. OS Vhled, které pořádá nejen různé vzdělávací a terapeutické akce pro děti z DD, ve spolupráci se SNRP vytvořilo speciální internetové stránky pro děti opouštějící DD [<http://www.sos18.cz>], ale také nabízí možnost návazného bydlení pro několik mladých absolventů DD.

3. 2. NNO připravující děti z DD na samostatný život v Praze a Středočeském kraji

3. 2. 1. Středisko náhradní rodinné péče (SNRP)

SNRP je občanským sdružením, které působí od 12. 9. 1994 v Praze. Jeho ředitelkou je socioložka a spoluautorka několika odborných publikací, PhDr. Věduna Bubleová, jejím zástupcem je neméně známý odborník doc. PhDr. Jiří Kovařík, PhD. Jak již název této organizace napovídá, jedná se o sdružení, které se snaží pro opuštěné děti se zvláštními zdravotními a sociálními potřebami umístěné v náhradní výchovné péči nalézt náhradní rodiny, školí žadatele o osvojení a pěstounskou péči, jimž poté poskytuje dlouhodobou psychosociální podporu. Pro pěstouny, osvojitele a jejich děti také pořádá pravidelná setkání s pestrým programem za účasti odborníků, kde si mohou také navzájem vyměňovat své zkušenosti. Dalším projektem, který stojí za zmínku, je nový projekt SNRP „**Ústav rodinu nenahradí**“, který navrhuje konkrétní systémové změny a odstranění překážek, které proces přijímání opuštěných dětí neúměrně prodlužují [<http://www.rodina.cz/SNRP>]. V neposlední řadě je nutné zmínit, že toto občanské sdružení má akreditaci MV na školení a vysílání dobrovolníků, s jejichž pomocí realizuje také několik významných projektů za účelem pomoci dětem z DD připravit se na samostatný život. Jedná se zejména o projekty „**Kmotři při DD**“ a „**Peníze pro život**“. V čem tyto projekty spočívají?

Projekt „**Kmotři při DD**“ je realizován již od roku 1998 a je zaměřen na volnočasové aktivity dětí v DD a ostatních dětí vyrůstajících mimo vlastní rodinu. Vybraná skupina proškolených dobrovolníků z řad studentů SŠ, VOŠ či VŠ („kmotrů“) pravidelně dochází do konkrétního DD v blízkosti svého bydliště a realizuje kluby zaměřené na

výtvarnou, hudební, sportovní a dramatickou činnost. Vybavení dílen materiálem je přitom hrazeno z prostředků SNRP [SNRP, Kmotří]. Již zmíněnou akreditaci pro vysílající organizaci v oblasti dobrovolnické služby (v souladu se zákonem č. 198/2002 Sb. o dobrovolnické službě) získalo SNRP od MV ČR v letech 2003 a 2006, vždy s platností na 3 roky.

SNRP si klade za cíl tímto projektem přispět ke kvalitnějšímu trávení volného času dětí a mládeže v DD, dále zajistit lepší vzdělanost a rozvoj zájmů této skupiny, přispět k vytvoření trvalého přátelského vztahu mezi dětmi z DD a dobrovolníky, kteří na základě tohoto vztahu mohou pomáhat dětem vytvářet si pozitivní přístup ke svému okolí mimo DD. SNRP se, v rámci volnočasových aktivit, také snaží děti nenásilně vést k potlačování projevů rasismu a xenofobie, a také informovat veřejnost o problematice sociálně-právní ochrany dětí v konkrétním regionu a komunitě, v níž se DD nachází atd [SNRP, Kmotří].

Dobrovolníci jsou odborně proškoleni v rámci vstupního semináře o problematice dětí žijících mimo vlastní rodinu a seznámeni s činností SNRP, dále jsou poučeni o dobrovolnické službě, je s nimi uzavřena smlouva o dobrovolnické činnosti a jsou řádně pojištěni. Jejich činnost pravidelně koordinuje a monitoruje určený pracovník ze SNRP, se kterým jsou po dobu realizace projektu v neustálém kontaktu. Se zmíněnými koordinátory dobrovolníci projednávají náplň každého setkání s dětmi a řeší případné problémy. Dobrovolníci jsou dále povinni po každém setkání podávat zprávy o jeho průběhu a hlásit jakékoli změny či problémy [VZ SNRP, 2005]. Co se týče finanční podpory, dobrovolníkům jsou hrazeny náklady na cestovné a v některých případech i na stravné [SNRP, Kmotří]. V jednotlivých DD působí většinou skupinky 3 – 5 dobrovolníků. V roce 2005 se na realizaci projektu podílelo celkem 41 dobrovolníků, kteří provozovali volnočasové aktivity v celkem 9 DD v celé ČR. Mimoto se uskutečnily i další aktivity nad rámec projektu, např. čtyřdenní sportovně-dovednostní výcvik, vánoční besídka, oslava dne dětí a další [VZ SNRP, 2005].

Domnívám se, že i když projekt „Kmotří při DD“ sice není prvoplánově určen pro přípravu dětí na samostatný život, svou roli v této přípravě také hraje. Již samotný fakt, že při něm dochází ke úzkému kontaktu s vrstevníky mimo ústav, často jen o několik let staršími než děti z DD, kteří jim mohou být vzorem, mohou jim pomáhat rozvíjet dovednosti, které dětem v budoucnosti budou přínosem, a hlavně jim mohou nenásilně předávat své zkušenosti.

Další projekt, o kterém nyní podrobně pojednám, si již přípravu dětí z DD na samostatný život klade jako prvořadý cíl. Jedná se o projekt „**Peníze pro život aneb Postavím se na hlavu nebo na vlastní nohy?**“.

Tento projekt si klade za cíl rozvíjet u dětí z DD takové schopnosti a dovednosti, které přispívají k jejich osamostatnění, lepší orientaci a ke zvýšení šancí na jejich uplatnění po opuštění ústavu. Jde především o rozvíjení a prohloubení jejich schopností a dovedností v otázkách samostatného hospodaření, smysluplném využití finančních zdrojů, zajištění bydlení, běžného chodu domácnosti, volného času atd [SNRP, Peníze]. Cílovou skupinou tohoto projektu jsou převážně mladí lidé ve věku 15 – 18 let, žijící v různých DD. SNRP si zvolilo zmíněnou cílovou skupinu z vícero důvodů. V první řadě se jedná o mladé lidi, kteří tráví většinu svého času v prostoru DD, kde jsou omezeni na stále stejné vztahy s ostatními dětmi a vychovatelkami. Tyto DD jsou, v některých případech, umístěny v odlehlých lokalitách, což způsobuje určitou izolaci jejich svěřenců. Tato izolace, spolu s ústavním režimem, který dětem stále ještě většinou vše potřebné zajišťuje, často způsobuje jejich neznalost běžného života. Z toho důvodu mají tito mladí lidé nezděděné představy o životě mimo ústav. K tomu se navíc pojí fakt, že jsou poznamenáni svou minulostí v dysfunkční rodině a často i dlouhodobým pobytem v DD, kde neměli možnost poznat zázemí rodiny se vším, co je s chodem a zajištěním takové rodiny spojeno. Tuto situaci ještě zhoršuje skutečnost, že se nezděděná jedná o děti ze zvláštních či pomocných škol [SNRP, Peníze]. Výše zmíněné skutečnosti však SNRP v žádném případě nedává za vinu samotným DD. Pracovnice SNRP, Renata Janíčková, naopak zdůrazňuje, že většina DD se, v rámci svých možností, velmi snaží připravovat své svěřence na odchod a zajistit jim návazné bydlení a práci, aby neskončily „na ulici“ [Rozhovor Janíčková].

Klíčovým partnerem pro realizaci tohoto projektu je Citibank a.s. Tato organizace je nejen hlavním sponzorem daného projektu, ale také umožňuje svým zaměstnancům, aby jeden den v měsíci, který je jim zaměstnavatelem hrazen, vykonávali dobrovolnou charitativní činnost. V rámci projektu jsou tak využívány jejich odborné znalosti a informace o problematice financí. SNRP do projektu zapojuje většinou zhruba 10 – 15 pracovníků Citibank, a.s., pro které v rámci příprav na realizaci projektu pořádají vstupní seminář [SNRP, Peníze]. O konkrétní formě pomoci daných pracovníků pojednám později.

Dalšími dobrovolníky v projektu jsou studenti VOŠ či VŠ. Jedná se zejména o studenty ze soukromé VŠ Finanční a správní, která je již čtyři roky dalším klíčovým partnerem projektu a spolupodílí se na tvorbě jeho obsahu. Mladí lidé, kteří vyrůstali ve vlastní rodině a mají již první zkušenosti s hospodařením, v projektu plní roli staršího

kamaráda, který se dětem snaží srozumitelnou formou přiblížit a vysvětlit danou problematiku. Do projektu je zpravidla zapojeno zhruba 35 studentů – dobrovolníků [SNRP, Peníze].

Celý projekt trvá zhruba rok a skládá se z přípravné fáze a fáze realizace programu. Ve fázi přípravy probíhá výběr DD a dětí, které se projektu účastní, dále výběr a proškolení dobrovolníků, uzavírání smluv s nimi a jejich pojištění, zajištění prostor pro realizaci, příprava materiálů a tiskových podkladů, příprava a zajištění odborníků a další nezbytné aktivity spojené s administrací projektu. V druhé fázi je celý projekt realizován, zpravidla v průběhu šesti jednodenních setkání, jednoho společenského setkání a ve čtyřech dnech sportovně-dovednostního pobytu [SNRP, Peníze]. Jednotlivá setkání jsou organizována vždy pro skupinky z několika DD, které jsou přerozděleny do týmů tak, aby v každém týmu byly děti různého věku a z různých DD. Účelem tohoto přerozdělení je nejen to, aby jednotlivé skupinky byly vyvážené, ale také umožnit dětem navázání nových kontaktů mimo svůj DD [Rozhovor Janíčková].

Náplní prvního jednodenního setkání je okruh zaměřený na **finance a hospodaření**, a to z toho důvodu, že mladí lidé z DD právě v této oblasti často mají problémy. Až do opuštění ústavu je jim vše hrazeno (oblečení, zájmy, prázdninové pobyty, volnočasové aktivity) a hospodaří pouze se svým kapesným. V DD v současnosti díky sponzorům jsou často až nadstandardně materiálně zabezpečeni bez nutnosti vlastního přičinění, což se jim stává v okamžiku opuštění ústavu spíše úskalím, protože se, často ze dne na den, radikálně mění jejich materiální situace [Rozhovor Janíčková]. Proto je úvodní setkání zaměřeno na zlepšení dovedností a informovanosti právě ve výše zmíněné oblasti. V posledním roce realizace projektu měli účastníci, díky ochotě pracovníků Citibank, a.s., možnost tuto část projektu realizovat přímo v prostorách banky. Dobrovolníci – pracovníci banky a studenti odborné školy - dětem pomáhali při zakládání účtu, výběru z bankomatu, vkladech a výběrech hotovosti. Také jim radili, jak hovořit s bankéřem po telefonu, získat úvěr atd. Na závěr těchto aktivit mladí účastníci dostali informační leták, kde byly získané vědomosti ještě jednou stručně shrnuty [SNRP, Peníze].

Druhé setkání je zaměřeno na **práci a zaměstnání**. Trénink dovedností v této oblasti je důležitý zejména z důvodu zvýšení šancí mladých absolventů při hledání odpovídajícího zaměstnání, které by jim po opuštění ústavu zajistilo stálý příjem. V případě nezaměstnanosti je pro ně také důležité vědět, na koho se mohou obrátit, kde mohou získat sociální dávky atd. V minulém roce měli proto účastníci možnost navštívit úřad práce

a obecní úřad, což pro ně bylo cennou zkušeností, neboť dosud takovou možnost neměli. Získali informace o tom, kde a na koho by se mohli obrátit v případě, že by potřebovali nový průkaz totožnosti, požádat o byt, sociální podporu, o zařazení do evidence uchazečů o práci apod. Současně se jim opět věnovali dobrovolníci, kteří je učili vyhledat si práci, připravit si životopis a napsat jej, zavolat do agentury práce a domluvit si schůzku. Tento pohovor pak byl cvičně realizován za pomoci komise, složené z pracovníků SNRP a VŠ Finanční a správní, nahráván videokamerou a poté společně s dětmi vyhodnocován, takže měly možnost zhodnotit své chování. I z druhého setkání si účastníci odnášeli letáky a informace [SNRP, Peníze].

Třetí část projektu je zaměřena na **bydlení a rodinu**. Právě obstarat si dlouhodobé návazné bydlení je pro většinu absolventů ústavní výchovy velkým problémem. Dle zjištění nedávné výzkumné studie SNRP, se více než polovina mladých lidí z DD po dovršení zletilosti vrací do svých biologických rodin. Po velmi krátké době od nich však odcházejí a nezřídka se ocitají na ulici. Proto se SNRP snaží jim zprostředkovat co nejvíce informací, jak a kde je možné získat ubytování či azyl, jak lze danou situaci řešit, jak přitom mají postupovat a čeho je třeba se vyvarovat. Téma rodiny a rodinných vztahů je také velmi důležité, jelikož, jak už jsem uvedla, mladí lidé nemají možnost vyrůstat v běžném rodinném prostředí a mnohé běžné situace tak nikdy nezažili, nebo je ve svých rodinách naopak zažili v nevhodné formě. V rámci tohoto tématu je s dětmi probíráno navazování kontaktů, vznik rodiny, za pomoci videotréninku v různých rolích řeší problémové situace (např. záškoláctví svého dítěte, partnerskou krizi atd.). V rámci daného tématu SNRP také za pomoci odborníků i dobrovolníků upozorňuje děti na rizika problémového chování (prostituce, trestní činnost apod.).

Zmíněný videotrénink interakcí, který je při setkání hojně využíván, spočívá v simulování různých reálných skutečností, se kterými by se mladí lidé po odchodu z DD mohli setkávat. Přítom je přítomen videotrénér, sociolog a sociální pracovníce, kteří jednotlivé simulované situace iniciují, vše je nahráváno na kameru a poté se spolu s dětmi hodnotí, co se jim povedlo, co by příště mohly udělat lépe a čeho by se měly vyvarovat [SNRP, Peníze].

Na závěr každého ročníku projektu jsou mladí účastníci pozváni do Prahy na absolventský ples Bankovní akademie a Vysoké školy finanční a správní, kde jsou, stejně jako maturanti dekorováni a slavnostně oceněni za účast v projektu. Pro mladé lidi z DD je to často velkou společenskou událostí [Rozhovor Janíčková]. Dále je celá skupina, která se v průběhu roku účastnila setkání, pozvána na čtyřdenní letní sportovně-dovednostní kurz.

Tento pobyt umožní, aby se skupina znovu sešla a zopakovala si nabyté dovednosti. Mladí lidé mají také možnost zapojit se do týmových her, které pro ně připravují sportovní učitelé z VŠ, vyzkoušet si jízdu na kole, lezení na lanech, míčové hry a další dovednosti [SNRP, Peníze].

Domnívám se, že projekt „Peníze pro život“, který SNRP uskutečňuje již čtyři roky, je pro mladé lidi z DD velkým přínosem, a to zejména proto, že se jedná o trénování praktických dovedností, často v reálném prostředí (úřad práce, obecní úřad, banka) nebo v takovém prostředí, které ho věrně simuluje. Projekt je cenný zejména tím, že zprostředkovává mladým lidem klíčové informace a zkušenosti, bez nichž se v samostatném životě neobejdou. Zároveň považuji za velmi důležité to, že se prostřednictvím projektu mladí lidé z DD mohou zbavit strachu z jednání na úřadech a jiných formálních institucích, což je, podle výpovědí mnohých pracovníků v oboru, pro tuto skupinu často velkým problémem. Navíc se během kontaktu setkávají s odborníky, kteří s nimi nezdědka řeší mnohé situace, a je tak naděje, že se v budoucnosti, v případě skutečných potíží, kontaktu s odborníky nebudou obávat. V neposlední řadě spatřuji přínos v navázání nových kontaktů a přátelství s mladými lidmi z jiných DD. Myslím, že je skutečně namístě ocenit také vysokou profesionalitu a úroveň výše zmíněných projektů, tím spíše, že se jedná pouze o okrajové aktivity SNRP, jehož náplní je především vyhledávání, školení a poskytování poradenství náhradním rodinám, vytváření návrhů pro legislativu a její připomínkování v oblasti sociálně-právní ochrany dětí atd.

3. 2. 2. Občanské sdružení Vhled

Toto občanské sdružení vyvíjí podobnou činnost jako SNRP, proto spolu také na mnohých projektech spolupracují. Příkladem takového projektu je i výše popsáný projekt „Peníze pro život“, pro jehož realizaci OS Vhled zčásti poskytuje své prostory. OS Vhled vzniklo za účelem naplňování záměru činnosti Centra prevence a pomoci dětem žijícím mimo vlastní rodinu, kterému se lidově říká „Sámovka“. Toto centrum zahájilo svou činnost 21. září 2004 v Sámově ulici v Praze – Vršovicích. Centrum se zrodilo z dvouleté spolupráce Pražské správy nemovitostí, spol. s r. o., a již zmíněného SNRP. Jeho hlavním posláním je všestranná podpora a pomoc dětem a dospívajícím, kteří žijí v DD, zařízeních vyžadujících okamžitou pomoc či v pěstounských rodinách. Konkrétní pomoc těmto skupinám klientů spočívá v realizaci konkrétních programů, které jsou v rámci Centra nabízeny. O jaké programy se jedná?

Pro děti a mládež z DD OS Vhled pořádá víkendové relaxační a poznávací pobyty v Praze. Ubytování v Centru „Sámovka“ je bezplatné a program pracovníci OS Vhled připravují „na míru“ na základě přání každého domova. Mezi další významné aktivity lze řadit výtvarné a keramické dílny, taneční a pohybovou terapii či předškolní přípravu. Tyto programy pravidelně využívají děti ze zařízení FOD – Klokánek, z DD i děti z pěstounských rodin. OS Vhled také provozuje tzv. „Neobyčejnou galerii“, v níž prezentuje milé a krásné výrobky klientů nejrůznějších chráněných dílen a dětí z DD v celé ČR. Co se týče přípravy mladých lidí z DD na samostatný život, OS Vhled ve spolupráci se SNRP vytvořilo internetové stránky <http://www.sos18.cz>. Dotyční mladí lidé na nich najdou celou řadu praktických rad a informací, uspořádaných podle nejdůležitějších tématických okruhů, jakými jsou bydlení, práce, finance, vzdělání, zdraví, vztahy atd. Mladí lidé zde mohou také požádat o radu či pomoc. V tomto smyslu je jim, v rámci daných stránek, k dispozici sociální pracovník, psycholog i další odborníci, jejichž pomoc je v případě potřeby OS Vhled schopno zprostředkovat. Uživatelé se na stránkách mohou také zaregistrovat, samozřejmě pod přezdívkou a za pomoci hesla, a poté na stránky přidávat své názory, zkušenosti či náměty. V současnosti na daných stránkách probíhá mj. soutěž o nejlepší příspěvek [<http://www.sos18.cz>].

OS Vhled také nabízí zejména mladým lidem odcházejícím z DD možnost „**startovacího bydlení**“ s možností odborné pomoci a podpory přímo v **objektu Centra „Sámovka“**. Toto bydlení je určeno především studentům, uchazečům o studium nebo těm, kdo mají zájem si zvýšit své vzdělání či kvalifikaci, případně hledají zaměstnání s dlouhodobější perspektivou. Jedná se o tři identické startovací byty 1+1 (s kuchyňkou a sociálním zázemím), přičemž je každý byt určen pro dva klienty. Celkově tedy lze v těchto bytech ubytovat až 6 klientů. Určený „průvodce“ z OS Vhled mladému absolventovi DD v případě potřeby poskytuje pomoc při řešení každodenních problémů, podporu při jednání na úřadech, při vyřizování dávek sociální péče, státní sociální podpory atd. Zároveň je mladému klientovi poskytována pomoc a podpora při získávání nových dovedností a v dalším rozvoji jeho osobnosti, dále také pomoc při řešení jeho bytové situace a při hledání zaměstnání. Na přání klienta je možné při řešení závažnějších životních situací či osobních problémů využít také služeb terapeuta. Pracovníci OS Vhled povzbuzují své klienty v tom, aby zůstávali v kontaktu i po opuštění startovacích bytů, a snaží se jim v případě potřeby nadále radit a pomáhat [<http://www.vhled-samovka.cz>].

3. 2. 3. Občanské sdružení Múzy dětem

Členové tohoto OS jsou, jak již název napovídá, převážně umělecky zaměřeni, ať již divadelně, hudebně či jinak. Již od roku 2003 navštěvují děti z celé řady DD v ČR v prostředí ústavu a tam pro ně hrají divadlo, provozují hudbu a pantomimická či jiná představení. Vždy se snaží program přizpůsobit věku a zájmům dětí z daného DD, navázat s nimi v průběhu představení kontakt a co nejvíce je do programu vtáhnout.

Vzhledem k přípravě dětí z DD na samostatný život je však zajímavější novější projekt zmíněného OS, který se v některých rysech trochu podobá výše popsanému projektu SNRP „Peníze pro život“. Jde o projekt pod názvem „**Život nanečisto**“, který je určen dospívajícím svěřencům ústavů náhradní výchovné péče, a v rámci něhož si mohou vyzkoušet zásadní situace, kterým se při odchodu nevyhnou, např. shánění bydlení či hospodaření s penězi. Metody, které projekt používá, využívají kombinace prvků psychodramat, interaktivních dramatických scének, zátěžových her a psychologického působení, využívajícího navozených intenzivních zážitků. Ke zvýšení motivace mladých lidí z DD slouží také účast známých herců a dalších umělců. Ti svou přítomností mají mj. zvýšit atraktivitu a věrohodnost daných aktivit. Důležitým prvkem je také způsob zapojení vychovatelů z DD do projektu. Ti v první řadě absolvují přípravný víkendový program, během něhož projdou stejnými „zkouškami“, jako později jejich svěřenci. Tím, že si na vlastní kůži v rámci přípravného víkendu vyzkouší intenzivní emoční zátěž, budou se moci později adekvátně vcítit do reakcí svých svěřenců po návratu z akce. Při další víkendové akci, která je již určena mladým svěřencům z DD, pak budou, v rámci simulace reálného života, s mladými lidmi vždy vychovatelé z jiných DD, které neznají. Hlavními principy daného projektu jsou dlouhodobě konzultovány s partnerskými NNO i s výchovnými pracovníky konkrétních DD, které se projektu účastní. Jedná se např. o DD Solenice, DD Sázavu, DD SOS 92 (Korkyně), DD Dolní Počernice a další. Jedním z cílů projektu „Život nanečisto“ je, dle tvrzení pracovníků OS Múzy dětem, také změnit dosavadní častou praxi v zařízeních náhradní výchovy, kde je hlavní pozornost vychovatelů nezřídka věnována především menším dětem, kdežto adolescentům není věnován dostatek času. Záměrem projektu je, aby se mladí lidé zážitkových pobytů účastnili opakovaně, za systematické spolupráce daného OS Múzy dětem s jednotlivými DD. Z dlouhodobého hlediska si dané OS od tohoto projektu slibuje možné snížení sociálních rizik, hrozících mladým lidem z DD [www.muzydetem.cz/extra/znn.php].

3. 2. 4. Občanské sdružení Barevný svět dětí

Toto občanské sdružení bylo založeno s cílem podporovat děti a mládež v ústavní péči, především pomáhat jim osamostatnit se a vkročit do života. Další aktivity sdružení se zaměřují zejména na pomoc dětem, v jejichž rodinném zázemí jsou nalezeny určité nedostatky (různá míra zanedbání péče o dítě, nepodnětné rodinné prostředí, rozpad rodiny, sociální problémy, ohrožení sociální exkluzí aj.) [<http://www.barevnysvetdeti.cz>].

V souvislosti s již zmíněnou podporou dětí a mládeže v ústavech je třeba zmínit několik vybraných projektů. Jedná se zejména o **projekt “Kámoš”**, který je, kromě dětí z DD, určen také pro děti ze sociálně slabých a problematických rodin. Tento projekt je zaměřen na zvyšování úrovně vzdělání, motivace ke vzdělání a rozšíření povědomí o možnostech vzdělávání u dětí, jejichž rodinné zázemí jim neposkytuje dostatek podnětů k přípravě do školy. Daný projekt je založen na tom, že ke každému dítěti je vybrán asistent, který dítěti nejen pomáhá s učením, ale také mu poskytuje psychosociální podporu, která je založena na vzájemném kamarádkém vztahu a důvěře. Členové OS Barevný svět si uvědomují, že problémy s učivem u dětí z DD nebo z problematických rodin často pramení z více příčin. Proto se zabývají také rodinnou terapií a podporou rodiny dítěte (u dětí z rodin), dále zprostředkovávají psychotesty, profitesty a následné konzultace s psychologem. S dětmi ze 7.-9. tříd také řeší výběr vhodného povolání. Projekt “Kámoš” je realizován za pomoci asistentů z řad vysokoškolských studentů, kteří se pod vedením odborníků účastní pravidelných supervizí, kde jsou řešeny konkrétní problémy a kde jsou konfrontováni s možnými krizovými situacemi, které při spolupráci s dětmi mohou nastat. Přitom je také využívána metoda videotréninku interakcí. V rámci projektu OS Barevný svět spolupracuje nejen s DD, ale také se základními školami a úřady sociální péče. Tyto instituce napomáhají vytipovat vhodné děti, kteří danou pomoc potřebují. Asistent, který pak s dítětem pracuje, je také v pravidelném kontaktu s jeho učitelem [<http://www.barevnysvetdeti.cz>].

Podobným projektem jako výše zmíněný projekt “Kámoš” je také **projekt “Právní a občanské minimum pro školáky”**. Jedná se o vedení workshopů pro děti ve školách a v DD, za spolupráce se studenty VOŠ a VŠ. Jde o srozumitelné přiblížení základních práv a povinností občanů, daných zákonem. V teoretické části projektu jsou s dětmi probírány základy rodinného a trestního práva, listina základních práv a svobod atd. V části praktické je pak daná problematika dětem přibližována formou krátkých divadelních scének [<http://www.barevnysvetdeti.cz>].

Dalším důležitým projektem, který si klade za cíl pomoci dětem z DD osamostatnit se, je **Poradna KROK**. Tato poradna poskytuje individuální pomoc mladým lidem, kteří opouštějí ústavní péči. Vznikla v návaznosti na stejnojmenný projekt, který OS Barevný svět uskutečnilo v letech 2004-2005 v DD v Praze a SK. Poradna KROK je zaměřena především na konkrétní pomoc při hledání bydlení a práce. Členové OS Barevný svět pomáhají mladým lidem z DD zorientovat se v nutných právních formách, podporují jejich rekvalifikaci. Veškeré aktivity v rámci daného projektu jsou nasměrovány k tomu, aby se mladí lidé po odchodu z DD dokázali zapojit do běžného života. Projekt je uskutečňován ve spolupráci s DD, jejichž prostřednictvím dochází k navázání spolupráce s mladými lidmi, kteří se připravují na odchod z ústavní péče. V rámci poradny byla také vydána metodická příručka, která je určena pro pracovníky s mládeží, a je k dispozici zdarma v sídle daného občanského sdružení [<http://www.barevnysvetdeti.cz>].

Domnívám se, že zmíněné projekty daného občanského sdružení jsou pro děti a mladé lidi z DD nesporně přínosem. Co se týče projektu “Kámoš”, zde vidím přínos v tom, že se jedná o individuální péči dětem, které mají často problémy s učivem ne proto, že by nebyly “vzdělavatelné”, ale spíše z důvodu nedostatečné motivace. Jak uvedl ředitel DD v Dolních Počernicích, tyto děti se často “nemají pro koho snažit”. Pokud se ale najde osoba, ke které přilnou, může se stát, že se jejich školní výsledky zlepší [Rozhovor Lněnička]. Z toho důvodu považuji tento projekt za záslužný a potřebný, neboť, díky své individuální povaze, umožňuje vytvoření určitého citového pouta mezi dítětem a dobrovolníkem, který se mu věnuje. Může tak dojít alespoň k částečnému vyplnění “citového vakua”, které dětem z DD hrozí v důsledku toho, že jim jejich vychovatelé nemohou věnovat dostatečnou individuální pozornost. Tento projekt sice zdánlivě příliš nesouvisí s přípravou dětí na samostatný život mimo ústav, domnívám se však, že jeden z klíčových faktorů ovlivňujících to, zda se mladý člověk z DD zvládne úspěšně zařadit do společnosti, je právě ukončené vzdělání, resp. dosažení nejvyššího možného vzdělání v rámci jeho možností a schopností. Proto projekt tohoto druhu považuji za velmi důležitou formu prevence možných budoucích problémů při integraci mladého člověka z DD do společnosti. Přínos dalších dvou zmíněných projektů daného občanského sdružení ve smyslu přípravy dětí z DD na samostatný život je, podle mého názoru, zřejmý, proto nepovažuji za nutné je zvláště komentovat.

3. 2. 5. Občanské sdružení Děti našeho světa

Jedinečnost tohoto občanského sdružení spočívá zejména v tom, že jeho zakládající členové jsou převážně absolventi různých DD. Cílem tohoto sdružení je všestranně podporovat a pomáhat mladým lidem z DD úspěšně se integrovat do společnosti, a to formou materiální i jiné pomoci, prostřednictvím svých projektů a v neposlední řadě také pořádáním kulturních, společenských, sportovních a vzdělávacích akcí [OS Děti našeho světa, Stanovy]. Z uvedených aktivit jsem vybrala projekty, které, vzhledem k přípravě mladých lidí z DD na samostatný život, považuji za nejpodstatnější.

Za nejpozoruhodnější projekt tohoto občanského sdružení považuji „**Život venku**“. Daný projekt vychází z iniciativy členů zmíněného sdružení, kteří absolvovali ústavní výchovu, a klade si za cíl informovat mládež v ústavní péči o životě, který je čeká po opuštění ústavu. Členové OS Děti našeho světa zdůvodňují tento projekt následovně: „Děti v DD mají zkrácené představy o životě ‘venku’. Ve většině případů opouštějí DD při dosažení 18 let, ale mnohdy nejsou připraveni..., končí na ulicích, v pouličních partách, páchajících kriminální činností, berou drogy a mají sklony k sociálně patologickým jevům“ [<http://www.detinasehosveta.cz>]. Autorům projektu, kteří vycházejí z vlastních zkušeností, se za účelem realizace daného projektu, podařilo prostřednictvím programu „Mládež EU“ České národní agentury pro mládež získat grant financovaný Evropskou komisí. V rámci projektu se rozhodli poté oslovili vybrané DD v celé ČR. S jejich pomocí poté vyhledali vytipované bývalé svěřence, se kterými uskutečnili strukturované rozhovory. Rozhovory, týkající se na přípravy svěřenců na samostatný život, uskutečnili také s některými s ředitelů vybraných DD. Získané informace poté využili k sepsání knihy „Život venku“, která je primárně určena mladým lidem připravujícím se na odchod z ústavní péče, a v níž jsou zachyceny skutečné životní příběhy absolventů DD včetně jejich fotografií, rozhovory s vybranými řediteli DD a v neposlední řadě je zde také část věnovaná nejrozličnějším praktickým informacím a radám pro „život venku“. Daná publikace si klade za cíl nejen zbavit stávající svěřence DD nereálných představ o životě mimo ústav, ale také jim poskytnout praktické rady, jak postupovat „krůček po krůčku“ do samostatného života, jak se přitom vyvarovat častých chyb, které jsou pro mnohé absolventy ústavní výchovy osudné [<http://www.detinasehosveta.cz>]. Publikace byla distribuována do mnoha DD v celé ČR i do dalších NNO, které se touto problematikou zabývají.

Dalším projektem, stojícím za zmínku, je **projekt Everwood**. Jedná se o projekt zaměřující se na děti a mládež žijících v DD v celé ČR. Cílem projektu je pravidelné vydávání časopisu spolu s provozováním internetových stránek za účelem všestranného rozvoje dané cílové skupiny, poskytování informací o EU, různých motivačních soutěží k ověření znalostí o EU, ale především informování o programu Mládež, Evropské dobrovolné službě atd. I pro tento projekt se zmíněnému OS podařilo získat grant v rámci programu Mládež EU, od září 2004 vydává časopis Everwood v nákladu 750 ks a rozesílá ho zdarma do 145 DD v ČR. Časopis je určen zejména pro starší děti, které se připravují na odchod z DD. Nabízí jim informace o možnostech vycestovat do zahraničí v rámci Evropské dobrovolné služby, jak si nejrychleji najít byt a práci atd. Časopis také vyhlašuje různé soutěže o EU, kterých se děti mohou v průběhu roku účastnit, a nejlepší z nich poté vyhraje cestu s doprovodem do Stockholmu [<http://www.detinasehosveta.cz>].

V neposlední řadě bych také ráda zmínila projekt na podporu počítačové gramotnosti dětí z DD pod názvem „**Počítač můj kamarád**“. Tento projekt jsem již zmínila v kapitole pojednávající o DD Dolní Počernice. Cílem projektu je poskytnout dětem a mládeži v DD DP ve volném čase možnost nejen zvládnout základní počítačovou gramotnost, ale osvojit si i některé specifické dovednosti jako např. vytváření internetových stránek, práce se soubory, práce s obrazovou grafikou, internetem, emailem atd. Projekt si klade za cíl také naučit alespoň 50% dětí z DD DP během jednoho roku základní dovednosti práce s počítačem. Dále dané občanské sdružení v rámci projektu plánuje vytvoření webových stránek dětí v DD DP – děti budou moci navrhnout svoji stránku, informovat na ní o dění v Dolních Počernicích, komunikovat přes email apod. Navíc je předpokládáno, že zhruba 3% z dětí, které projdou ročním školením, by mohla splnit požadavky pro získání osvědčení o počítačové gramotnosti ve formě mezinárodního certifikátu ECDL. Vyhodnocení úspěšnosti projektu proběhne také na základě zpětné vazby od dětí – účastníků projektu, které se k jeho přednostem i nedostatkům budou moci vyjádřit prostřednictvím dotazníků.

Mimo již zmíněné projekty se OS Děti našeho světa také snaží pomáhat absolventům DD, kteří se ocitli v krizi. V rámci **projektu Integrace** tak již pomohli dvěma mladým mužům, kteří se po skončení ústavní výchovy ocitli na ulici. Občanské sdružení jim poskytlo dočasnou brigádu a zároveň pomohlo jim nalézt bydlení a práci [<http://www.detinasehosveta.cz>].

S ohledem na rozsah této práce jsem zvolila několik vybraných NNO, které se v Praze a SK významně podílí na přípravě dětí z DD na samostatný život. Ráda bych zdůraznila, že se nejedná o kompletní přehled všech NNO s tímto zaměřením či podobnými projekty.

3. 3. NNO poskytující ubytování, pomoc a podporu absolventům DD

3. 3. 1. Domy na půl cesty v ČR – historie vzniku a legislativní rámec činnosti

Mezi NNO, které poskytují ubytování a pomoc absolventům ústavní výchovy, lze řadit především tzv. **domy na půl cesty** (dále jen DPC), i když dané cílové skupině samozřejmě často nadále poskytují pomoc i podporu NNO charakterizované v části 3. 2. a mnohé další. V případě DPC se však jedná o specifickou a intenzivní pomoc, která spočívá v dočasné, komplexní službě určené mladým lidem opouštějícím zařízení ústavní a ochranné výchovy. V rámci DPC je jim poskytováno cenově dostupné ubytování, dohled, pomoc při řešení obtížných sociálních situací, rozvoj psychosociálních a dalších dovedností. Jejich cílem je postupně zapojit osoby se specifickými potřebami do samostatného běžného života [<http://www.nadacecivilia.cz>]. Zřízení tohoto typu služby bylo v České republice ovlivněno změnami, které s sebou přinesla listopadová revoluce 1989. V důsledku změny režimu došlo totiž mj. i ke zrušení sítě podnikových ubytoven a celkovému snížení dostupnosti levného bydlení, které vyvolalo potřebu zajištění ubytování pro mladé lidi opouštějící ústavní péči [<http://www.nadacecivilia.cz>].

V polovině 90. let zástupci azylových domů upozornili pracovníci Odboru sociálních služeb, Mgr. Terezu Čákrťovou, že ve zmíněných zařízeních se vyskytují nejen mladí dospělí absolventi ústavní výchovy, ale také nezletilí. Na jejich základě podrobnější písemné zprávy poté MPSV iniciovalo vznik nové sociální služby, jejíž cílem bylo poskytnout mladým absolventům ústavní výchovy všestrannou pomoc, aby nepřicházeli do styku s jinými sociálně ohroženými skupinami [Rozhovor Čákrťová]. Nezávisle na MPSV podobné služby začala poskytovat i Nadace Jindřicha Pestalozziho v Hrochově Týnci, kde také v roce 1996 vznikl první DPC. S touto nadací MPSV brzy navázalo spolupráci, docházelo ke vzniku nových DPC, které pak MPSV metodicky vedlo zhruba po dobu 5 let. Od 1.1.2003 DPC formálně přešly pod kompetenci krajských úřadů, pokud však nežádaly o dotace, ze zákona neměly žádnou oznamovací povinnost [Rozhovor Čákrťová]. Z toho vyplývá do dnešní doby aktuální problém: panují nejasnosti v tom, kolik vlastně takových zařízení na území ČR působí. Podle informací Nadace Civilia, která od roku 2004

soustavně podporuje nestátní DPC na území ČR, je v současné době na našem území přibližně 25 státních i nestátních zařízení tohoto typu. Skutečný počet zařízení však bude nejspíše vyšší [<http://www.nadacecivilia.cz>].

Očekává se, že tento a další problémy týkající se DPC vyřeší nový **Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách**, s účinností od 1.1.2007. V tomto zákoně je vůbec poprvé v našem právním řádu dům na půl cesty zmíněn [Zák. č. 108/2006 Sb. § 34 i)] a definován jako druh sociální služby. Daný zákon vymezuje následující: „Domy na půl cesty poskytují pobytové služby zpravidla pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež, a pro osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby. Způsob poskytování sociálních služeb v těchto zařízeních je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob“ [Zák. č. 108/2006 Sb. § 58 odst.1]. Zákon dále vymezuje, že DPC by měl poskytovat ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí [§ 58 odst. 2]. Zákon o sociálních službách také uvádí, že osoby využívající služeb DPC si hradí ubytování a stravu a také služby poskytnuté v rámci sociálně terapeutických dílen v rozsahu stanoveném smlouvou [§ 76 odst. 1]. Výše úhrady a další podrobnosti budou dodatečně stanoveny prováděcí vyhláškou ke zmíněnému zákonu, která se v současnosti připravuje a která podmínky dané zákonem konkrétně upřesní [Rozhovor Čákrtovej].

Zákon také stanovuje, že pokud má DPC zájem zažádat kraj o dotace, je nutné získat od kraje nejprve oprávnění k poskytování sociálních služeb, které vzniká rozhodnutím o registraci daného DPC [§ 78 odst. 1]. Zákon dále vymezuje podmínky k registraci. Úskalím tohoto nově zavedeného systému však může být to, že DPC nadále nejsou povinni požádat o registraci, nemají-li zájem čerpat dotace od kraje či MPSV. Domnívám se však, že většina DPC se v praxi bez těchto dotací neobejde, a proto o registraci požádá. Do budoucna je tedy nadějí, že skutečný počet DPC bude možné zjistit s větší přesností než dnes.

3. 3. 2. Cílové skupiny domů na půl cesty v zahraničí a v ČR

V této části se opírám především o informace uvedené v absolventské práci sociálního pracovníka OS Naděje, který dlouhodobě působil jako vedoucí DPC, provozovaném tímto občanským sdružením v Praze (o tomto DPC podrobněji pojednávám

v kapitole 3. 6.). Ve své práci se zmiňuje o tom, že myšlenka založit DPC se poprvé objevila v USA v 50. letech minulého století. Nejprve měly tyto DPC charakter následného programu pro osoby propuštěné z výkonu trestu. Později se zahraniční DPC začaly zaměřovat na další specifické cílové skupiny. Kromě DPC poskytujících služby již zmíněné skupině klientů, vznikaly také DPC zaměřující se na klienty, jejichž potřeby spočívaly v doléčování různých závislostí. Jednalo se například o DPC pro matky, které si doléčovaly závislost na alkoholu (Halfway house for addicted women and their children) či dokonce o DPC, které se zaměřovaly na pomoc osobám, které se snažily vymanit z vlivu různých sekt (Halfway house for refugees from high-control religious organizations) [Turzík 2005: 2]. Zdá se, že i většina současných DPC v zahraničí je zaměřena na úzce specifikované cílové skupiny. Definice DPC, které je možné dnes najít na internetu, v podstatě odpovídají výše zmíněným skutečnostem. DPC je v nich zpravidla definován jako „rehabilitační zařízení pro jedince, kteří se léčí z psychické choroby či ze závislosti na návykových látkách a u nichž již není nutný pobyt v léčebně či jiné instituci, ale zároveň ještě nejsou připraveni vrátit se do místa svého bydliště“ [<http://www.answers.com/topic/halfway-house>]. Mezi další vymezené cílové skupiny DPC jsou řazeni např. sexuální devianti či osoby podmíněčně propuštěné z výkonu trestu. Ve Velké Británii jsou údajně DPC provozovány především anglikánskou církví a někdy se také zaměřují na dětské oběti pohlavního zneužívání, osiřelé děti či dospívající děti, které utíkají z domova [<http://www.answers.com/topic/halfway-house>]. V Šanghaji v Číně byl v letošním roce dokonce zřízen DPC pro dospívající mládež, která je závislá na internetu [<http://www.extremetech.com>].

Naproti tomu v ČR byla tato služba od počátku určena zejména mladým lidem „opouštějícím ústavy náhradní výchovné péče, eventuelně jiná pobytová zařízení (např. terapeutické komunity, psychiatrické léčebny atd.), případně rodinu a jejichž schopnosti začlenit se do života běžné společnosti jsou v důsledku snížených dovedností v oblasti péče o domácnost, prosazování práv a nároků a v dalších důležitých sférách psychosociálních dovedností sníženy“ [typologie MPSV in Turzík 2005: 4]. Jako možné kontraindikace pobytu v DPC Turzík uvádí psychotická onemocnění, mentální či jiné psychické znevýhodnění nebo onemocnění, neřešená drogová závislost na drogách či alkoholu [Turzík 2005: 6].

3. 4. Domy na půl cesty v Praze

3. 4. 1. Občanské sdružení Dům otevřených možností

V současnosti existuje v Praze pouze jeden DPC, jehož zřizovatelem je NNO, a to občanské sdružení Dům otevřených možností (dále jen DOM). DOM byl založen v roce 1997. Jeho posláním je všestranná podpora mladých lidí vyrůstajících bez dobrého rodinného a sociálního zázemí. Obsahem činnosti DOMu je vytváření různorodých forem práce s mladými lidmi v psychosociální nouzi. Jedná se zejména o mládež, která prožila většinu života v různých typech ústavních zařízení, včetně mladých lidí s postižením, ale také o mladé bezdomovce, ohrožené a rizikové skupiny mládeže atd. Ve své činnosti DOM navazuje na sociální, terapeutickou a poradenskou síť státních i nestátních institucí [<http://www.dom-os.cz>].

První projekt, **DPC**, byl zahájen na počátku roku 1999. Množství mladých lidí, kteří DPC potřebují a také množství problémů, se kterými se DOM setkával, jeho pracovníky vede k pravidelnému rozšiřování počtu svých projektů. V současnosti jsou kromě DPC realizovány následující projekty: „**DOM JOB Centrum**“, „**Nejste na to sami**“, **DOM Romové a drogy**, **DOM PES** a další [<http://www.dom-os.cz>]. Z nich jsem vybrala pouze ty projekty, které souvisí s tématem mé práce.

3. 4. 1. 1. Projekt „DOM – Dům na půl cesty“

Tato sociální služba je určena pro mladé lidi ve věku od 17 – 24 let, kteří se nacházejí v obtížné rodinné a sociální situaci a potřebují se osamostatnit. Jedná se o mladé lidi, kteří odcházejí z DD, VÚ či jiných zařízení či ústavů, kteří musí opustit svou rodinu apod. DPC poskytuje pomoc a podporu svým klientům prostřednictvím přechodného bydlení a intenzivní spolupráce při řešení jejich složité životní situace. Podmínkou ubytování je vzájemná aktivní spolupráce klienta se sociálním terapeutem. Klienti se účastní programu výhradně na základě své svobodné volby. Cílem spolupráce je postupné zapojení klienta do běžného života ve společnosti a jeho úspěšný samostatný život. Spolupráce s klientem je vždy založena na jeho individuálních potřebách (každý klient má svého „poradce“). Tato spolupráce spočívá zejména v pomoci při řešení osobních a rodinných problémů, při zajištění sociální a ekonomické stability, při hledání další cesty, stanovování cílů a poskytování podpory pro jejich dosažení, v rozvoji sociálních

a komunikačních dovedností svých klientů atd. DOM jim také v případě potřeby zprostředkuje odbornou pomoc v oblasti psychoterapie, lékařských služeb, speciálního poradenství či kontakty v oblasti vzdělávání a osobního rozvoje. Délka pobytu v DPC se odvíjí od individuálních potřeb klienta, zpravidla však trvá zhruba rok. V současné době jsou v provozu dvě zařízení DPC, a to **DOM 2** a **DOM 8** [<http://www.dom-os.cz>].

DOM 8 se nachází v Braunerově 22 na Praze 8. Je zde 10 jednolůžkových garsonek, společná kuchyně, prádelna, tělocvična a dvoreček. Tým pracovníků DOMu 8 sestává z 6 lidí, na jeho práci dohlíží také odborný a metodický garant a externí supervizor. Klientům je nepřetržitě k dispozici odborný terapeut. V roce 2005 využilo služeb DOMu 8 celkem 31 klientů, z toho v 9 případech se jednalo o krátkodobé pobyty do 2 měsíců a ve zbylých 22 případech šlo o dlouhodobé pobyty nad 2 měsíce. Průměrný počet klientů na pobočce byl 8,7 a průměrná doba dlouhodobého pobytu 297 dní, tj. necelých 10 měsíců. Celkový počet klientů tvořilo 16 mužů a 15 žen. Co se týče věkové skladby, 7 klientů bylo nezletilých, 17 zletilých do 20 let a 7 zletilých nad 20 let. Největší skupina z celkového počtu, tj. 17 klientů, mělo dokončené pouze základní vzdělání, 6 z nich bylo vyučeno, pouze 1 měl dokončené středoškolské vzdělání s maturitou a 7 klientů navštěvovalo nějaký typ školy. Důležitým údajem je podíl institucionální výchovy klientů. 11 z nich pocházelo z jiného prostředí než z instituce, zkušenost s institucionální výchovou měla většina, tj. 20 klientů. Co se týče délky pobytu v instituci, z později zmíněné skupiny 4 klienti strávili v ústavu maximálně 2 roky, u 13 z nich pobyt přesáhl 2 roky, a celou dobu nezletilosti strávili v instituci pouze 3 klienti. Do DPC pak přímo z nějakého typu instituce z celkového počtu v roce 2005 přišlo 16 klientů, z rodiny 5, z ulice 9 a 1 klient přišel z jiného prostředí. Tabulka č. 3 poskytuje přehled různých druhů práce s klientem a kolikrát k nim v průběhu minulého roku došlo [VZ DOM 2005: 5].

DOM 2 je situován v Ječné 4 na Praze 2. Sestává ze 3 dvoulůžkových apartmánů s vlastní koupelnou, společné kuchyně a prádelny. Tým DOMu 2 tvoří 5 pracovníků, na jejich práci opět dohlíží odborný a metodický garant a externí supervizor. Také zde je v nepřetržitém provozu zajištěna přítomnost odborného socioterapeuta. DOM 2 je, po metodické stránce, veden totožně jako DOM 8, jeho výhodou je však menší kapacita a celkově komornější prostředí tohoto zařízení, který je umístěn v patře běžného činžovního domu. V DOMu 2 může žít maximálně 7 klientů [VZ DOM 2005: 8].

Tabulka č. 3: DOM 8 - Evidovaná přímá práce s klienty – 2005

1	Telefonický rozhovor v rámci péče o klienta	287
2	Telefonický rozhovor v rámci péče o uchazeče či nebydlícího klienta	211
3	Osobní pohovor s bydlícím klientem	498
4	Sociální práce – rozhovor s klientem	205
5	Psychodiagnostika	14
6	Osobní rozhovor s uchazečem či nebydlícím klientem	82
7	Osobní návštěvy lidí z okolí klienta, návštěvy v oblasti PR	24
8	Doprovod klienta, péče o klienta mimo DPC	18
9	Setkání	2
10	Akce s klienty – volnočasové aktivity	2
	Celkem	1377

Zdroj: [VZ DOM 2005: 7]

V roce 2005 využilo služeb DOMu 2 celkem 15 klientů, z toho se v jednom případě jednalo o pobyt do 2 měsíců, v ostatních, 14, případech se jednalo o pobyt delší 2 měsíců. Průměrný počet klientů na tuto pobočku byl 6,4 a průměrná délka pobytu 142 dní, což je zhruba necelých 5 měsíců. Z celkového počtu klientů v roce 2005 bylo 9 mužů a 6 žen. Nezletilý byl pouze 1, zletilých do 20 let bylo 10 klientů, zletilí nad 20 let byli 4. Pouze základní vzdělání mělo 7 klientů, vyučeni byli 3 a 5 klientů navštěvovalo nějaký typ školy. 3 klienti pocházeli z jiného než institucionálního prostředí, s institucionální výchovou naopak mělo zkušenosti 12 klientů. 3 klienti z posledně jmenované skupiny strávili v instituci maximálně 2 roky, 7 z nich více než 2 roky a celé období nezletilosti strávili v nějakém typu instituce pouze 2 klienti. 3 z celkového počtu klientů měli navíc zkušenosti s pěstounskou péčí. Do DPC přišlo 8 klientů přímo z instituce, 3 klienti z rodiny, 3 z ulice a 1 z jiného prostředí [VZ DOM 2005: 9]. Tabulka č. 4 ukazuje druhy práce s klienty a kolikrát byly v roce 2005 uskutečněny.

Tabulka č. 4: DOM 2 - Evidovaná přímá práce s klienty – 2005

1	Telefonický rozhovor v rámci péče o klienta	211
2	Telefonický rozhovor v rámci péče o uchazeče či nebydlícího klienta	95
3	Osobní pohovor s bydlícím klientem	470
4	Sociální práce – rozhovor s klientem	68
5	Psychodiagnostika	2
6	Osobní rozhovor s uchazečem či nebydlícím klientem	67
7	Osobní návštěvy lidí z okolí klienta, návštěvy v oblasti PR	14
8	Doprovod klienta, péče o klienta mimo DPC	7
9	Setkání	53
10	Akce s klienty – volnočasové aktivity	2
	Celkem	989

Zdroj: [VZ DOM 2005: 10]

3. 4. 1. 2. Projekt „DOM JOB“

Dalším projektem OS DOM je „**DOM JOB**“. Tento projekt si klade za cíl překlenout nedostatky v motivaci k práci a v pracovních návycích a v rozvíjet odpovědnost v tomto smyslu u mladých lidí s adaptačními a vývojovými nebo zdravotními problémy a u mladých lidí žijících mimo vlastní rodinu nebo v sociálně znevýhodněném prostředí. Klienty, kteří se účastní tohoto programu, jsou převážně mladí lidé se základním vzděláním, kteří vůbec nezačali nebo nedokončili další stupeň vzdělání (učební obor, SŠ), nemohou najít práci nebo nezvládají přechod do zaměstnání a stávají se dlouhodobě nezaměstnanými. Tento projekt je určen také pro klienty DPC, DD a dalších institucí, včetně mladých lidí s různými druhy postižení a mladistvé Čechy nebo Romy z prostředí sociálně slabé nebo nezaměstnané rodiny. Daný projekt nabízí komplexní služby, jejichž základem je konkrétní spolupráce s klientem, která vychází z jeho přání a potřeb. Součástí projektu DOM JOB je poradna, kde odborný sociální pracovník vede rozhovory s klienty, je zde databáze kontaktů, spolu s klientem pracovník hledá nejvhodnější postup, jak překonat problémy na trhu práce. Klienti také, v případě zájmu, mohou absolvovat psychosociální výcvik zaměřený na rozvoj sociálních dovedností a zvýšení znalostí

o právech a povinnostech občana, souvisejících s pracovním poměrem. V rámci výcviku si klienti trénují nejrůznější dovednosti jako telefonický nebo osobní kontakt se zaměstnavatelem, sepsání životopisu, práce s inzercí a internetem, komunikace s nadřízeným atd. Klienti se také mohou zapojit do práce v řemeslné dílně v Rybné ulici na Praze 1, kde jsou zhotovovány především proutěné výrobky a doplňky ze dřeva. V rámci dílny, která zároveň funguje jako prodejna, klienti mají příležitost rozvíjet také administrativně obchodní dovednosti. Součástí provozu dílny je i nabídka akcí pro veřejnost – workshopy s proutím a dřevem, především pro děti a mládež, které opět vedou klienti, což také přispívá k posílení jejich sociálních dovedností. Výrobky z dílen jsou prodávány nejen v obchodu spojeném s dílnou, ale také prostřednictvím akcí a trhů, kde si klienti mohou nacvičit jednání se zákazníkem, základy vedení skladového hospodářství, základy účetnictví atd [VZ DOM 2005: 11-12]. V roce 2005 využilo služeb projektu DOM JOB celkem 58 klientů, z toho 38 klientů využilo možnosti pracovat v dílně, dalších 20 bylo poskytnuto jednorázové či opakované poradenství. Z celkového počtu klientů bylo 33 mužů a 25 žen. Většina (41 klientů) měla pouze dokončené základní vzdělání (ZŠ či ZvŠ), vyučeno bylo 12 klientů, 1 navštěvoval školu, maturitu nebo jiné vyšší vzdělání měli 2 klienti a u dvou klientů vzdělání nebylo zjištěno. 12 z celkového počtu klientů byli nezletilí do 17 let, 15 klientů bylo ve věku 18-19 let a 31 klientům bylo 20 let a více. Zatímco 36 klientů pocházelo z rodiny či pěstounské péče, celkem 22 klientů zažilo nějakou formu institucionální výchovy. Z posledně jmenované skupiny strávilo 7 klientů v instituci méně než 2 roky, 10 klientů více než dva roky a 5 klientů strávilo v nějakém typu instituce celé (dosavadní) období nezletilosti [VZ DOM 2005: 13].

3. 4. 1. 3. Projekt „DOM – Nejste na to sami!“

Mimo již zmíněné projekty DOM také v minulém roce zahájil **projekt „Nejste na to sami!“** Tento projekt doplňuje stávající aktivity DOMu. Jeho hlavním cílem je poskytovat mladým lidem bez zázemí komplexní služby. Projekt tvoří několik programů.

Je to jednak **program „Tykadlo“**, poskytující poradenství mladým lidem, kteří se ocitli v nouzi, bez pomoci a potřebují zjistit, jaké pro ně v Praze existují možnosti. Terapeutka daného programu také dochází přímo do DD, krizového centra či jiných ústavních zařízení ve Praze a SK a informuje mladé lidi o službách DOMu. V roce 2005 bylo, v rámci daného programu, poskytnuto poradenství 30 klientům [VZ DOM 2005: 16].

Další z programů, **JOB+**, tématicky navazuje na projekt DOM JOB. V rámci tohoto programu DOM nabízí 8 placených pracovních míst v řemeslné dílně „Košára“. Název je odvozen z romštiny a v češtině znamená „košík“ [<http://www.dom-os.cz>]. Mimo získání prvních pracovních zkušeností a zlepšení komunikačních dovedností prostřednictvím kontaktu se zákazníky klienti také absolvují kurz základů práce na PC. V minulém roce DOM poskytl pracovní místa v rámci zmíněného programu celkem 9 klientům [VZ DOM 2005: 16].

Program „Bydlo“ navazuje na služby DOMu 8 a DOMu 2. Jedná se o samostatné bydlení pro pokročilejší klienty, kteří již nepotřebují tak intenzivní pomoc. V rámci programu „Bydlo“ DOM provozuje čtyři bytové buňky pro 4 klienty a v červenci letošního roku svou ubytovací kapacitu ještě o 2 místa rozšířil. Za klienty pravidelně jednou do týdne dochází odborný terapeut. V roce 2005 tuto službu využili 2 klienti, další 2 se připravovali na přechod do tohoto typu bydlení [VZ DOM 2005: 16].

Program „PSST“ (psychoterapie a socioterapie) je součástí všech pobytových služeb. V rámci tohoto programu je klientům kvalifikovanými odborníky poskytována jak individuální, tak skupinová terapeutická péče. Specifický přístup DOMu byl vytvořen také ve spolupráci se zahraničními odborníky v této oblasti. V roce 2005 byly terapeutické služby poskytnuty celkem 20 klientům. Součástí tohoto programu jsou také interní supervize a metodické semináře pro pracovníky DOMu. V roce 2005 bylo touto formou podpořeno 14 pracovníků [VZ DOM 2005: 17].

Poslední z programů projektu „Nejste na to sami“, **program „DOM VÍ“**, poskytuje další vzdělávání pracovníkům DOMu prostřednictvím zážitkových výcvikových seminářů, vedených zahraničními odborníky z Velké Británie, Nizozemí, Kanady atd. V minulém roce proběhl první výcvik pro 14 pracovníků.

Pro projekt „Nejste na to sami!“ se DOMu, za přispění Magistrátu hl. m. Prahy a MPSV, podařilo získat finanční prostředky z ESF (JPD 3) [VZ DOM 2005: 17].

3. 5. Domy na půl cesty ve Středočeském kraji

Ve Středočeském kraji v současné době působí několik DPC s menší kapacitou. Jedná se zejména o DPC Kralupy nad Vltavou, dále pak DPC, jehož zřizovatelem je občanské sdružení Přátelé dětí z DD. Malý DPC nabízí také Diakonie CČE – středisko Vlašim v rámci svého krizového centra.

3. 5. 1. Dům na půl cesty Kralupy nad Vltavou

DPC Kralupy nad Vltavou je středisko Arcidiecézní charity Praha (dále jen ADCH), která je církevní právnickou osobou se samostatnou právní subjektivitou a je zřizována Arcibiskupstvím pražským [DPC Kralupy, Organizační řád]. DPC je umístěn v jednopatrové budově se suterénem a půdou, která byla zrekonstruována na 14 bytových jednotek (8 garsonek s příslušenstvím, 4 dvougarsonky s příslušenstvím a dva byty 3+1). Součástí budovy je také klubovna s počítači, posezení s televizí, možnost zapůjčení společenských her a knih. Průměrná velikost místností je 20 m². Chod DPC zajišťuje celkem 7 zaměstnanců v nepřetržitém provozu [<http://www.dpckralupy.cz>].

Cílem tohoto DPC je poskytnout ubytování a sociální zázemí pro přechodné období mladým lidem, kteří opouštějí DD. Cílovou skupinou této služby jsou mladí absolventi DD bez sociálního zázemí, především z regionu Kralupy a Středočeského kraje. Kontraindikací pro přijetí je akutní závislost na návykových látkách. Klienti do zmíněného DPC přichází na doporučení příslušných sociálních odborů nebo po domluvě s příslušným DD, případně na vlastní žádost. V každém případě se ale jedná o pobyt dobrovolný. Mezi podmínky pro přijetí patří to, že klient prokazatelně nemá kde bydlet a že potřebuje dlouhodobější lidskou a sociální podporu, pomoc při hledání zaměstnání a obstarání trvalého bydlení [<http://www.dpckralupy.cz>].

Pobyt v DPC je plánován většinou na dobu 6 měsíců či 1 roka, v případě potřeby je však prodloužen na maximální dobu 2 let. Projekt DPC byl v roce 2005 určen pro 5 – 10 klientů, jelikož do poloviny roku 2005 byli v objektu DPC Kralupy ubytováni také lidé postižení povodněmi v roce 2002. Po jejich odchodu má DPC kapacitu celkem pro 25 klientů. Klienti si částečně hradí náklady ubytování [<http://www.dpckralupy.cz>].

DPC jim, mimo ubytování, poskytuje podpůrnou asistenci při jednání s úřady, hledání bytu a zaměstnání, dále různé rekvalifikační a resocializační programy a celkovou lidskou a citovou podporu. V případě potřeby jim také zprostředkovává pomoc odborníků

z oboru psychologie a lékařství [<http://www.dpckralupy.cz>]. Jak uvádí ředitelka DPC Kralupy Zdeňka Dvořáková i sociální pracovnice Iveta Pokorná, většina klientů postrádá základní praktické dovednosti, např. neumí vařit, nakupovat či ovládat automatickou pračku. Za nejpodstatnější problém svých klientů však považují neschopnost hospodařit s penězi [drb, 2005]. Kořen problémů spatřuje Zdeňka Dvořáková v současném systému ústavní výchovy, kde „dětí ... dostávají všechno až pod nos, a tak ani po letech nemohou být připraveny na to, co je v životě čeká“ [Mělnický deník 2005, č. 264 in www.dpckralupy.cz]. Proto si pracovníci DPC Kralupy kladou za cíl pomáhat svým klientům tyto nedostatky překlenout a doprovodit je na cestě do samostatného života, aby byli schopni se o sebe co nejlépe postarat.

3. 5. 2. Občanské sdružení Klub přátel dětí z DD

Občanské sdružení Klub přátel dětí z DD (dále jen KPDDD), se sídlem v Novém Strašecí, bylo založeno v květnu 1997. Klub je právnickou osobou, sdružující fyzické i právnické osoby, které vyvíjejí činnost na podporu dětí a mládeže z DD na území České republiky. Statutárním orgánem je Rada klubu, která dohlíží na činnost sdružení, rozděluje získané finanční prostředky a dohlíží na jejich účelné využití. Veškerá činnost KPDDD je závislá na sponzorských darech a členských příspěvcích. Členem KPDDD může být každý občan ČR starší 18 let a také každá právnická osoba. Minimální výše členských příspěvků činí u fyzických osob 100,-Kč ročně, u osob právnických je to 1000,-Kč. Členové však samozřejmě mohou, v rámci svých možností, dávat i částky vyšší. KPDDD mohou dle svých možností finančně podporovat i osoby, které se z různých důvodů nepřejí stát se členy, a o využití svého daru jsou poté informováni jednatelkou KPDDD, paní Jarmilou Dolejškovou [<http://www.klubprateldetidd.cz>]. (Tato paní je zakladatelkou KPDDD a zároveň bývalou ředitelkou DD v Novém Strašecí.) Veškerá činnost v KPDDD je dobrovolná a je vykonávána členy Rady klubu i řadovými členy bez nároku na finanční odměnu.

Posláním organizace je všestranně pomáhat dětem, které z nejrůznějších důvodů nemohou být vychovávány ve vlastní rodině. Mezi hlavní aktivity KPDDD patří:

- realizace komplexu projektů chráněného bydlení pro děti z DD,
- realizace akcí zaměřených na pomoc talentovaným dětem z DD, na podporu vzdělávání a rozvíjení zájmových aktivit dětí z DD,

- realizace sociálního programu v rámci projektů „DPC“ a „DOMOV“ s cílem pomoci mládeži z DD při jejich vstupu do samostatného života,
- podpora volnočasových aktivit školní mládeže ze sociálně slabého prostředí [VZ KPDDD, 2005].

První **projekt**, který KPDDD provozuje od 1.7.1998, je „**DPC**“ ve formě dvou bytů v běžné občanské zástavbě v Novém Strašecí, které Klub pořídil ze sponzorských darů. Jeden byt je určen pro 3 dívky a druhý pro 3 chlapce. Byty jsou určeny absolventům DD, kteří po dovršení zletilosti nemají kam jít. Jak uvádí Jarmila Dolejšková, klienti jsou sice z hlediska věku dospělí, chybějí jim však sociální dovednosti. Proto jim členky Klubu pomáhají při vyřizování záležitostí souvisejících s jejich sociálním zabezpečením, při jednání na úřadech, hledání zaměstnání apod. Klienti mají také problémy s vedením vlastní domácnosti a zejména s hospodařením se svými, zpravidla velice nízkými, příjmy. Často se jedná o jedince s mentálním hendikepem, kteří jsou ale schopni si, za pomoci členů Klubu, osvojit potřebné dovednosti a návyky a po určité době vést samostatný život [<http://www.klubprateldd.cz>]. Do 31.12.2005 KPDDD poskytl ubytování a další pomoc v DPC celkem 17 klientům, z toho 8 dívkám a 9 chlapcům. Z celkového počtu klientů pobývali v DPC do 3 měsíců pouze 4 klienti, kteří poté využili možnosti bydlet u známých. Po dobu 1 roku využívali služeb DPC další 4 klienti, 2 chlapci a 2 dívky, všichni absolventi ZvŠ. Většinou z těchto klientů se podařilo nalézt návazné bydlení a práci, pouze 1 klient odešel do zařízení Naděje v Praze. Déle než 1 rok pobývalo v DPC celkem 9 svěřenců. 3 chlapci z posledně zmíněné skupiny bylo umožněno bydlet v chráněných bytech v Rakovníku (podrobnosti o tomto projektu viz níže), pro ostatní klienty se naskytla jiná možnost. V současnosti využívá služeb DPC v Novém Strašecí celkem 5 klientů, z toho 3 dívky a 2 chlapci [VZ KPDDD, 2005].

Ve zmíněných bytech mohou klienti KPDDD bydlet po dobu maximálně 3 let. Mnozí však ani po uplynutí této doby z finančních důvodů nejsou schopni zajistit si návazné bydlení. Zpravidla však již jsou schopni se o sebe postarat a mají stále zaměstnání. Vzhledem k tomu, že Klub považoval za nevhodné, aby tito bývalí klienti končili v ubytovnách pro bezdomovce, zahájil v 4.2.2001 další **projekt** pod názvem „**DOMOV**“ **Rakovník**. KPDDD se podařilo ve zmíněném městě získat trvalé bydlení pro 3 plně adaptované klienty se stálým zaměstnáním, a to byt 3+1, kde má každý z klientů k dispozici svůj samostatný pokoj a společnou kuchyň, sociální zařízení a malý obývací pokoj. Zatímco v DPC si hradili pouze určitou část nákladů na bydlení v závislosti na

svých finančních možnostech, zde si náklady na bydlení již hradí zcela sami [VZ KPDDD, 2005].

Dne 1. února 2002 KPDDD uskutečnil svůj další projekt, kterým je **chráněné bydlení pro děti z DD v Nymburku v Milovicích**. Jedná se o pronájem a vybavení 3 bytů pro absolventy DD a jeden velký byt pro rodinnou skupinu z DD Nymburk. V té žije 8 – 10 dětí od 3 – 18 let se svými třemi vychovateli. Provoz již personálně i organizačně zajišťuje DD Nymburk [VZ KPDDD, 2005]. O tomto detašovaném pracovišti DD Nymburk a zároveň návazném bydlení pro absolventy zmíněného DD jsem se již zmínila v kapitole 2. 5. 1.

Ve spolupráci s městem Velvary KPDDD v roce 2003 zahájil rekonstrukci bytového domu ve Velvarech. Na základě smlouvy o smlouvě budoucí se Klub finančně podílel na rekonstrukci objektu s cílem získat tři byty pro další etapu projektu chráněného bydlení, **projekt „DOMOV“ Velvary**. To se podařilo a v roce 2004, po dokončení rekonstrukce, KPDDD od MÚ Velvary zmíněné byty převzal a do 31.12.2004 vybavil jejich interiéry nábytkem. V současné době ve zmíněných bytech bydlí celkem 3 absolventky DD, z nichž jedna je svobodnou matkou [VZ KPDDD, 2005].

V roce 2005 KPDDD mimo jiné také podpořil mladého muže z chráněného bytu v Rakovníku v jeho úsilí pořídit si vlastní bydlení, a to formou půjčky 60.000,-Kč, kterou potřeboval na rekonstrukci obecního bytu, který se mu podařilo získat právě pod podmínkou rekonstrukce na vlastní náklady [VZ KPDDD, 2005].

V současné době je cílem Klubu získat další byty pro již zadaptované mladé absolventy DD, kde by užívatelské právo získali na základě nájemní smlouvy. Klub také usiluje o získání vhodného a dostatečně prostorného bytu pro rodinnou skupinu z DD Nové Strašecí, eventuálně pěstounské rodině. Jednalo by se o obdobu projektu detašovaného pracoviště DD Nymburk v Milovicích [VZ KPDDD, 2005].

Jak jsem se již zmínila na začátku této kapitoly, KPDDD neprovozuje pouze aktivity k zajištění bydlení a pomoci absolventům DD, ale také všestranně podporuje děti z DD. Jedná se o finanční i jinou podporu nejrůznějších regionálních i celorepublikových sportovních a uměleckých aktivit pro děti z DD, dále o podporu vzdělávání a zájmové činnosti dětí z DD. Za zmínku stojí např. úhrada školného ve výši 55.000,-Kč za 1. ročník soukromé Vysoké školy veřejné správy a mezinárodních vztahů v Praze studentovi z DD Kralupy nad Vltavou. Klub také finančně podporuje realizaci změn v rámci rodinné koncepce DD či projekty na protidrogovou prevenci. V neposlední řadě považuji za nutné zmínit **projekt Podpory integrace mládeže z DD do občanského života**, který byl

realizován v rámci celkem 11 pracovních setkání s dětmi z DD a jejich vychovateli v období 2005- 2006. Pro tento projekt se KPDDD podařilo získat dotaci z fondu PHARE 2003, programu Rozvoje lidských zdrojů. Do projektu bylo zapojeno 8 DD ze SK a jeho účelem bylo seznámit celkem 50 dětí a 25 pracovníků DD formou přednášek, seminářů, psychoher a praktických cvičení, s nejrůznějšími tématy. Cílem projektu bylo:

1. osvojení komunikačních dovedností,
2. zvládání krizových situací,
3. internet a počítače,
4. právní minimum občana,
5. ekonomické znalosti a dovednosti,
6. jednání a spolupráce s úřady,
7. sociálně psychologický výcvik zaměřený na sebeprosazování, posilování sebedůvěry, schopnost a ochotu pomáhat druhým stejně tak jako o pomoc sám požádat atd.,
8. zásady společenského chování [VZ KP DDD, 2005].

Do projektu se zapojily následující DD: Nymburk, Ledce, Nové Strašecí, Kralupy nad Vltavou, Býchory, Sázava, Jetřichovice a Solenice. Hlavním metodikem daného projektu byla PhDr. Jarmila Divišová PhD, vedoucím projektu pak JUDr. Růžena Eliášová. Na realizaci se také podílelo dalších 5 členů KPDDD. Zmíněný projekt musel být ukončen z důvodu podmínek spojených s čerpáním dotace, členové Klubu nicméně plánují realizaci dalšího podobného projektu v budoucnosti [VZ KP DDD, 2005].

Domnívám se, že občanské sdružení KPDDD s ohledem na své skromné zázemí a finanční možnosti (většina finančních prostředků pochází od členů sdružení a dárců) poskytuje velmi širokou škálu služeb. Podle mého názoru je třeba vyzdvihnout zejména skutečnost, že aktivní členové Klubu zmíněné aktivity uskutečňují bez nároku na jakoukoliv finanční odměnu. Vzhledem k náročnosti projektů po stránce časové, odborné i lidské je jejich přístup vskutku obdivuhodný.

3. 5. 3. Středisko ve Vlašimi Českobratrské církve evangelické

Středisko křesťanské pomoci mladým v krizi od roku 1992 do konce roku 2005 provozovalo občanské centrum Exodus za účelem pomoci mladým lidem, kteří se ocitli v krizové situaci [VZ Exodus, 2005]. Toto občanské sdružení však koncem minulého roku zaniklo a zmíněné služby převzala Diakonie Českobratrské církve evangelické (dále jen

Diakonie CCE). „Diakonie (z řeckého diakonein – sloužit) CCE je nevládní křesťanská charitativní organizace, která nabízí sociální, zdravotnické, duchovní a pastorační služby člověku v nouzi...Ve svých 33 zařízeních v různých regionech České republiky slouží lidem, kteří se neobejdou bez pomoci druhých pro stáří, nemoc, postižení, krizovou životní situaci, pečuje o opuštěné děti, problémovou mládež a děti s kombinovaným postižením, které vzdělává ve speciálních školách“ [<http://www.diakoniecce.cz>].

V rámci Střediska je poskytováno jednak poradenství a osobní i telefonická krizová intervence mladým lidem, kteří se ocitli v krizi, jednak je zde provozován i DPC. Jeho služeb mohou využívat různé skupiny ohrožených mladých lidí, mezi něž patří absolventi DD či jiných zařízení náhradní výchovné péče, dále bývalí uživatelé drog, lidé s duševními poruchami atd. V současnosti je ve zmíněném DPC ubytováno celkem 7 klientů, 5 mužů a 2 ženy. Pouze jeden klient pochází z DD. DPC svým klientům poskytuje nejen ubytování, ale pomáhá jim také při jednání s úřady a institucemi, při hledání zaměstnání a návazného bydlení, při řešení rodinných problémů. Jednou týdně mají klienti DPC možnost zúčastnit se odborně vedené psychoterapie, biblioterapie či arteterapie. O víkendech a ve volném čase pracovníci DPC pro klienty organizují výlety, sportovní i jiné aktivity.

S ohledem na finanční potíže občanského sdružení Exodus, které po 13 letech své činnosti bylo nuceno ukončit své aktivity, pozitivně hodnotím zejména to, že zmíněné Středisko zůstalo zachováno a přešlo do kompetence Diakonie CCE, kde je jeho budoucí existence do jisté míry zaručena zázemím velké organizace. Z hlediska absolventů DD však spatřuji určitou nevýhodu v tom, že služby daného DPC mohou využívat nejrozumnější skupiny mladých lidí, kteří se ocitli v krizi, např. bývalí narkomani či lidé s duševními poruchami. Domnívám se, že pro absolventy z DD tato varianta není zcela ideálním řešením vzhledem k rizikům, které spojení s takovými skupinami klientů představuje. Na druhou stranu je však pravdou, že podobných možností návazného bydlení a odborné pomoci je pro absolventy DD ve SK stále ještě velmi málo. Navíc se pracovníci Střediska ve Vlašimi v současnosti snaží přizpůsobit charakter daného DPC tak, aby byl v souladu s definicí stanovenou zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. To znamená, že do budoucna již plánují přijímat pouze takové klienty, kteří odpovídají zákonem vymezeným cílovým skupinám DPC. Je tedy pravděpodobné, že výše zmíněný problém je pouze dočasný.

Ze Smlouvy o pobytu ve Středisku ve Vlašimi vyplývá, že základní délka pobytu je stanovena pouze na 1 měsíc. Pobyt lze, na základě písemné žádosti, několikrát prodloužit,

až do 6 měsíců, výjimečně pak na dobu 1 roku. Vždy je podmínkou aktivní přístup klienta k řešení své situace [Smlouva, 2006]. Domnívám se, že zmíněná časová lhůta může být určitým rizikem pro klienty, kteří jsou ve Středisku, protože nemají kam jít, nebo také pro ty, u kterých je pro úspěšnou socializaci potřeba více času. Zároveň je možné, že na určitý typ klientů, kteří se mají po skončení pobytu kam vrátit, mohou tyto, poměrně přísné podmínky pro prodloužení pobytu, působit motivačně. Mnozí absolventi DD však, podle mého názoru, většinou potřebují mít jistotu dlouhodobější pomoci, už proto, že jedním z jejich hlavních problémů je to, že nemají kam jít. Jinak ovšem je nutno dodat, že pomoc, která je klientům Střediska poskytována, je většinou celodenní a velmi intenzivní [Časový rozvrh, 2006].

3. 6. Případová studie DPC – Dům Naděje Vršovice

V rámci své pražské pobočky občanské sdružení Naděje v letech 1997 – 2004 realizovalo mimo jiné i projekt DPC pro mladé lidi v obtížné psychosociální situaci. S tímto občanským sdružením jsem byla v kontaktu již dříve v rámci předmětu Ekonomicko-právní praxe a vzhledem k tomu, že jsem se u jeho pracovníků setkala se vstřícným přístupem, rozhodla jsem se na DPC, který byl OS Naděje provozován, detailně zaměřit formou případové studie. Nejprve však stručně uvedu základní informace o tomto občanském sdružení.

3. 6. 1. Charakteristika občanského sdružení Naděje

Naděje jako občanské sdružení byla registrována u Ministerstva vnitra 21.8.1990. Podle Stanov je Naděje nepolitická a mezikonfesní organizace s celostátní působností. Její sídlo je v Praze 2, Varšavská 37. Jejími členy jsou především čeští občané, někteří členové však žijí i v zahraničí. Naděje je křesťanská misijní a charitativní iniciativa. Jejím posláním je praktické uplatňování a šíření evangelia. OS Naděje si klade za cíl poskytovat komplexní služby lidem v nouzi na základě křesťanské pomoci. Jedná se o pomoc duchovní, morální, sociální, zdravotní, lékařskou, hygienickou, stravovací, ubytovací, hmotnou, právní, poradenskou, osvětovou, vzdělávací, výchovnou apod., včetně doplňkových služeb. Své služby zaměřuje především na lidi osamělé, zdravotně postižené, společensky vyloučené nebo jinak znevýhodněné [Naděje 1990: 1].

V současné době má Naděje 15 poboček v celé České republice a jejím předsedou a výkonným ředitelem je Mgr. Ilja Hradecký. Činnost OS Naděje lze rozdělit do několika programů: **Integrační program**, **Program pro třetí věk**, **Program pro mentálně postižené**, **Náhradní rodinnou výchovu**, **Program zdravotní pomoci**, **Program potravinové pomoci** a **Misijní program** [VZ Naděje, 2005].

Integrační program (od roku 1990) je určen sociálně vyloučeným a těm, kterým sociální vyloučení hrozí. V rámci programu je klientům poskytována nejen okamžitá pomoc při uspokojení základních lidských potřeb, ale také nabídka ubytování a dlouhodobé pomoci s cílem integrace klientů do společnosti. V tomto smyslu na sebe také navazují i jednotlivé formy ubytování a služeb (od nocleháren po samostatné chráněné bydlení). **Program pro třetí věk** (od roku 1991) představuje ucelenou soustavu služeb starým a zejména opuštěným lidem, a to buď v jejich vlastním domově v tzv. domech pokojného stáří. **Program pro mentálně postižené** (od roku 1992) je koncipován jako služba pro děti, mladé lidi i dospělé s mentálním postižením a kombinovanými vadami. Klienti tohoto programu žijí buď ve vlastní rodině nebo ve stacionářích s chráněnou prací, ti s těžším postižením v ústavní péči. Součástí programu je výchovná a vzdělávací činnost zaměřená na rozvoj osobnosti klientů a jejich integraci do společnosti v maximální možné míře. **Náhradní rodinná výchova** (od roku 1995) je alternativou pro opuštěné děti přijetím do náhradní rodiny. Vedle bydlení a komplexní péče je kladen důraz i na integraci dětí do společnosti. **Program zdravotní pomoci** (od roku 1992) vhodně doplňuje ostatní sociální programy. Tato služba je poskytována nejen v ústavech a zařízeních, ale i v domácí péči. **Program potravinové pomoci** (od roku 1990) provádí veškeré aktivity OS Naděje od jeho vzniku. Vychází z myšlenky, že člověk v hmotné nouzi nejprve potřebuje naplnit své základní potřeby. OS Naděje proto získává, skladuje a distribuuje potraviny v souladu s podmínkami Evropské charty potravinových bank. Tyto potraviny poté poskytuje nejen svým klientům, ale také např. sociálně slabým rodinám se třemi a více dětmi (v současné době je jich jen v Praze přibližně 800) [Rozhovor 1 Šešínová]. A konečně **Misijní program** (od roku 1990) představuje základní pilíř veškerých aktivit OS Naděje. Vychází z přesvědčení, že charitativní a sociální činnost poskytuje jen dočasnou úlevu. Křesťanská pastorační a misijní péče je poskytována na dobrovolném principu zájemcům na všech pobočkách [VZ Naděje, 2005].

3. 6. 2. Historie Domu Naděje Vršovice a finanční náklady na jeho provoz

Myšlenku založit DPC zapříčinila zkušenost z kontaktního střediska Naděje, kde velkou část klientů každého věku tvořili bývalí chovanci DD, a také neúspěšný projekt občanského sdružení Střecha+, který na podzim 1997 zkrachoval a pracovníci FOD požádali OS Naděje o poskytnutí ubytování a pomoci klientům výše zmíněného občanského sdružení [Felcmanová 1999: 1]. Původně měl DPC sloužit jako jeden z klíčových článků Integrovaného programu pro mladé (dále jen IPM). Po několikaleté zkušenostech s mladými lidmi, kteří do denního centra v Bolzanově často přicházeli, bylo pracovníkům OS Naděje jasné, že tito mladí lidé potřebují jiný přístup než ostatní klienti starších věkových kategorií. Navíc, jak jsem již zmínila, se často jednalo o klienty, kteří z důvodu ústavní výchovy měli specifické problémy při integraci do společnosti [Rozhovor Lakatošová].

V roce 1994 se podařilo OS Naděje uzavřít s Městskou částí Prahy 10 dvě smlouvy o dlouhodobém pronájmu: jednu na objekt v Rybalkově ulici a druhou na pozemek, na kterém se objekt nacházel. Obě smlouvy byly s OS Naděje uzavřeny za zvýhodněných podmínek, ovšem za předpokladu, že objekt zrekonstruuje za vlastní finanční prostředky. Objekt byl ještě před rekonstrukcí za pomoci menších nákladů zprovozněn na zimní sezónu 1994-95 jako noclehárna pro muže. Poté byl uzavřen a zrekonstruován, přičemž výše investičních prostředků, které OS Naděje do rekonstrukce v letech 1994-97 vložilo, činí přibližně 4 080 000,-Kč. Tato částka pocházela ze sponzorských darů (zhruba ve výši 1 040 000,-Kč) a také od Magistrátu hl. m. Prahy (zhruba ve výši 3 000 000,-Kč) [Rozhovor Smrčková].

Dům Naděje Vršovice (dále jen DNV) byl zprovozněn jako DPC v červnu 1997 s kapacitou 30 míst. V roce 1999 však došlo z důvodu zajištění lepší kvality služby ke snížení na 17 míst. Ve stejném roce bylo také otevřeno Středisko pro mladé v Bolzanově 7, na které měly služby DNV navazovat. Další návazné bydlení v chráněném bytě na Praze 11 bylo plánováno pro úspěšné klienty DNV jako možnost dalšího stupně integrace. Postupem času se však ukázalo, že DNV je obtížné naplnit pouze vytipovanými klienty ze Střediska pro mladé v Bolzanově 7. Proto se pracovníci OS Naděje rozhodli oslovit DD, VÚ a také zahájili spolupráci se sociálními kurátory [Rozhovor Lakatošová].

DNV sloužil jako DPC až do začátku roku 2004, kdy musel být z důvodu nedostatečných finančních prostředků uzavřen. Ze stejných důvodů bylo zrušeno i Středisko pro mladé v Bolzanově 7. IPM tak k velké lítosti pracovníků OS Naděje zanikl

a v současné době OS Naděje opět provozuje pouze Integrovaný program společný pro všechny věkové skupiny [Rozhovor Lakatošová].

Pro ilustraci uvádím náklady na provoz DNV od roku 2000 do roku 2004. Jde o přibližné částky, které ovšem nezahrnují náklady na správu (tj. např. v nich nejsou zahrnuty náklady na účetní, ředitelku oblasti, skladníka a ostatní centrálně zajišťované služby na pražské pobočce). Následující údaje tedy zahrnují pouze náklady na přímé zajištění provozu v DNV: V roce 2000 se náklady pohybovaly kolem 1 200 000,-Kč. Z 60% byly tyto náklady hrazeny dotacemi z MPSV, z 20% dotacemi z Magistrátu hl. m. Prahy (dále jen Magistrát). Zbylé náklady byly uhrazeny za pomoci sponzorských darů a poplatků vybraných od klientů za ubytování. V letech 2001-2002 náklady na provoz DNV dosáhly zhruba 1.800.000,-Kč. Dotace od MPSV pokryly zhruba 64% těchto nákladů, dotace Magistrátu zhruba 15%. Dále se na nákladech DNV podílela MČ Prahy 10, a to 6.500,-Kč v roce 2001 a 22.900,- v roce 2002. Zbytek nákladů byl uhrazen ze sponzorských darů a poplatků za ubytování od klientů. V roce 2003 se náklady na provoz DNV vyšplhaly přibližně na 2.000.000,-Kč. Dotace od MPSV pokryly 60% této částky, dotace od Magistrátu 7%. Zbytek byl opět uhrazen ze sponzorských darů a úhrad od klientů. V roce 2004 DNV fungoval jako DPC pouze 2 měsíce. V té době již bylo jasné, že výše dotací, které OS Naděje na zmíněný rok získá, nepostačí na udržení IPM. Proto po prvních 2 měsících sdružení DPC ruší a až do září udržuje DNV v utlumeném provozu (nejsou v něm uskutečňovány služby, přesto však je nutné hradit nájem a poplatky za spotřebu energie, protože dům bylo nutné uchovávat v dobrém stavu). Zároveň je v témže roce zrušeno také Středisko pro mladé v Bolzanově 7. V září 2004 je pak v DNV zřízen Azylový dům pro ženy, který je v tomto objektu provozován dodnes [Rozhovor Smrčková].

Z uvedeného je zřejmé, že náklady na provoz DPC v DNV byly poměrně vysoké a v průběhu let docházelo k jejich mírnému nárůstu. Vzhledem k tomu, že provoz DPC byl z velké části závislý na dotacích od MPSV a Magistrátu, které ovšem OS Naděje dostávalo celkově na všechny programy, jejich ukrácení se stalo programem IPM (DPC v DNV a Středisko pro mladé v Bolzanově 7) v roce 2004 osudným.

3. 6. 3. Charakteristika DNV, jeho cílové skupiny a poskytované služby

DNV se nachází v Rybalkově 31/351, v Praze 10. Je součástí Integrovaného programu OS Naděje a v letech 1997-2004 plnil funkci DPC. Jedná se o budovu o třech podlažích.

V přízemí se nachází recepce, společenská místnost, kuchyňský kout, hala, úklidová komora a hygienické zázemí pro personál a ubytované. V době provozu DNV zde byly také dvě dílny pracovní terapie, zaměřené především na výrobu drobných dřevěných předmětů. V jedné ze sklepních místností je mj. kondiční tělocvična, která byla vybudována pro klienty DNV. V prvním poschodí se nachází 5 ubytovacích pokojů (dva jednolůžkové a tři dvoulůžkové), sociální zařízení pro klienty, skladový prostor, pavlač a terasa. Ve druhém poschodí je 5 ubytovacích pokojů (dva jednolůžkové a tři dvoulůžkové), sociální zařízení pro klienty, dva skladové prostory a pavlač. Podkrovní prostory slouží pouze pro služební účely [Provozní řád DNV 2003: 4]. Dnes v objektu bývalého DNV občanské sdružení Naděje provozuje Azylový dům pro ženy. Některé prostory však zůstaly z dob DNV téměř nezměněné (viz fotodokumentaci v Příloze č. 3).

Cílovou skupinou DNV byli mladí muži ve věku 18 až 26 let, trvale žijící v České republice, kteří z nejrůznějších důvodů vstupovali do samostatného života bez potřebného zázemí (z důvodu ukončení ústavní péče či jiného pobytového zařízení, nevyhovujícího rodinného zázemí atd.) a nacházeli se v situaci sociální nouze nebo jim hrozilo, že se v takové situaci ocitnou, pokud by jim nebyla poskytnuta pomoc [Turzík 2005: 4]. Mezi kontraindikace pro přijetí do DPC patřily neřešená drogová či jiná závislost, psychotické onemocnění, zájem uchazeče pouze o ubytování [Provozní řád DNV 2003: 1], případně mentální postižení, které by znemožňovalo budoucí osamostatnění klienta. Pobyt v DPC mohl být také odepřen osobám agresivním či jinak ohrožujícím úspěšnou integraci ostatních klientů. Závaznou podmínkou pro přijetí do DPC byl souhlas klienta respektovat Domovní řád DPC, stvrzený jeho podpisem.

Jak jsem již uvedla, jednou z podmínek přijetí bylo to, že uchazeč byl ochoten svou situaci aktivně řešit. Mimo běžných každodenních úkonů, které klienti vykonávali, jako např. vaření, praní prádla, úklid, jim byla poskytována také celá řada služeb. Jednalo se především o osobní rozhovory a poradenství, sociální práci a asistenci (zejména při hledání zaměstnání či dalšího bydlení, vyřizování sociálních dávek, někdy i o intervenci u zaměstnavatele), dále psychologickou pomoc, zdravotní péči (v ordinaci praktického lékaře Naděje na Praze 1). V DPC byly také pro klienty organizovány volnočasové aktivity a pro zájemce i biblické hodiny či osobní duchovní rozhovor. Mimoto DPC také zprostředkovával služby jiných organizací či specializované služby podle potřeb klientů [Provozní řád 2003: 2]. Provoz DPC byl nepřetržitý, přizpůsobený individuálním potřebám klientů zejména s ohledem na jejich pracovní dobu. Zajišťovalo ho celkem 6 pracovníků,

z nichž byl 1 vedoucím střediska, 3 denní sociální pracovníci a 2 asistenti sociální péče (noční služba) [Příloha k žádosti 2002: 8].

3. 6. 4. Metody práce s klientem

Důležitým prvkem práce s klientem bylo v první řadě vypracování tzv. **individuálního plánu** (dále jen IP). Při jeho vytváření pracovníci DPC brali ohled na skutečnou potřebnost pro klienta, dále dosažitelnost a rozfázování kroků na jednotlivé aktivity a úkoly a také na dynamiku plánu. Luboš Turzík, který jako poslední působil ve funkci vedoucího DNV, uvádí, že IP lze vytvářet až po vytvoření určitého vztahu mezi klientem a daným sociálním pracovníkem, který ho má na starosti. Při vytváření IP sociální pracovník klientovi pomáhá ujasnit si své cíle a formulovat je. Je nutné uvádět konkrétní cíle, které jsou zároveň pro klienta dosažitelné. Příliš vysoké cíle mohou vést k frustraci klienta i sociálního pracovníka, navíc mohou klienta utvrdit ve víře o neřešitelnosti jeho situace. Dynamikou plánu je míněno jeho pravidelné vyhodnocování a aktualizace. Přitom je třeba brát ohled na reálné schopnosti a možnosti daného klienta v závislosti na jeho momentální situaci. Náročnost IP by se měla během pobytu pozvolna stupňovat, jednotlivé kroky by měly být termínovány a plány by také měly obsahovat dohodu, co se stane při jejich neplnění [Turzík 2005:25].

Turzík mimo jiné také upozorňuje na význam stanovení délky pobytu klienta v DPC. Ta je většinou stanovena rámcově a dle individuální situace klienta je možné ji opakovaně prodloužit. Zde je třeba, aby sociální pracovník zvolil citlivý přístup ke každému klientovi. Zároveň je však namístě být důsledný a do určité míry přísný. Na jednu stranu klient potřebuje mít určitou jistotu zázemí a nebyť vystaven zbytečně velké existenční obavě z budoucnosti, na druhou stranu však také není vhodné, aby si klient na službu příliš zvyknul a záměrně oddaloval její ukončení tím, že by pod různými záminkami neplnil dohodnuté úkoly [Turzík 2005: 24]. Základní pobyt v DNV byl stanoven na 3 měsíce s možností prodloužení s ohledem na celkovou situaci klienta a jeho plány do budoucna. Turzík uvádí, že orientační délka pobytu klienta je ve většině DPC zpravidla přibližně rok. Sám je zastáncem toho, aby tato doba byla spíše orientační dle potřeb klienta, maximální délka pobytu v DPC by však podle něj neměla překročit 2 roky [Turzík 2005:24].

Určitý rámec pravidel v DNV stanovoval Provozní řád, jehož součástí byl i **Domácí řád** (dále jen DŘ). Jak jsem již uvedla dříve, souhlas s Domácím řádem byl podmínkou

pro přijetí klienta do DNV. Domácí řád vymezoval cílovou skupinu, podmínky pro přijetí do DNV, dále určoval pravidla pobytu v DNV, definoval poskytované služby, práva a povinnosti klientů a vymezoval okolnosti ukončení pobytu [Domácí řád DNV 2003: 1-5]. Turzík upozorňuje na určitý rozpor, který vedoucí pracovníci DNV museli při vytváření domácího řádu řešit: na jednu stranu byl úmysl takový, aby se DNV nepodobal dalšímu „ústavu“ a aby klienty co nejlépe připravil na samostatný život. Na druhou stranu však bylo nutné v DNV stanovit určitá pevná pravidla a povinnosti, které se však běžnému životu do jisté míry vymykaly. Šlo například o příchody do určité hodiny, účast na společných aktivitách, spolupráci se sociálními pracovníky, organizovaný úklid, vstávání „na budíček“. Dále se jednalo o různé zákazy, např. zákaz fyzické či verbální agresivity, zákaz kouření mimo vyznačený prostor, vnášení alkoholu či jiných psychotropních látek, sledování televize po dobu nočního klidu, zákaz návštěv či přemísťování nábytku na pokojích [Turzík 2005: 28]. Turzík uvádí, že tento rozpor byl řešen podle následujícího principu: čím více odpovědnosti z běžného života klient byl schopen převzít, tím více se pravidla jeho pobytu v DNV blížila samostatnému životu. V zásadě byl uplatňován individuální přístup, který se však opíral o přesně stanovená kritéria. Např. klientovi, který si byl schopen udržet zaměstnání a bez problémů platil poplatky za nájem, mohl odcházet i přicházet do DNV podle potřeby (ani v takovém případě však se nejednalo o úplnou volnost). Naopak klient, který si práci teprve hledal a nájemné platil opožděně, byl povinen denně opouštět DNV do 9 hodin a vracet se do 21 hodin. To bylo dáno tím, že v DNV byl velký důraz kladen na podpoření snahy klienta hledat si zaměstnání, takže klientovi, který ještě práci neměl, nebylo umožněno „ranní vyspávání“. Naopak např. klientům, kteří chodili do zaměstnání, bylo pochopitelně umožněno pobývat v DNV i v pracovní den, pokud např. pracovali na směny. V rámci výše popsaného odstupňování pravidel bylo v DNV po určitou dobu vymezeno 1. patro pro klienty, kteří si teprve hledali zaměstnání a nacházeli se spíše v počáteční fázi osamostatňování, zatímco na 2. patře byli ubytováni klienti, kteří již docházeli do zaměstnání a neměli větší problémy s placením nájmu. V rámci tohoto systému měli samostatnější klienti i více práv, tzn. mohli mít např. návštěvy na pokojích, mohli si pořídit drobné domácí zvíře a celkově se na ně vztahovala volnější pravidla [Rozhovor Lakatošová].

Turzík uvádí, že nebylo vždy jednoduché zacházet s pravidly danými DŘ vyváženým způsobem. Optimálním řešením v tomto smyslu nebylo ani striktní lpění na pravidlech, ovšem ani přílišná benevolence. Již od počátku bylo nutné stanovit určité sankce v případě nedodržování pravidel, k němuž pravidelně docházelo. Problém sankcí spočíval v tom, že

klienti měli největší respekt z vyloučení, což jim v důsledku mohlo spíše uškodit než prospět. Mimo této nejprísnejší sankce byla další možností písemná napomenutí, která vyloučení zpravidla předcházela. Ta však podle tvrzení dalšího bývalého vedoucího, pana Ladislava Vargy, neměla na klienty výraznější dopad [Rozhovor Varga]. Určitým kompromisem mohlo být dočasné vyloučení klienta, jehož návrat byl možný po splnění určité podmínky. I takové řešení mělo na některé problematictější klienty příznivý dopad, jednalo se však spíše o ojedinělé případy. Turzík se také zmiňuje o tom, že k porušování pravidel DŘ bylo nutno přistupovat individuálně. Ve své práci např. uvádí dva podobné případy porušení pravidel: v prvním případě se jednalo o rvačku dvou klientů, která byla oboustranně provázena urážkami. Oba klienti však jinak spolupracovali a svou situaci aktivně řešili. Jelikož se jednalo o „vyrovnaný“ spor a obě strany si způsobily rovnocennou, ale nijak závažnou újmu, sociální pracovníci usoudili, že vyloučení by nebylo vhodnou sankcí. V jiném případě, kdy došlo k jednostrannému, byť pouze verbálnímu napadení klienta jiným klientem, které mělo zároveň rasový podtext a došlo při něm k ponížení napadeného, byl iniciátor incidentu okamžitě vyloučen [Turzík 2005: 30].

Mimo sankcí se Turzík zmiňuje také o významu odměn. Již jsem se zmínila o systému zmírnění pravidel DŘ pro klienty, kterým se dařilo plnit povinnosti běžného života. Mezi další důležité odměny Turzík řadí také oceňování a chválení klientů. To by však podle něj mělo probíhat výlučně při osobním rozhovoru, nikoliv před ostatními. Další možností, jak klienta odměnit, byly sponzorské dary, především potraviny. Vzhledem k tomu, že tento druh odměn byl mezi klienty spíše zdrojem sváru, bylo nutné zavést určité pevně dané podmínky pro získání odměny tohoto druhu. Klient např. musel prokázat, že měl odůvodněný větší výdaj (např. si koupil legitimaci MHD nebo si spořil). Stanovená pravidla bylo nutné důsledně dodržovat. Dělo se tak i v ojedinělých případech, kdy muselo docházet k likvidaci potravin od sponzorů. V zásadě však klienti dostávali potraviny nebo jiné sponzorské dary spíše výjimečně.

3. 6. 5. Návazné bydlení a metody práce s klientem v chráněném bytě

Pokud klient DNV dosáhl vyššího stupně samostatnosti, mohl, v případě zájmu, přejít do chráněného bytu na Praze 11. Tento obecní byt se OS Naděje podařilo získat do dlouhodobého pronájmu. O poskytnutí této možnosti konkrétnímu klientovi vždy rozhodoval vedoucí pracovník DNV po poradě s ostatními sociálními pracovníky.

Podnájemcem chráněného bytu se mohl stát klient DNV, který pravidelně hradil ubytování, měl trvalý pracovní poměr u jednoho zaměstnavatele alespoň po tři poslední měsíce a spolupracoval se sociálními pracovníky při řešení své sociální situace. Jednalo se o takového klienta, který byl považován za schopného dostát všem závazkům a povinnostem vyplývajícím z podnájemního vztahu [Naděje, Metodika 2003:1].

Maximální doba pobytu klienta v chráněném bydlení byla stanovena na 1 rok. I během tohoto pobytu za klientem po dohodě docházel sociální pracovník, který pravidelně ověřoval, zda klient plní své povinnosti dané podnájemní smlouvou, a s klientem dále spolupracoval zejména na hledání vhodného dalšího bydlení, kam by klient mohl odejít po skončení podnájemní smlouvy. Sociální pracovník také s klientem řešil případné problémy. Pokud došlo ke zhoršení sociální situace klienta (např. ke ztrátě zaměstnání) nebo k porušení pravidel, byl možný přechod do DNV nebo do jiného zařízení OS Naděje [Naděje, Metodika 2003: 2].

3. 6. 6. Souhrnné statistické přehledy o klientech DNV

Podle dostupných údajů využilo služeb DNV celkem 189 klientů. Z celkového počtu 34 (tedy zhruba 18%) prožilo alespoň část svého života v DD. Tuto informaci podrobněji zohledňuji v tabulce č. 5:

Tabulka č. 5

	Klienti z DD	Ostatní	Celkem
Počet	34	155	189
%	18	82	100

Zdroj: Databáze DNV

Podle toho, odkud klienti přišli, je lze rozdělit do různých skupin. Tyto skupiny a počty přijatých klientů v jednotlivých letech (1998-2003) ukazuje tabulka č. 6. Jedná se o zpracování ročních statistických výkazů OS Naděje, které mi byly poskytnuty.

Tabulka č. 6

	Odkud přišli	1998	1999	2000	2001	2002	2003
1	Bolzanova 7/ ulice	30	30	17	27	10	9
2	VÚ/vězení	3	3	1	4	6	7
3	DD/ projekt o. s. Střecha+	9	9	4	2	2	6
4	Sociální kurátor	2	2	1	6	7	3
6	Jiné	1	1	0	8	22	20
	Celkem přišlo	45	45	23	47	47	45

Zdroj: Roční statistické výkazy DNV

V tabulce č. 6 jsem byla nucena respektovat kategorie, uvedené ve statistických výkazech. Domnívám se však, že se v nich mohou vyskytovat určité nepřesnosti. Např. z kolonky „sociální kurátor“ není zřejmé, z jakého prostředí klienti vlastně do DNV přišli. Není jasné, zda se jedná o sociálního kurátora pro dospělé (i když je to spíše pravděpodobné) či pro mládež. Z toho vyplývá i určitá nejasnost, odkud klienti vlastně pocházeli. Dané informace však již nebylo možné zjistit, a to nejen z důvodu časového odstupu, ale také proto, že v DNV působilo několik různých vedoucích pracovníků, kteří dnes již v OS Naděje nepracují. O projektu DPC občanského sdružení Střecha+, který byl určen absolventům DD a v druhé polovině devadesátých let zkrachoval, jsem se již zmínila dříve. DNV převzalo klienty z tohoto projektu, údaje o přesném počtu převzatých klientů však nemám k dispozici.

Další informací, která byla ve statistické výkazech uvedena, je primární prostředí, v němž byli klienti vychováni. Počty klientů v jednotlivých kategoriích, které vycházejí z ročních statistických výkazů DNV, zohledňuji v tabulce č. 7. Zmíněná tabulka také dokládá poměrně početné zastoupení klientů z různých typů ústavních zařízení. Vzhledem k nedostatečnému rozlišení v původních výkazech však nebylo možné rozlišit počty klientů z jednotlivých typů zařízení, proto je alespoň uvádím v závorce (*).

Tabulka č. 7

	Primární prostředí výchovy	1998	1999	2000	2001	2002	2003
1	Úplná / funkční rodina	11	11	24	9	9	5
2	Nefunkční/ neúplná rodina	12	12	4	18	15	17
3	Náhradní rodinná péče	0	0	0	0	1	0
4	Ústavní péče (*DD, VÚ)	14	14	6	20	22	21
5	Jiné	8	8	0	0	0	0
	Počet klientů celkem	45	45	34	47	47	45

Zdroj: Roční statistické výkazy DNV

Zajímavých aspektem je také vzdělání klientů. Od bývalých vedoucích pracovníků DNV jsem se dozvěděla, že právě nízké či nedokončené vzdělání ztěžovalo klientům DNV jejich situaci na trhu práce. Při studiu ročních statistických výkazů jsem se skutečně setkala s tím, že řada klientů neměla dokončené vzdělání. V tabulce č. 8 jsem klienty tedy nejprve rozlišila na ty, kteří mají dokončené vzdělání (do této kategorie počítám i klienty, kteří mají pouze ZŠ či ZvŠ, ale dále se nevzdělávali), dále ty, kteří nedokončili nějaký typ učení či školy a v neposlední řadě na ty, kteří si při příchodu do DNV vzdělání teprve doplňovali. Podle dostupných informací se v DNV nevyskytl klient, který by neměl ukončenou alespoň ZvŠ či ZŠ.

Tabulka č. 8

Rok	Ukončené vzdělání	Neukončené vzdělání	Uční / studenti	Celkem
1998	35	10	0	45
1999	35	10	0	45
2000	34	0	0	34
2001	45	0	2	47
2002	44	0	3	47
2003	37	0	8	45

Zdroj: Roční statistické výkazy DNV

V následující tabulce jsem poté zpracovala typy škol, které klienti absolvovali. Jedná se pouze o klienty s dokončeným vzděláním.

Tabulka č. 9

Typ vzdělání	1998	1999	2000	2001	2002	2003
ZvŠ	0	0	3	1	4	3
ZŠ	10	10	13	20	21	9
OU	22	22	0	16	14	20
SOU	3	3	14	0	0	0
SŠ	0	0	4	5	4	5
Jiné („Praktická škola“)	0	0	0	3	1	0
Klienti s dokonč. vzděl. celkem	36	36	34	45	44	37
Ostatní klienti	9	9	0	2	2	8
Celkový počet všech klientů	45	45	34	47	47	45

Zdroj: Roční statistické výkazy DNV

Uvedené údaje nasvědčují tomu, že problém mohl spíše spočívat v nízkém stupni vzdělání než ve skutečnosti, že někteří klienti měli vzdělání nedokončené. V této souvislosti však je třeba uvést, že statistické výkazy byly zpracovávány různými vedoucími, kteří v DNV za dobu jeho provozu působili. Nejednotnost způsobů zpracování těchto výkazů by tedy mohla vést k určitým zavádějícím závěrům, kterých bych se ráda vyvarovala.

Za důležité považuji i důvody, které vedly k ukončení pobytu klientů. Důvody odchodu u celkového počtu klientů uvádí statistické výkazy z let 2000 – 2003. Uvádím je v následující tabulce.

Tabulka č. 10

Důvody ukončení pobytu	2000	2001	2002	2003
Neefektivní spolupráce/ neplnění stanovených cílů/ porušení DŘ (agresivita, drogy, trestná činnost)	11	14	11	10
Naplnění cílů/ uplynutí dohodnuté doby/ Přejít do chráněného bytu	2	8	12	11
Vlastní rozhodnutí bez naplnění cílů	8	12	18	9
Vlastní rozhodnutí při částečném naplnění cílů	0	0	0	7
Celkem ukončili pobyt	20	34	35	36

Zdroj: Statistické výkazy DNV

Za významnou skutečnost považuji také to, kam klienti odešli po ukončení svého pobytu v DNV. Tato informace, podle mého názoru, do určité míry zohledňuje úspěšnost klientů DNV v integraci do společnosti. Ne vždy však byly údaje ze statistických výkazů srozumitelné. Např. statistický výkaz z roku 1998 uvádí, že 17 klientů se navrátilo „zpět do společnosti“. Vzhledem k dalším dvěma kategoriím uvedeným daném roce jsem usoudila, že zmíněnou skupinu klientů (*) lze souhrnně zařadit do prvních čtyřech kategorií.

Tabulka č. 11

Kam odešli	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Rodina/ příbuzní/ přátelé	17*	4	1	4	11	17
Podnájem		5	3	5	6	7
Ubytovna/ penzion		12	8	14	1	3
Bydlení s partnerem		3	0	0	0	0
Neúspěšná integrace	12	12	0	0	0	0
Získaný byt	0	0	0	0	1	0
Chráněný byt (OS Naděje)	0	0	0	1	1	1
Jiné/neznámé	9	9	8	10	15	8
Celkem odešlo	38	45	20	34	35	36

Zdroj: Roční statistické výkazy DNV

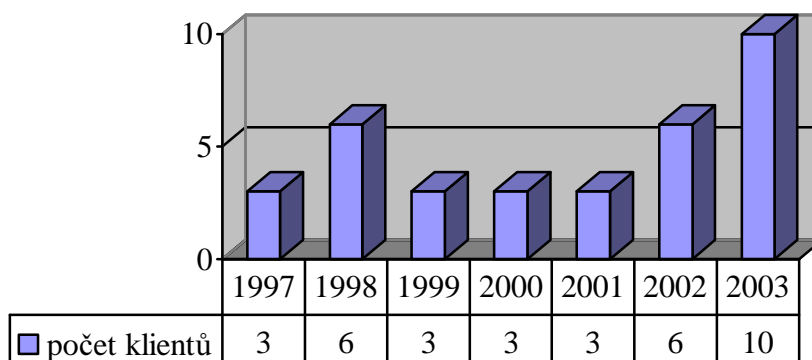
Jak jsem se již zmínila, velkým problémem při zpracovávání ročních statistických výkazů DNV představovala skutečnost, že jednotliví vedoucí DNV, kterých bylo v průběhu let celkem 5, při vytváření statistických výkazů nezdědka používali různé vlastní kategorie. Z toho důvodu bylo poměrně problematické tyto kategorie ze všech let alespoň přibližně sjednotit. Navíc jednotlivé výkazy také nezohledňovaly opakované pobyty klientů. Ráda bych tedy upozornila na určité nepřesnosti, které se z uvedených důvodů mohou ve výše uvedených statistikách vyskytovat a které, navzdory mé snaze, nebylo možné zcela odstranit.

3. 6. 7. Statistické přehledy o klientech DNV, kteří prožili část života v DD

Na základě analýzy databáze evidenčních karet z DNV jsem zjistila, že celkem bylo v DNV ubytováno 189 klientů. Z toho, jak jsem již uvedla, 34 klientů (18%) prožilo část svého života v DD. Zde je však opět nutné uvést, že dané údaje mohou být nekompletní. Např. po rozhovoru s jedním z bývalých vedoucích DNV, panem Lubošem Turzíkem, se

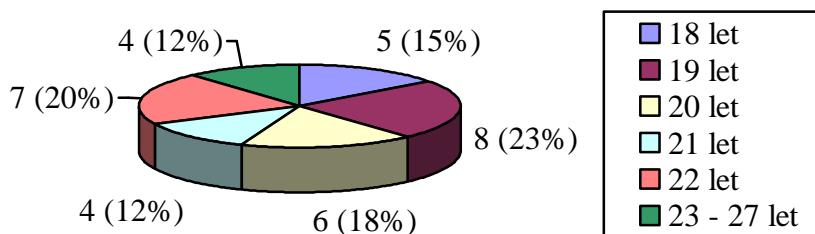
mi podařilo zjistit, že evidenční karta bývalého klienta z DD, o kterém jsme hovořili, v databázi chyběla. Lze však předpokládat, že se pravděpodobně jedná spíše o ojedinělé případy. Následující grafy ukazují každoroční počty nově příchozích klientů z DD do DNV a jejich věk při příchodu.

Graf č. 2 - Počty nově příchozích klientů z DD (1997-2003)

Zdroj: Databáze DNV

Graf č. 3 - Věk klientů z DD při příchodu do DNV

Zdroj: Databáze DNV

Z uvedených informací je zřejmé, že počty klientů z DD se v posledních letech provozu DNV zvyšovaly [Graf č. 1]. V posledním roce provozu DNV jich bylo 10, tj. vůbec nejvíce. Co se týče věku příchozích klientů z DD, je zřejmé, že z dané skupiny byli nejpočetnější věkové skupiny od 18 do 22 let (88%). Klientů starších 22 let byla menšina (12%) [Graf č. 2].

V následující tabulce uvádím trvalé bydliště klientů z DD. V některých případech se může jednat i o trvalé bydliště v místě DD, v němž daný klient do své nezletilosti setrval. Informace tohoto typu však byla výslovně uvedena pouze u dvou klientů – s trvalým bydlištěm v Chomutově a v Litoměřicích. Místa trvalého bydliště udávám v abecedním pořadí podle tehdejších okresů.

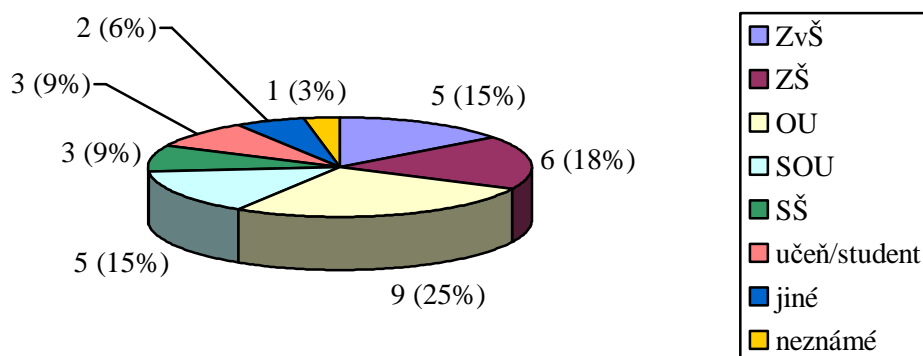
Tabulka č. 12 – Trvalá bydliště klientů z DD

Okres	Počet klientů
Bruntál	1
České Budějovice	2
Havířov	1
Hodonín	1
Chomutov	2
Karlovy Vary	1
Kladno	1
Litoměřice	1
Opava	2
Ostrava	3
Písek	1
Praha	10
Rakovník	2
Sokolov	2
Šumperk	1
Teplice	2
Trutnov	1

Zdroj: Databáze DNV

Za významný faktor ovlivňující integraci lze bezpochyby považovat dosažené vzdělání klientů. Údaje o dosaženém vzdělání klientů z DD jsem zobrazila pomocí následujícího grafu. Domnívám se, že tyto údaje potvrzují výpovědi vedoucích pracovníků DNV, kteří za jeden ze základních problémů považovali mj. i nízké vzdělání klientů z DD. Nejvyšším dosaženým vzděláním, se kterým jsem se u této skupiny klientů setkala, bylo středoškolské vzdělání. To však mělo pouhých 9% klientů. Nejpočetnější skupinu představovali klienti se základním vzděláním (ZvŠ a ZŠ dohromady – 33%), druhou nejpočetnější skupinou byli klienti s výučním listem (25%) [Graf č.3].

Graf č. 4 - Vzdělání klientů z DD

Zdroj: Databáze DNV

Výše uvedené údaje potvrzují i povolání klientů, která uvádím v následující tabulce.

Tabulka č. 13

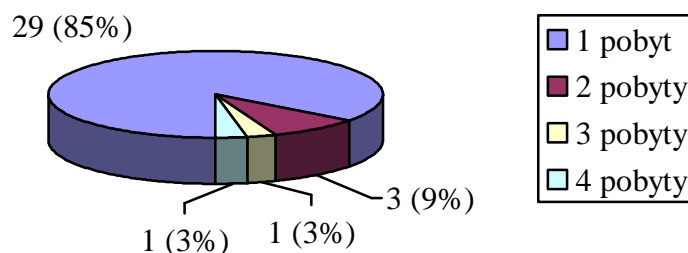
Povolání	Počet klientů
Kuchař - číšník	7
Obuvník	1
Pomocný dělník	1
Prodavač rychlého občerstvení	2
Malíř - natěrač	2
Mechanik elektrických zařízení	1
Nezaměstnaný	5
Skladník	2
Truhlář	1
Učeň/ student	3
Účetní	1
Učitel	1
Uklízeč	1
Zedník	5
Jiné (chráněná dílna)	1

Zdroj: Databáze DNV

Mezi zajímavé ukazatele považuji i počet pobytů klientů z DD v DNV. Tuto informaci jsem zohlednila v grafu č. 5.

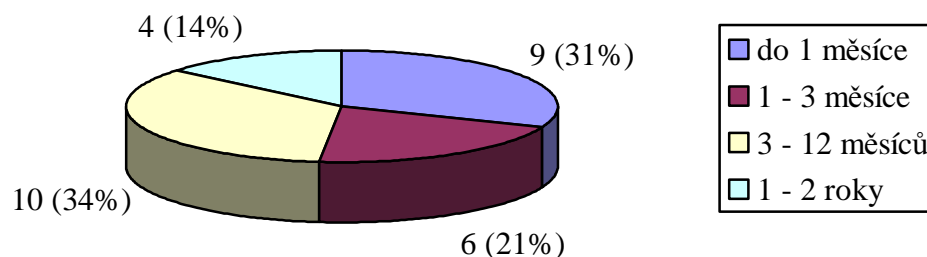
Graf č. 5 - Počet pobytů klientů z DD v DNV

Zdroj: Databáze DNV

Je zřejmé, že drtivá většina klientů v DNV strávila pouze 1 pobyt. Opakované pobyty byly již méně časté. Jistě by bylo zajímavé srovnat tento jev u klientů z DD s ostatními klienty DNV. Avšak vzhledem k tomu, že tyto množství pobytů nebylo zohledňováno ve výročních statistikách, jednalo by se o časově velmi náročnou práci. Níže uvedený graf ukazuje délky pobytů klientů z DD, kteří strávili v DNV pouze 1 pobyt.

Graf č. 6 - Délka pobytu klientů při jednom pobytu

Zdroj: Databáze DNV

Jako jeden z významných ukazatelů míry úspěšnosti integrace klientů do společnosti považují také informaci, kam odešli po opuštění DNV. Tuto informaci zohledňují v tabulce č. 14.

Tabulka č. 14

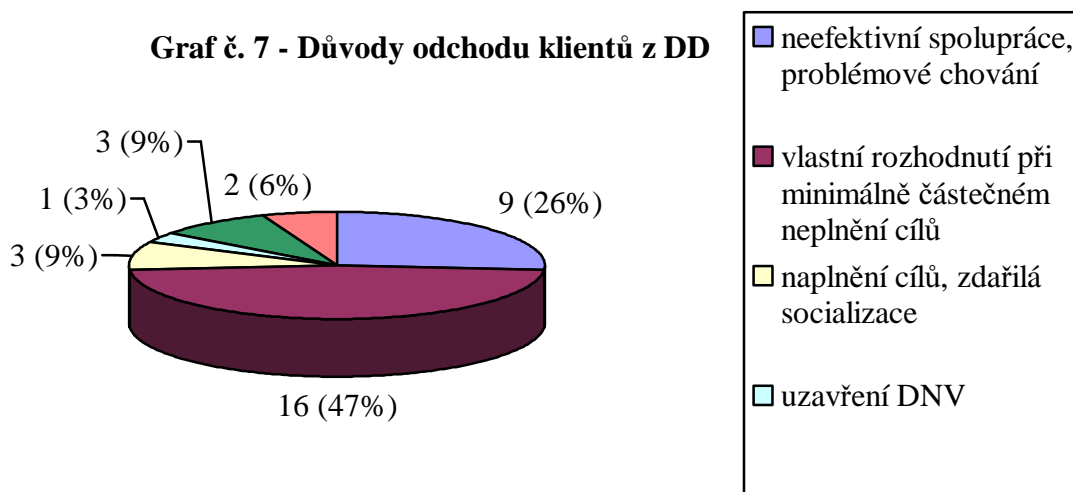
Kam odešli	Počet klientů
rodina	5
kamarád/ kamarádka	5
podnájem	6
ubytovna/ azylový dům	5
základní vojenská služba	1
chráněný byt Naděje	1
vlastní byt	1
jiné	5
neznámé	5

Zdroj: Databáze DNV

Domnívám se, že z výše uvedených informací nelze vyvozovat žádné jednoznačné závěry. Nedá se říci, že by zde převládala určitá skupina klientů. Spíše je zřejmé, že získat vlastní bydlení, do kterého by mohli po skončení pobytu v DNV odejít, bylo pro většinu klientů pravděpodobně téměř nedosažitelné. Lze předpokládat, že tato skutečnost spolu s neexistencí funkčního rodinného zázemí, jim integraci do společnosti ztěžovaly. To ostatně dokládají i výpovědi vedoucích pracovníků DNV [Rozhovor Varga; rozhovor Turzík].

V posledním grafu této kapitoly ukazují důvody odchodu zmíněné cílové skupiny z DNV. Jedná se o důvody, které byly uvedeny v evidenčních kartách klientů. V mnohých případech bylo nutné shrnout je do obecnějších kategorií. Do kategorie „problémové chování“ tak spadá většinou porušování DŘ v nejrůznějších aspektech, např. opakovaným užíváním drog, alkoholu, agresivními projevy, ale také opakovanými pozdními příchody atd. V kategorii, kterou jsem nazvala „vlastní rozhodnutí při minimálně částečném neplnění cílů“ se podle dostupných informací převážně jednalo spíše o jednostranná rozhodnutí klientů o odchodu z DNV, přestože v jejich evidenčních kartách byly často záznamy o nepřipravenosti, nezralosti a problémovém chování těchto klientů. Zde by se však, z důvodu částečné nekompletnosti informací v evidenčních kartách, mohlo zčásti jednat i o subjektivní dojem. V každém případě je pozoruhodné, že informace o zdařilé socializaci klientů se v evidenčních kartách příliš často nevyskytují (pouze v 9% případů). I když se jedná o příliš malý vzorek na to, abych z této skutečnosti mohla vyvodit nějaké závěry, přesto je pravděpodobné, že problémy, se kterými se tato cílová skupina potýkala,

byly zřejmě natolik komplexní, že i přes intenzivní snahu pracovníků DNV nebylo možné je u většiny klientů v daném časovém horizontu v dostatečné míře odstranit.

Zdroj: Databáze DNV

Skutečnou situaci klientů po odchodu z DNV lze však ze zmíněných údajů jen odhadovat. Vzhledem k jejich plnoletosti záleží pouze na nich, zda s OS Naděje dále udržují kontakt. Zejména z důvodu časového odstupu (DNV ukončil provoz na začátku roku 2004) se mi již nepodařilo získat kontakt na žádného klienta z výše zmíněné cílové skupiny.

3. 6. 8. Problémy klientů DNV se zkušeností s ústavní výchovou

O problémech klientů DNV se zkušeností ústavní výchovy jsem hovořila především s bývalými vedoucími pracovníky DNV, panem Ladislavem Vargou a Lubošem Turzíkem.

Pan Varga se v první řadě zmiňuje o **omezené možnosti uplatnění klientů na trhu práce z důvodu jejich nízké kvalifikace**. O této skutečnosti se zmiňuje i pan Turzík, který navíc dodává, že mimo nízké kvalifikace klienti často postrádali také požadovanou praxi. Tyto skutečnosti byly pro dané klienty značně limitujícím faktorem při výběru zaměstnání. Navíc se daní klienti setkávali s tím, že v zaměstnáních, která jim byla z hlediska kvalifikace dostupná, nebyly vždy dodržovány normy Zákoníku práce (byla jim nabízena práce bez smlouvy, bez řádného odpočinku mezi směnami, práce nereseriování s nabídkou rychlého „zbohatnutí“) nebo pracovali pouze za minimální mzdu. Později zmíněný problém (nízká mzda), byl ještě umocněn určitou **neschopností daných klientů reálně hodnotit své možnosti** spolu s jejich nereálnými očekáváními snadného a finančně

výhodného zaměstnání, což, podle Turzíka souviselo mj. s absencí reálného životního cíle [Turzík 2005: 8]. Z výše uvedeného důvodu mnozí klienti, kterým se práci podařilo získat, své příjmy často považovali za krajně podhodnocené. Pokud např. v zaměstnání nedosahovali průměrné mzdy, odvozovali z toho, že jsou považováni za podprůměrné atd. Zaměstnání pak často opouštěli z banálních důvodů, např. proto, že nadřizený k nim byl příkrý. [Varga, s.d.].

Za další problém této skupiny klientů Varga považuje **neschopnost hospodařit s finančními prostředky**. Uvádí, že v ústavech, odkud přišli, sice dostávali kapesné, nemuseli z něj však hradit své základní potřeby. Při přechodu do běžného prostředí nebo do zařízení typu DNV tito klienti nebyli schopni rozvrhnout si své výdaje s ohledem na celý měsíc. Velmi často se stávalo, že jakékoliv finanční prostředky utratili za zcela nevhodné předměty a služby. Varga v této souvislosti hovoří o tzv. „symbolech statusu“, které pro tyto klienty představovaly např. mobilní telefon, radiomagnetofon atd. Za tyto předměty často klienti utratili poslední peníze, které měli, ačkoliv se často nacházeli v situaci, kdy neměli žádný pravidelný příjem. Jak Varga, tak Turzík v této souvislosti hovoří o určité **nezdrženlivosti** klientů, kteří často nebyli schopni odložit momentální potřebu s ohledem na budoucnost. Tato jejich vlastnost je mnohdy dovedla k zadlužení.

Turzík [2005] se domnívá, že zmíněná nezdrženlivost klientů mohla v některých případech pramenit z nejasné vize další budoucnosti těchto klientů. Z důvodu absence rodinného zázemí pro ně bylo mnohdy velmi obtížné např. vyřešit svou bytovou situaci. To však nezřídka způsobovalo snížení jejich motivace aktivně řešit tento problém [Turzík 2005: 8]. V této souvislosti je například pozoruhodné, že i „úspěšní“ klienti, kteří byli schopni téměř rok bez problémů samostatně žít v chráněném bydlení a platit veškeré poplatky, náhle ke konci smluvní doby jakoby všechny nabyté dovednosti „zapomněli“. Přestávali platit nájem, v bytu byl pojednou nepořádek. Blížila se doba vypršení nájemní smlouvy, avšak uspokojujivé vyřešení jejich situace bylo často v nedohlednu [Rozhovor Turzík].

Varga uvádí, že problém nezdrženlivosti klientů velmi často souvisel i s jejich určitou **nevyzrálostí**. Tito klienti do DNV mnohdy přicházeli záhy po dosažení zletilosti přímo z ústavního zařízení. V něm byli na základě rozhodnutí soudu a během svého pobytu měli většinou jen malou možnost o sobě rozhodovat. Při příchodu do DNV většinou souhlasili se všemi podmínkami pobytu, později však nastávaly problémy. Objevoval se určitý rozpor: na jednu stranu se vědomí plnoletosti u klientů projevovalo různými excesy, jako např. hýřením s finančními prostředky, experimentováním s alkoholem, pozdními

příchody a krajně nevhodnou formou i důvody oponování sociálním pracovníkům. Na straně druhé však klienti nezdědka za své jednání odmítali přijmout zodpovědnost a byli toho názoru, že je povinností DNV jim pomáhat. To vše navzdory skutečnosti, že jim byl význam jejich dospělosti vhodnou formou sdělován jak pracovníky DNV, tak jistě i předtím pracovníky ústavního zařízení, ze kterého do DNV přišli [Varga, s.d.].

V další fázi pobytu pak Varga rozděluje zmíněné klienty na **dvě skupiny**. Do **první skupiny** řadí ty, kterým se po určité době podařilo dosáhnout odpovídajícího náhledu na svou situaci. Postupně začali spolupracovat a z vlastního rozhodnutí se chovat více méně přijatelným způsobem. I přes občasné výkyvy u nich později často došlo k odpovídající socializaci. Podařilo se jim získat si trvalejší zaměstnání i adekvátní bydlení. Klienti z **druhé skupiny** se však, podle Vargy, vyznačovali tím, že od svých negativních projevů nebyli schopni upustit ani po opakovaně nabízené pomoci, pohovorech a dalších upozorněních sociálních pracovníků. Projevovali neochotu hradit si ubytování, hledat si zaměstnání, chovat se odpovídajícím způsobem k ostatním spolubydlícím i majetku domu, dodržovat zákaz konzumace alkoholu atd. Varga se domnívá, že příčina výše zmíněných projevů mohla spočívat ve dřívějším potlačení normální touhy těchto klientů prosadit své požadavky v době, kdy ještě pobývali v ústavech. Považuje za možné, že se z těchto důvodů se tato tendence projevovala opožděně, ovšem v krajně nevhodném období a formě. Později zmíněné skupině klientů byli pracovníci DNV většinou po určité době nuceni pobyt v DNV ukončit s nabídkou přechodu do denního střediska pomoci či ubytování v noclehárně. V případě zlepšení jejich postoje pak existovala možnost opětovného přijetí do DNV.

Mezi další závažné problémy dané skupiny klientů Varga řadí **absenci kladných rodičovských vzorů a loajalitu vůči subkultuře bezdomovců**. Uvádí, že klienti často sami sebe nepovažovali za schopné vést normální život, inklinovali k problémovým skupinám vrstevníků, báli se převzetí zodpovědnosti, závazků atd. Turzík se v této souvislosti zmiňuje o vazbě na určitou subkulturu, která může být překážkou při začlenění klientů do společnosti. Uvádí, že daní klienti si často nacházejí přátele a partnery mezi lidmi, kteří jsou v podobné situaci a mají podobné problémy. Selhání jednoho ze skupiny pak může mít negativní dopad na integraci ostatních členů [Turzík 2005: 8]. Turzík také uvádí jako možné hlubší zdroje problémů klientů **psychickou deprivaci**, jejíž příčiny lze podle něj hledat také v primárních rodinách, ze kterých klienti pocházeli. Osobně se domnívám, že mohla pramenit i z dlouhodobého pobytu v ústavním zařízení. Turzík se také zmiňuje o tzv. **ústavním syndromu**, který charakterizuje jako „soubor příznaků

chování, které se mohou projevit u jedince pobývajícího delší dobu v určitém ústavu (DD, VÚ, vězení, léčebna)“ [Turzík 2005: 10]. Vychází přitom ze studie sociologa Libora Musila, který tento jev odůvodňuje tím, že v prostředí ústavu chovanci jen těžko mohou uspokojovat všechny své potřeby. Z toho důvodu si vytvářejí nové, neformální způsoby chování, které jim tyto potřeby pomáhá uspokojovat (potřebu přijetí v kolektivu vrstevníků, potřebu seberealizace, možné materiální výhody). Takový způsob náhradního uspokojování potřeb sice mnohdy není navenek patrný, je však často v rozporu s pravidly ústavu. Zmíněné náhradní způsoby uspokojování potřeb mohou být zafixovány a později používány i mimo ústav [Musil in Turzík 2005: 10].

Mezi další problém dané skupiny klientů Varga řadí také **neznalost problematiky běžného života**. Jako příklady uvádí např. to, že klienti většinou neznali ceny zboží, neuměli vařit, neznali právní rozdíl mezi nájmem a podnájmem, jakoukoliv písemnou smlouvu považovali za nežádoucí komplikaci, které nerozuměli, neznali svá práva ani povinnosti na trhu práce, chyběly jim potřebné pracovní návyky atd. V určitých situacích jim však jejich neznalost způsobovala vážné následky. Varga uvádí, že mnozí klienti, vedení na úřadu práce, zde často nechápali svou roli a důsledky, které pro ně vyplývaly z neplnění pokynů úředníků. Když byli z evidence vyřazeni, protože se ve sjednaný den nedostavili na schůzku, a tím pádem zbaveni veškerých příjmů, nezřídka to pokládali za záludný krok ze strany společnosti vůči své osobě[Varga, s.d.].

V neposlední řadě se Varga také zmiňuje o problému určité **vztahové naivity**, která se údajně projevovala např. tím, že klient půjčil i poměrně vysokou částku svému novému známému. Nevadilo mu při tom, že daného člověka znal jen velmi krátkou dobu. Varga také uvádí případy, kdy klienti odešel zcela nepřipraven do podnájmu ke „kamarádovi“. Bydlení však nebylo smluvně ošetřeno, a tak se nezřídka zanedlouho vrátil do DNV, přičemž částka zaplacená za podnájem mu většinou již nebyla vrácena [Varga, s.d.].

3. 6. 9. Kazuistiky klientů DNV

V této kapitole uvádím kazuistiky několika vybraných klientů DNV, kteří v době své nezletilosti dlouhodobě žili v DD. Podklady k těmto kazuistikám jsem získala zejména od bývalých vedoucích pracovníků DNV, pana Luboše Turzíka a Ladislava Vargy, a to ve formě ústních výpovědí i písemných dokumentů. Také jsem čerpala z evidenčních karet databáze DNV, která se v současné době nachází v archivu OS Naděje ve Varšavské ulici v Praze 2. V souladu se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, jsem

pozměnila jména klientů a vynechala veškeré konkrétní informace, které by mohly vést k jejich identifikaci.

3. 6. 9. 1. Jaroslav

Jaroslav se narodí matce a jejímu nevlastnímu otci. Matka o něj od malička neprojevuje zájem, a tak většinu svého života stráví v DD. I přesto zůstane zachováno a dále se rozvíjí citové pouto k babičce. K té se také Jaroslav vrací po dosažení zletilosti a odchodu z DD. Společně žijí asi rok. Jaroslavova babička však poté umírá a majitel bytu vykazuje Jaroslava z bytu, který měla babička v nájmu. Jaroslav se vrací ke své matce, která ho ovšem po měsíci také vykazuje z bytu. Záminkou je vysoký účet za telefonické hovory na erotické linky, kam údajně Jaroslav volal, a přesvědčení, že když je dospělý, musí se o sebe postarat sám. Jaroslav poté žije asi dva měsíce na ulici, kde zřejmě zažívá i sexuální zneužívání. S pomocí kurátora se poté ve svých dvaceti letech dostává do DNV. Má základní vzdělání a pobírá částečný invalidní důchod. Začíná pracovat v bezpečnostní agentuře (dále jen BA), práce ho však nebaví. Střídá zaměstnání, v žádném nevydrží déle než 2-3 týdny. Řeší problémy útekem do nemoci a většinu času promarní v DNV s argumentem, že je práce neschopný. Jaroslav si je schopen bez problémů najít práci u BA, ještě ve zkušební době si však u svého psychiatra zařídí neschopenku a čeká, kdy s ním zaměstnavatel rozváže poměr. Tento postup Jaroslav několikrát opakuje, přičemž žije z částečného důchodu a nemocenských dávek. Pracovníkům DNV se nedaří Jaroslava aktivovat a začíná se jim jevit jako problematický. Po řadě rozhovorů sociální pracovník Jaroslavovi nabízí možnost domáhat se práva na přechod nájmu k bytu po babičce soudní cestou. Společně vypracovávají žalobu a klient ji podává. Také si samostatně zažádá o bezplatnou pomoc u advokátní komory, sám si zajišťuje důkazy. Navíc si nachází novou práci, protože si je vědom toho, že bude potřebovat stálý příjem na placení nájmu v budoucím bytě. Zároveň slibuje, že již nebude předstírat nemoc. Těší se, že bude bydlet v bytě po babičce. Soud však dopadá v Jaroslavův neprospěch. Avšak i když nadále zůstává v DNV až do jeho uzavření (celkem zde stráví necelých 18 měsíců), přesto pro něj období přípravy na soudní proces znamenalo určitý zlom v pozitivním smyslu slova. Za pomoci sociálních pracovníků se osamostatnil a začal ke svému životu přistupovat aktivněji. Navzdory dřívějším obavám, že samostatný život nezvládne, po uzavření provozu DNV odchází s jiným klientem do podnájmu a ještě asi 3 měsíce udržuje kontakt se sociálními pracovníky [Rozhovor Turzík].

3. 6. 9. 2. Roman

Roman od malička až do své zletilosti žije v různých DD. Do DNV je převezen z internátu učiliště v Severních Čechách, odkud je vyloučen pro napadení spolužáka. Dílčím cílem klienta je tedy získat výuční list na učilišti v Praze. To se i přes mnoho problémů nakonec podaří. Klient ale k oboru, v němž se vyučil, nemá žádný vztah a nechce v něm pracovat. V Praze Romanovi chybí kamarádi z internátu, začne se stýkat se skupinou mnohem mladších lidí, kteří se scházejí v blízkém parku. Zanedlouho dojde ve zmíněném parku k loupežnému přepadení (mladá dívka je fyzicky napadena a okradena o mobilní telefon, který však poté pachatel na útěku zahodí do křoví). Roman je zadržen a ze zmíněného trestného činu obžalován. Sociální pracovníci DNV jsou předvoláni k soudu jako svědci. Snaží se svědčit v Romanův prospěch – zdůrazňují jeho sociální znevýhodnění. Roman je nakonec zproštěn obžaloby pro nedostatek důkazů. Sociální pracovníci se nadále snaží pomáhat Romanovi při hledání zaměstnání. To se mu sice často podaří získat, po pár týdnech však zpravidla dostává výpověď. Dojde ke zjištění, že Roman zneužívá marihuanu, a to takovým způsobem, že mu to znemožňuje setrávat v pracovním poměru. Poté, co sociální pracovníci k Romanovi z důvodu akutní intoxikace marihuanou musí přivolat první pomoc, je mu ukončen pobyt v DNV a odchází do noclehárny Naděje pro muže bez přístřeší. Je mu však přislíbeno, že se může vrátit do DNV, pakliže si udrží zaměstnání déle než 1 měsíc. Vyloučení má překvapivě pozitivní efekt – klient usiluje o to, aby se mohl do DNV vrátit. Podaří se mu najít a udržet si zaměstnání a po třech měsících žádá o opětovné ubytování v DNV, což je mu umožněno. Bez doby, kdy byl vyloučen, tedy stráví v DNV celkem asi 16 měsíců. Pracuje jako doplňovač zboží v supermarketu a již na něm nejsou vidět známky zneužívání marihuany. Po čase si najde partnerku, se kterou odchází do podnájmu. U daného klienta bylo významným momentem důsledné rozhodnutí o ukončení pobytu v DNV. Při mírnějším postupu by bylo pravděpodobné, že by ve zneužívání marihuany pokračoval. Roman tak měl příležitost poznat tvrdou realitu života bez zázemí a zároveň měl jasně dané podmínky pro návrat do DNV. Důležité bylo také to, že vyloučením z DNV došlo k jeho odloučení od subkultury, se kterou zřejmě zneužíval marihuanu. Nelze opomenout ani svědectví sociálních pracovníků u soudu v Romanův prospěch, které bezpochyby přispělo ke zproštění obžaloby [Rozhovor Turzík].

3. 6. 9. 3. Pavel

Pavlovi rodiče se rozvádí ještě před jeho narozením (otce vůbec nepoznal). Matka se znovu vdá, ale v 9 letech umísťuje Pavla do DD kvůli údajným finančním potížím. Pavel k ní ale jezdil na prázdniny. V den 18. narozenin mu však matka popřeje a oznámí mu, že už ho nechce vidět. Pavel přichází do DNV v 18 letech z jiného DPC, kde mu byl ukončen pobyt kvůli kouření marihuany. Je vyučen a už třetí měsíc pracuje u firmy, která montuje bezpečnostní zařízení. Práce mu vyhovuje a doufá, že se mu u dané firmy podaří získat trvalý pracovní poměr. Má přítelkyni, se kterou si shání byt, do kterého by se odstěhoval. Intervence sociálních pracovníků se tedy zaměřuje na pomoc při hledání dalšího bydlení, dále pomoc orientovanou na udržení zaměstnání a podporu Pavlova předsevzetí nebrat drogy. Pavlovy problémy spočívají mimo jiné v tom, že často zaspává do zaměstnání, a také v jeho občasném agresivním chování. Zřejmě v jeho důsledku má Pavel konflikty se spolubydlíci a občas porušuje DŘ neohlášenými pozdními příchody. Na druhou stranu se zajímá o práci s počítačem. Sociální pracovníci mu proto zapůjčí knihu o programování a zakoupí pro něj do DNV počítač za účelem dalšího vzdělávání. S Pavlem se však rozchází jeho dívka, což velmi špatně nese – má sebevražedné myšlenky. Sociální pracovník mu proto celou noc poskytuje krizovou intervenci. Pavlův stav se pozvolna zlepšuje, tráví hodně času samostudiem programování, chodí do zaměstnání a platí nájemné v DNV. I když přetrvávají určité problémy, daří se mu v práci, zakládá si stavební spoření, na které pravidelně přispívá. Sociální pracovníci mu nadále poskytují psychickou oporu i další pomoc. Po zhruba osmiměsíčním pobytu v DNV se Pavlovi podaří sehnat si podnájem, do kterého odchází bydlet se svým kamarádem. Při odchodu z DNV dostává potravinovou pomoc pro začátek, neboť musí zaplatit vysokou zálohu realitní kanceláři. Za tuto pomoc později přichází poděkovat. S podnájemem je spokojený, navíc má v zaměstnání přislíbeno zvýšení platu. Jediné riziko pro něj představuje odchod spolubydlíciho z podnájem i ze zaměstnání z důvodu rozchodu se svou dívkou. Pro daného klienta bylo nepochybně důležitá podpora ve smyslu zlepšení pracovních návyků a také vstřícnost pracovníků DNV, kteří mu poskytli zázemí a pomůcky pro další vzdělávání. Nezanedbatelný význam měla jistě i krizová intervence v době, kdy ho opustila partnerka. Za pomoci sociálních pracovníků se Pavlovi také podařilo podstatně omezit konzumaci marihuany [Databáze DNV, Rozhovor Turzík].

3. 6. 9. 4. Daniel

Daniel pochází z rozvedené rodiny, otce ani své dva starší sourozence nikdy nepoznal. Matce, která ho má v péči, je v osmi letech odebrán pro neplnění rodičovských povinností (z důvodu zanedbané nemoci oslepne na jedno oko). Když je Danielovi asi patnáct let, jeho matka umírá. Do DNV přichází ve svých 19 letech přímo z DD. Daniel trpí úzkostmi, obává se budoucnosti, projevují se u něj deprese zřejmě způsobené psychickou deprivací v útlém věku. Má však kladný vztah k přírodě a mezi jeho záliby patří vyřezávání totemů. Pracovníci DNV Danielovi pomáhají vyřídit částečný invalidní důchod, na který má ze zdravotních důvodů nárok. Danielovi se podaří získat práci uklízeče u Dopravního podniku. První pobyt v DNV záhy ukončí a jde bydlet ke své příbuzné, pro neshody s ní se však zanedlouho vrací zpět do DNV. Také aktivně pomáhá jinému klientovi získat trvalý pracovní poměr. Po určité době je pracovníky DNV vybrán jako vhodný adept pro bydlení v chráněném bytě Naděje na Praze 4 - Jižním Městě, kam se záhy stěhuje. V bytě je Daniel spokojený, ale cítí se sám. Pracovníci DNV mu proto pomohou zprostředkovat kontakt na zájmové organizace (Skaut, Liga lesní moudrosti). Také Daniela přesvědčí, aby si zažádal o byt v místě bydliště své zesnulé matky, což klient nakonec učiní. Pracovníci DNV se navíc písemně obrátí na daný bytový odbor, kde vylicí obtížnou sociální situaci klienta s prosbou o kladné vyřízení jeho žádosti. I přes počáteční nepřítulivé vyhlídky Daniel nakonec obecní byt získá. Nachází si práci v zemědělském družstvu mimo Prahu, kde má i možnost ubytování. Byt v místě trvalého bydliště si však i nadále drží a řádně platí nájem. U Daniela jistě sehrála důležitou roli častá psychická podpora ze strany sociálních pracovníků, která mu pomáhala překonávat úzkosti a obavy z budoucnosti. Klíčový význam pak pro Daniela bezpochyby měla intervence pracovníků DNV za účelem pomoci mu získat byt. Daniel pobyl v DNV celkem dvakrát, první pobyt trval necelý měsíc, druhý přibližně 7 měsíců. V chráněném bytě poté bydlel zhruba rok. Asi 3 měsíce po odchodu z chráněného bytu mu byl přidělen obecní byt [Databáze DNV, Rozhovor Turzík].

3. 6. 10. Shrnutí případové studie DNV

Vzhledem k tomu, že počet klientů DNV, kteří v době nezletilosti žili v DD, je poměrně malý, není možné z něj vyvodit obecně platné závěry. Ovšem samotný fakt, že tato cílová skupina služeb DNV využívala, do jisté míry svědčí o potřebnosti této služby.

Dokládají to i výpovědi bývalých pracovníků DNV, kteří s klienty přímo pracovali. Ti také tvrdí, že přestože práce s absolventy ústavní výchovy byla často náročná, mnohým pobyt v DNV pomohl [Rozhovor Varga, Turzík]. O náročnosti této práce do jisté míry vypovídají i statistické údaje, z nichž je patrná poměrně nízká úspěšnost integrace této cílové skupiny. O zdařilé socializaci klientů při jejich odchodu z DNV je v nich zmínka pouze v 9% (viz Graf č. 6). Zde je však nutné dodat, že od uzavření DNV již uplynuly více než dva roky. Bývalí klienti DNV s pracovníky OS Naděje již v naprosté většině případů nejsou ve styku, proto se mi nepodařilo na žádného z nich kontakt získat. Jedná se tedy u údaje, které již v současné době nemusejí být aktuální.

4. Výsledky a diskuze

V této části odpovídám na své výzkumné otázky, zmiňuji se o některých klíčových problémech a, v některých případech, navrhuji možná opatření, která by, podle mého názoru, mohla vést ke zmírnění daných problémů.

4. 1. Zodpovězení první výzkumné otázky

Ve své práci jsem v první řadě ověřovala výchozí hypotézu, že mladí lidé z DD v Praze a Středočeském kraji jsou nedostatečně připraveni na samostatný život. Při ověřování dané hypotézy jsem se opírala zejména o výpovědi vedoucích pracovníků DD a dalších kompetentních pracovníků státní správy a samosprávy, dále pracovníků NNO, které se zaměřují na pomoc mladým lidem z DD a také samotných absolventů DD. I když z omezených šetření, která jsem podnikla, nelze vyvozovat jednoznačné závěry, vše nasvědčuje tomu, že absolventi DD na samostatný život mnohdy dostatečně připraveni nejsou.

V publikaci, kterou vydalo občanské sdružení Děti našeho světa (viz kapitolu 3. 2. 5.), jsou vylíčeny osudy deseti absolventů z DD v celé České Republice. Z výpovědí těchto absolventů vyplývá, že si během pobytu v DD neuvědomovali, co je čeká „venku“, že měli o samostatném životě zkreslené představy a nebyli na něj připraveni. Proto ostatně daná publikace také vznikla. Jedná se o iniciativu mladých absolventů DD, kteří tento problém považovali za natolik závažný, že kvůli němu navštívili celou řadu DD v ČR a podnikli rozhovory s jejich pracovníky, kteří jim pomohli vytipovat vhodné absolventy. Z rozhovorů s nimi pak daná publikace vznikla. Mimo zmíněných rozhovorů obsahuje také

mnoho praktických rad do života, určených nejen těm mladým lidem, kteří odchod z DD teprve připravují, ale i těm, kteří již odešli a nevědí si rady. Sami absolventi DD si tedy jsou vědomi toho, že odchod do samostatného života je pro mnohé z jejich vrstevníků z DD krokem do neznáma a obnáší mnohá rizika. Vždyť touto cestou předtím sami prošli. Za všechny si dovolím anonymně ocitovat jednoho z respondentů, uvedených v knize *Život venku*: „Měl jsem strašný strach ze života. Báł jsem se, že se o sebe nedokážu postarat, že nedokážu jít na úřad, vydělat peníze, vyprat, nakoupit si jídlo. Prostě byl tady strach, že nedokážu do toho života vstoupit. V děcáku nás tohle neučili“ [Život venku 2005: 14].

Nepřipravenost mladých lidí z DD mi ostatně potvrdili v podstatě všichni pracovníci NNO, které se na danou cílovou skupinu zaměřují. Například ze zkušenosti pracovníků Střediska náhradní rodinné péče (viz kapitolu 3. 2. 1.), které pořádá praktické vzdělávací projekty pro dospívající mládež z DD, vyplývá, že se tito mladí lidé potýkají s celou řadou závažných problémů. Jeho pracovníci uvádějí, že zmínění mladí lidé jsou mnohdy sociálně nepřipraveni, často nemají hlubší interpersonální vztahy, mají problém najít a udržet si pracovní místo, podléhají sociopatogenním vlivům, mají sklony k impulzivnímu jednání, postrádají motivaci k získání další kvalifikace atd [Kovařík a kol. 2004: 129].

S podobnými zkušenostmi jsem se setkala i u mnohých dalších pracovníků z neziskového i státního sektoru, a to zejména u těch, kteří s absolventy DD každodenně pracují. Vedoucí pracovníci dnes již zaniklého DNV mezi časté problémy klientů z DD řadí především omezené možnosti uplatnění na trhu práce z důvodu jejich nízké kvalifikace, neschopnost reálně hodnotit své možnosti, neschopnost hospodařit s finančními prostředky, psychickou nezralost, neznalost problematiky běžného života a mnohé další (viz kapitolu 3. 6. 8.). Jsou-li tedy jsou mladí lidé z DD na samostatný život často nepřipraveni, jakou to má příčinu? Plní snad svou roli DD či sociální pracovníci nedostatečně? Či je problém třeba hledat ještě někde jinde?

Co se týče DD i sociálních pracovníků, domnívám se, že zde nelze zobecňovat. U DD jsem se, jak ve státním, tak v neziskovém sektoru setkala s pracovníky, kteří si uvědomovali význam včasné přípravy svých svěřenců na samostatný život a přistupovali k ní s velkou zodpovědností. Za všechny bych z Prahy a SK ráda zmínila ředitele DD Dolní Počernice, pana Martina Lněničku, dále ředitelku soukromého DD SOS 92, paní Boťovou, ředitelku DD Zruč nad Sázavou, Ing. Danuši Mavrodievovou a celou řadu dalších. Setkala jsem se také se sociálními pracovníky pro děti a mládež, kteří svou práci vykonávají velmi svědomitě, dokonce nad rámec svých povinností, daných zákonem. Na druhou stranu lze předpokládat, že zřejmě ne všichni pracovníci DD svou práci vykonávají

se stejným zápalom. Tomu by mohla do jiste míry nasvědčovati i velmi nízká návratnost dotazníků (zhruba 31%), které jsem rozeslala DD z Prahy a SK, v nichž jsem se na přípravu svěřenců na samostatný život dotazovala. Ani kvalita práce sociálních pracovníků Odborů sociálně právní ochrany, podle Mgr. Kotalové z Odboru sociálně-právní ochrany MPSV, není vždy na vysoké úrovni [Rozhovor Kotalová].

Kotalová i další respondenti také udávají, že dalším problémem jsou chybějící standardy práce s dětmi v DD, ale i v mnoha dalších oblastech sociálních služeb. Jedinými závaznými směrnici jsou zákony a prováděcí vyhlášky. Ty sice do určité míry povolují účast dětí na praktických aktivitách, jakými jsou např. vaření či úklid, na druhou stranu je však nutné respektovat celou řadu hygienických směrnic, daných dalšími právními předpisy. V souvislosti s přípravou dětí na samostatný život se mi ředitelka jednoho DD ze SK svěřila, že vychovatelky s dětmi o víkendech vaří navzdory výslovnému zákazu hygienika. Podle mého názoru by možným řešením tohoto problému mohlo být určité zmírnění hygienických norem a dalších opatření, daných zákonem. Pokud totiž v této oblasti nedojde ke změně, bude, podle mého názoru, pro pracovníky DD nadále obtížné (až nemožné) běžné činnosti se svými svěřenci vykonávat, a život v DD nadále zůstane každodennímu životu v rodině vzdálen.

Relevantní legislativa také nedostatečně řeší odpovědnost zařízení za svěřené děti, kterou nese téměř výlučně ředitel zařízení. Snaží-li se tedy ředitelé DD co nejvíce připodobnit život svých svěřenců v DD běžnému životu v rodině, děje se tak mnohdy na jejich vlastní riziko [Rozhovor Lněnička]. Není tedy divu, že mnozí ředitelé jsou v zavádění změn opatrní, v důsledku čehož DD stále ještě opouštějí mladí lidé, kteří mnohdy „neumějí ani oškrabat brambory“ [<http://www.dpckralupy.cz>]. Domnívám se, že jistým řešením by mohla být změna zákona ve smyslu převedení určitého dílu zodpovědnosti také na řadové pracovníky zařízení NVP.

Velkým problémem je také současná roztržštěnost kompetencí jednotlivých resortů. Daná problematika spadá do kompetencí MPSV, MŠMT, MS, MZ, MV, krajských úřadů a obcí s rozšířenou působností (viz kapitolu 2. 2.). V praxi jsem se setkala s tím, že někteří pracovníci relevantních institucí státního sektoru i samosprávy často nebyli dostatečně informováni o kompetencích ostatních resortů a poskytovali mi nejasné a neúplné informace. Navíc z výpovědí některých kompetentních pracovníků vyplývá, že mezi některými resorty často nedochází k dostatečné výměně informací a spolupráci [Rozhovor Kotalová]. To ovšem představuje nemalý problém, uvědomíme-li si, že legislativa, která se mladých lidí z DD týká, je navzájem těsně provázaná a spadá do gesce všech zmíněných

ministerstev, jejichž spolupráce je tedy pro její funkčnost naprosto nezbytná. Je tedy namísto položit si otázku, zda může daný systém ve stávající podobě uspokojivě fungovat. Podle mého názoru by jistým řešením by mohlo být sjednocení daných kompetencí po jeden úřad či ministerstvo.

Domnívám se také, že s ohledem na přípravu svěřenců DD na samostatný život, není ideální rozdělení dětí do věkově smíšených rodinných skupinek, v nichž jsou děti od 3 do 18 let. Myslím si, že by pro přípravu dospívajících svěřenců na samostatný život bylo optimálnější rozdělit je do rodinných skupinek podle věku, např. jak je tomu v DD ve Spolkové republice Německo, kde jsou spolu ve skupince děti do 6 do 14 let a od 15 do 18 let věku. Vychovatelé se tak mohou více věnovat starším svěřencům, kteří jejich pozornost také potřebují. V případě smíšených věkových skupin je totiž logicky více pozornosti věnováno mladším dětem, které vyžadují intenzivnější péči [Rozhovor Downes]. Dále si myslím, že každému svěřenci z DD by měl být přidělen určitý konkrétní vychovatel, který by měl v popisu práce každý týden se svému svěřenci po určitou dobu individuálně věnovat. Alespoň částečně by se tím mohlo zamezit soupeření dětí v DD o pozornost vychovatelů a zároveň by měli možnost vytvoření intenzivnějšího osobního vztahu s konkrétním dospělým. V tomto smyslu by také bylo možné čerpat ze zkušeností DD v SRN, kde obdobný systém funguje [Rozhovor Downes].

Na závěr této kapitoly považuji za nutné zmínit se o důležité skutečnosti. Přední odborníci na problematiku náhradní péče, jako např. profesor PhDr. Zdeněk Matějček, Csc. či doc. PhDr. Jiří Kovařík, PhD., na základě svých dlouhodobých výzkumů uvádějí, že rodinu nelze uspokojivě nahradit žádnou, byť sebelepší ústavní péčí. Proto se domnívám, že nejúčinnějším opatřením by byla taková úprava legislativy, která by umožňovala rychlejší a efektivnější adopci (v současné době např. neexistuje jednotný registr žadatelů o adopci a jednotný registr právně volných dětí v ČR), dále vyřešení otázky právního uvolnění dětí (v současné době je stále platné nařízení zákona, které nedostatečně vymezuje kvalifikovaný nezájem rodičů o dítě) [viz Zákon č. 210/1988 Sb., §68 odst. 1]. Také je třeba urychlit dobu rozhodování soudů o dětech, které je v mnohých případech neúměrně dlouhé atd [Rozhovor Kotalová].

4. 2. Zodpovězení druhé výzkumné otázky

Další výzkumnou otázkou, kterou jsem si stanovila, bylo, jakou roli hrají v přípravě mladých lidí v Praze a Středočeském kraji státní a nestátní neziskové organizace.

Z výpovědí kompetentních pracovníků státního i nestátního neziskového sektoru vyplývá, že instituce státního sektoru a samosprávy plní nezastupitelnou funkci zejména během pobytu dětí v zařízeních, zatímco po jejich odchodu z DD naopak hlavní roli v přípravě přebírají NNO. I když v systému NVP existuje celá řada problémů, které jsem zčásti uvedla v předchozí kapitole, role státu je zde v současné době nezastupitelná. V době do dosažení zletilosti plní NNO sice důležitou, ale spíše doplňkovou roli, neboť v rámci daného systému nemohou roli státních institucí ve většině případů zcela nahradit. Výjimkou jsou pochopitelně různé soukromé DD a jiná obdobná zařízení, která mají většinou právní formu obecně prospěšných společností. Pokud v nich pracují odborníci, jako je tomu v případě středočeského DD SOS 92, pak často vykazují velmi dobré výsledky, např. vysokou míru dokončeného vzdělání svých absolventů a z ní vyplývající vysokou míru integrace absolventů do společnosti [Rozhovor Kotalová]. Je příznačné, že žádný z bývalých svěřenců DD SOS 92 nebyl trestán a většina z nich nadále udržuje se „svým“ DD kontakt [Dotazník, 2006]. Jedná se však o soukromý DD malého typu, které jsou navíc ve SK a Praze v současnosti dohromady 3. Zde je namístě zmínit, že stávající podmínky přidělování dotací jsou podstatně přísnější pro soukromé DD než pro DD, jejichž zřizovatelem je kraj (např. z hlediska výsledků auditu) [Rozhovor Kotalová]. To je, vzhledem k výsledkům prvně zmíněného typu DD, přinejmenším zarážející. Domnívám se, že podmínky pro získání dotací by měly být rovnocenné, neboť stávající stav je zřejmě jedním z důvodů, proč je takových zařízení stále ještě žalostně málo.

Jak jsem se již zmínila, NNO v Praze a Středočeském kraji většinou přebírají hlavní roli v přípravě na samostatný život až po odchodu mladých lidí z DD. Zde se jedná zejména NNO typu DPC. Domnívám se, že se tak děje především z toho důvodu, že to, co zde nabízí státní sektor (samospráva) je nedostatečné. Sociální kurátoři pro dospělé sice podle zákona mají povinnost, v případě potřeby, mladým absolventům ještě dva roky po opuštění DD pomáhat, jsou však často natolik vytíženi ostatními případy (mají na starosti i ostatní tzv. „společensky nepřizpůsobené osoby“, viz kapitola 2. 4. 1.), že se absolventům DD nijak intenzivně věnovat nemohou [Rozhovor Polák]. Navíc je problémem určitá nelogičnost daného systému. Mám na mysli předávání „agendy“ svěřence DD mezi sociálním pracovníkem pro děti a mládež a sociálním kurátorem pro dospělé. Mé poznatky z rozhovorů s kurátorkami pro mládež a s metodiky služeb sociální prevence jen potvrdily mou domněnku, že by bylo vhodnější, aby v kontaktu s dospělým absolventem DD nadále (např. až do 2 let po opuštění zařízení) zůstal sociální pracovník pro děti a mládež, který

s ním byl po celou dobu jeho pobytu v ústavu v pravidelném kontaktu [Rozhovor Průchová, Vášová; Rozhovor Polák].

DPC tedy v současnosti plní nezastupitelnou roli tím, že absolventům DD většinou poskytují intenzivní pomoc, spojenou s rozvíjením jejich psychosociálních dovedností. Také svým klientům pomáhají při hledání práce a hlavně navazujícího bydlení. Právě nalezení odpovídajícího návazného bydlení považují za jeden z klíčových problémů, se kterým se absolventi DD potýkají. Domnívám se, že v současnosti je tento problém obtížně řešitelný i pro mladé lidi, kteří mají odpovídající rodinné zázemí. Tito mladí lidé (nejen v Praze a Středočeském kraji) nezdědka zůstávají bydlet se svými rodiči i po dosažení zletilosti, a to i v případech, kdy nestudují. I pro ně je osamostatnění obtížné, a to zejména z důvodu nízké dostupnosti bytů. Oč obtížnější je tato situace pro mladé lidi, pocházející z DD, kterým se navíc tolik potřebného rodinné zázemí a opory nedostává. Úloha DPC je zde tedy klíčová, neboť tyto NNO poskytují absolventům DD dočasné zázemí a intenzivní, individuální pomoc.

Co se týče návazného ubytování a služeb, dostupných absolventům DD v Praze a SK, se mi podařilo zjistit pouze jedno zařízení samosprávy, které poskytuje ubytování a pomoc mimo jiných skupin i absolventům DD (viz kapitola 2. 5. 2.). V současné době má z DD zřizovaných krajem možnost návazného bydlení pro své absolventy pouze DD Zruč nad Sázavou, a to pro jednu osobu (viz kapitola 2. 5. 1.). Startovací byty pro své absolventy má sice také DD Nymburk, a to v rámci svého detašovaného pracoviště v Milovicích, tyto startovací byty však zmíněný DD získal od OS Klub přátel dětí z DD. NNO, které se zaměřují na pomoc dětem a zejména absolventům DD je v Praze a SK naopak celá řada. Dá se tedy říci, že neziskový sektor zde vhodně kompenzuje nedostatečnou nabídku služeb a možností státního sektoru a samosprávy. Domnívám se, že neziskové organizace zde plní nepostradatelnou roli, byť přitom samozřejmě nelze opomíjet mnohdy obětavý přístup některých pracovníků zařízení státního sektoru i samosprávy. Význam neziskového sektoru v problematice přípravy mladých lidí z DD na samostatný život bych tedy shrnula výrokem vedoucí Odboru sociálně právní ochrany MPSV, Mgr. Kotalové: „NNO je to, co nezbytně potřebujeme. V současné době se bez nich neobejdeme“ [Rozhovor Kotalová]. Doufejme tedy, že i do budoucna se činnost a spolupráce státního a neziskového sektoru v této oblasti bude nadále vyvíjet ku pomoci mladým lidem z DD, kteří ji potřebují.

Seznam použité literatury a zdrojů

Literatura:

Boudon Raymond a kol. 2004. *Sociologický slovník*. Olomouc: Universita Palackého.

Klabouch, Jiří. 1962. *Manželství a rodina v minulosti*. Praha: Orbis.

Kovařík, Jiří a kol 2004. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál.

Matějček, Zdeněk. 1969. *Duševní vývoj dětí v našich dětských domovech*. Kandidátská disertační práce. Praha: s.n.

Matějček, Zdeněk. 1994. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál.

Matějček, Zdeněk, Věduna Bubleová, Jiří Kovařík. 1997. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. Praha: Psychiatrické centrum.

Matějček, Zdeněk a kol. 1999. *Náhradní rodinná péče. Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál.

Matoušek, Oldřich. 1999. *Ústavní péče*. Praha: SLON.

Občanské sdružení Děti našeho světa. 2005. *Život venku. Příběhy mladých lidí z dětských domovů*. Praha: Občanské sdružení Děti našeho světa.

Vocilka, Miroslav. 1999. *Dětské domovy v České republice*. Praha: Aula.

Analyzované dokumenty

Dětský domov Dolní Počernice. s.d. *Vnitřní řád*. Interní dokument.

Dětský domov Dolní Počernice. 2006. *Statistiky příchodů a odchodů dětí v letech 2002 – 2005*. Interní dokument.

Dům tréninkového bydlení. 2006. *Podklady pro statistiku za rok 2005*. Nepublikovaný dokument.

Felcmanová, Lenka. 1999. *Referát na téma Dům na půl cesty, Naděje*. Nepublikovaný rukopis OS Naděje.

Krajský úřad Středočeského kraje, Odbor školství, mládeže a sportu. 2005. *Data z výkazů o zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy podle stavu k 31.10.2005*. Praha: Krajský úřad SK. Interní dokument.

Městské centrum sociálních služeb a prevence. 2006. *Dům tréninkového bydlení*. Praha: MCSSP.

MPSV. 2005. *Národní koncepce rodinné politiky*. Praha: MPSV.

MPSV. 2006. *Koncepce péče o ohrožené děti a děti žijící mimo vlastní rodinu do roku 2008*. Nepublikovaný dokument.

Musil Libor, Olga Hubíková, Kateřina Kubalčíková. 2002. *Kultura poskytování osobních sociálních služeb: případová studie domu na půl cesty*. Zpráva z druhé fáze výzkumu. Praha: VÚPS.

Občanské sdružení Děti našeho světa. 2003. *Stanovy*. Praha: Občanské sdružení dětí našeho světa.

Občanské sdružení DOM. 2006. *Výroční zpráva za rok 2005*. Praha: DOM.

Občanské sdružení Exodus Vlašim. 2006. *Výroční zpráva za rok 2005*. Vlašim: Exodus.

Občanské sdružení Naděje. 1990. *Stanovy*. Praha: Naděje.

Občanské sdružení Naděje. *Databáze evidenčních karet klientů Domu Naděje Vršovice z let 1997-2004*. Archiv OS Naděje Praha.

Občanské sdružení Naděje. *Roční statistické výkazy Domu Naděje Vršovice z let 1998-2003*. Archiv OS Naděje Praha.

Občanské sdružení Naděje. 2002. *Příloha k žádosti o poskytnutí finančních prostředků ze státního rozpočtu nestátnímu neziskovému subjektu na sociální služby v roce 2003*. Interní dokument.

Občanské sdružení Naděje. 2003. *Provozní řád Domu Naděje Vršovice*. Interní dokument.

Občanské sdružení Naděje. 2006. *Výroční zpráva za rok 2005*. Praha: Naděje.

Rada hlavního města Prahy. 2005. *Zajištění náhradní výchovné péče pro děti s nařízenou ústavní výchovou ve školských zařízeních zřizovaných hlavním městem Prahou. Příloha č. 1 k usnesení Rady HMP č. 1538 ze dne 25.10.2005*. Praha: RHMP.

Slezáková, Lucie. 1998. *Pomoc mladistvým bez rodinného zázemí propuštěným z ústavních zařízení*. Praha: VÚPS.

Středisko Diakonie ČCE Vlašim. 2006. *Časový rozvrh platný ve Středisku Diakonie ČCE*. Interní dokument.

Středisko Diakonie ČCE Vlašim. 2006. *Smlouva o pobytu v Domě na půl cesty ve Vlašimi*. Interní dokument.

Středisko náhradní rodinné péče. s.d. *Kmotři při dětských domovech*. Nepublikovaný rukopis.

Středisko náhradní rodinné péče. s.d. *Peníze pro život*. Nepublikovaný rukopis.

Středisko náhradní rodinné péče. 2006. *Výroční zpráva za rok 2005*. Praha: SNRP.

Svobodová, Michaela. 2002. *Zpráva o stávajícím stavu náhradní výchovné péče o děti a mládež bez rodinného zázemí v České republice*. Praha: DOM.

Turzík, Luboš. 2005. *Metody sociální práce v domech na půli cesty*. Praha: Vyšší odborná škola sociálně právní Jahodová, Praha 10. Nepublikovaná závěrečná práce.

Varga, Ladislav. s.d. *Problematika mladých dospělých v domech na půl cesty*. Nepublikovaný rukopis.

Vargová, Jana. 2004. *Integrace mladých lidí z dětských domovů do společnosti*. Praha: Vyšší škola sociálně právní Jahodová, Praha 10. Nepublikovaná závěrečná práce.

Zákony:

Zákon č. 94/ 1963, o rodině, v platném znění.

Zákon č. 100/ 1988 Sb, o sociálním zabezpečení.

Zákon č. 210/ 1998 Sb., o rodině (novela zákona č. 94/ 1963 Sb.).

Zákon č. 83/ 1990 Sb., o sdružování občanů.

Zákon č. 117/ 1995, o státní sociální podpoře a právních předpisech v sociálním zabezpečení.

Zákon č. 359/ 1999 Sb, o sociálně-právní ochraně dětí.

Zákon č. 128/ 2000 Sb, o obcích (obecní zřízení).

Zákon č. 129/ 2000 Sb, o krajích.

Zákon č. 131/ 2000 Sb, o hlavním městě Praze.

Zákon č. 157/ 2000 Sb, o přechodu některých věcí, práv a závazků z majetku České republiky do majetku krajů.

Zákon č. 109/ 2002 Sb, o výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

Zákon č. 476/ 2004 Sb, kterým se mění zákon č. 109/ 2002 Sb.

Zákon č. 562/ 2004 Sb, kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím školského zákona, Část patnáctá.

Zákon č. 563/ 2004 Sb, o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, Část třetí.

Zákon č. 108/ 2006 Sb, o sociálních službách.

Zákon č. 134/ 2006 Sb, kterým se mění zákon č. 359/ 1999 Sb, o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 182/ 1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení.

Vyhláška č. 108/2001 Sb., kterou se stanoví hygienické požadavky na prostory a provoz škol, předškolních zařízení a některých školských zařízení.

Vyhláška č. 334/ 2003 Sb, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních.

Rozhovory:

Rozhovor 1. Martin Klement, sociální pracovník, *Krizové centrum Emauzy*. Vedla Jana Bašeová 21.2.2005.

Rozhovor 2. Renata Janíčková, ekonom, Středisko náhradní rodinné péče. Vedla Jana Bašeová 7.8.2006.

Rozhovor 3. Eva Průchová, Květa Vášová, sociální kurátorky pro mládež, *MÚ Brandýs nad Labem – Stará Boleslav*. Vedla Jana Bašeová 22.8.2006.

Rozhovor 4. Mgr. Kristýna Kotalová, vedoucí Odboru sociálně-právní ochrany dětí, *MPSV*. Vedla Jana Bašeová 9.8.2006.

Rozhovor 5. Mgr. Adolf Polák, metodik služeb sociální prevence, *Odbor sociálních věcí a zdravotnictví, Magistrát hlavního města Prahy*. Vedla Jana Bašeová 11.8.2006.

Rozhovor 6. Martin Lněnička, ředitel dětského domova, *Dětský domov Dolní Počernice*. Vedla Jana Bašeová 20.7.2006.

Rozhovor 7. Mgr. Tereza Čákrťová, vedoucí oddělení koncepce veřejné správy v sociálních službách, *Odbor sociálních služeb MPSV*. Vedla Jana Bašeová 19.7.2006.

Rozhovor 8. Pavla Šešíňová, fundraiser, *občanské sdružení Naděje*. Vedla Jana Bašeová 18.11.2005.

Rozhovor 9. Ing. Kateřina Smrčková, ekonom, *občanské sdružení Naděje*. Vedla Jana Bašeová 8.8.2006.

Rozhovor 10. Mgr. Petra Lakatošová, oblastní ředitelka pro pražskou pobočku Naděje, *občanské sdružení Naděje*. Vedla Jana Bašeová 8.8.2006.

Rozhovor 11. PhDr. Marta Ivanovičová, Csc., psycholog, *občanské sdružení Naděje*. Vedla Jana Bašeová 8.8.2006.

Rozhovor 12. Ladislav Varga, Dis., vedoucí střediska Naděje Bolzanova 5, *občanské sdružení Naděje*. Vedla Jana Bašeová 22.3.2006.

Rozhovor 13. Luboš Turzík, Dis., vedoucí střediska Naděje Husitská 70, Praha 3-Žižkov, občanské sdružení Naděje. Vedla Jana Bašeová 22.8.2006.

Rozhovor 14. Ing. Michaela Svobodová, ředitelka občanského sdružení DOM, občanské sdružení DOM. Vedla Jana Bašeová 31.8.2005.

Rozhovor 15. Tanka Vejtrubová, metodik, Odbor sociálních věcí, Krajský úřad Středočeského kraje. Vedla Jana Bašeová 10.8.2006.

Rozhovor 16. Mgr. Barbora Downes, psychologka, Dětský domov Radost, o.p.s. Vedla Jana Bašeová 17.8.2006.

Webové stránky:

DPC Kralupy nad Vltavou. s.d. Organizační řád. Dostupné online z <<http://www.dpckralupy.cz>> [cit. 28.8.2006]

drb. 2005. „Dům na půl cesty pomáhá mladým bez domova“. *MF Dnes* 7.1.2005: 03. Dostupné online z <http://www.dpckralupy.cz> [cit. 31.8.2006]

<<http://detskydomov.zruc.info>>, DD Zruč nad Sázavou [cit. 17.7.2006]

<<http://sweb.cz/ddklanovice>>, DD Klánovice [cit. 17.7.2006]

<<http://www.answers.com/topic/halfway-house>, Wikipedia [cit. 6.9.2006]

<<http://www.barevnysvetdeti.cz>>, občanské sdružení Barevný svět dětí [cit. 4.9.2006]

<<http://www.dddp.wz.cz>>, DD Dolní Počernice [cit. 17.7.2006]

<<http://www.detinasehosveta.cz>>, občanské sdružení Děti našeho světa [cit. 29.8.2006]

<<http://www.diakoniecce.cz>>, Diakonie Českobratrské církve evangelické [cit. 11.9.2006]

<<http://www.dom-os.cz>>, občanské sdružení DOM [cit. 7.9.2006]

<<http://www.dpckralupy.cz>>, DPC Kralupy nad Vltavou [cit. 31.8.2006]

<<http://www.extremetech.com/article2/0,1558,2007913,00.asp?kc=ETRSS02129TX1K00053>>, “Halfway House For 'Net Addicts Opens In Shanghai“, Reuters [cit. 6.9.2006]

<http://www.husiti.cz/domovdubenec> [cit. 31.8.2006]

<<http://www.klubprateldetidd.cz>>, občanské sdružení Klub přátel dětí DD [cit. 11.9.2006]

<<http://www.muzydetem.cz/extra/znn.php>>, občanské sdružení Múzy dětem [cit. 4.9.2006]

<<http://www.nadacecivilia.cz>>, Nadace Civilia [cit. 3.7.2006]

<<http://www.radost-ops.cz>> [cit. 18.7.2006]

<<http://www.rodina.cz/SNRP>>, Středisko náhradní rodinné péče [cit. 12.8.2006]

<<http://www.sos.18.cz>>, webové stránky občanského sdružení Vhled pro absolventy DD [cit. 18.8.2006]

<<http://www.vhled-samovka.cz>>, občanské sdružení Vhled [cit. 18.8.2006]

Klub přátel dětí z DD. 2006. Výroční zpráva za rok 2005. Dostupné online z <<http://www.klubprateldetidd.cz>> [cit. 12.9.2006]

Špitálská, Petra. 2005. „Dům na půl cesty. Stanice mezi dětstvím v ústavu a dospělostí.“ *Mělnický deník* (264) 11.11.2005. Dostupné online z <http://www.dpckralupy.cz> [cit. 31.8.2006]

Seznam Příloh

Příloha č. 1: Dotazník pro ředitele DD.

Příloha č. 2: Fotografie objektu DD Národních hrdinů, 190 12 Praha 9-Dolní Počernice,
21.7.2006.

Příloha č. 3: Smlouva o setrvání v dětském domově po dosažení zletilosti a ukončení
účinnosti soudního rozhodnutí o ústavní nebo ochranné výchově, DD Dolní
Počernice.

Příloha č. 4: Fotografie objektu bývalého DNV, dnes Azylového domu pro ženy,
občanského sdružení Naděje, Rybalkova 31, 101 00 Praha 10-Vršovice,
z 8.8.2006.

Příloha č.1 – Dotazník pro ředitele dětských domovů

Vážená paní ředitelko, vážený pane řediteli,

jsem studentka oboru Občanský sektor při Fakultě humanitních studií UK a píšu diplomovou práci o tom, jak státní instituce a nestátní neziskové organizace pomáhají dětem a absolventům dětských domovů v Praze a Středočeském kraji připravit se na samostatný život. Ráda bych Vás požádala o odpovědi na následující otázky:

- 1) Jak se Váš dětský domov snaží pomáhat svým svěřencům z dětského domova připravit se na samostatný život (v oblasti bydlení, zaměstnání, sociálních dovedností atd.)? Na co kladete důraz?
- 2) Máte pro svěřence či absolventy Vašeho DD nějakou možnost návazného bydlení? Jestli ano, prosím Vás o podrobnější informaci.
- 3) Spolupracujete v rámci přípravy svých svěřenců na samostatný život s nějakými státními institucemi /samosprávou (obecním úřadem, úřadem práce atd.), firmami či neziskovými organizacemi (nad rámec svých povinností stanovených zákonem)?
- 4) Potýkáte se, v rámci své snahy připravit své svěřence na samostatný život, s nějakými zásadními problémy (např. nevyhovující objekt DD, nedostatek financí, nedostatek vstřícnosti některých úřadů atd.)?

Pokud máte nějaké důležité informace v elektronické podobě (např. z Výroční zprávy aj. dokumentů), budu Vám vděčná za jejich zaslání. Pokud ne, stačí když mi odpovíte na výše uvedené otázky na tento email. Pokud by se Vám hodilo spíše něco poslat poštou, adresa je (...) nebo faxem na číslo: (...). V tom případě nezapomeňte, prosím, napsat Vaše jméno a název Vašeho dětského domova.

Těším se na Vaši odpověď.

S pozdravem,

Jana Bašeová.

Příloha č.2: Fotografie objektu DD Dolní Počernice

Obr. 1: Hlavní budova DD Dolní Počernice (pohled z ulice Národních hrdinů)

Obr. 2: Hlavní budova DD Dolní Počernice (pohled ze dvora)

Příloha č. 3: Smlouva o dobrovolném pobytu zletilého svěřence DD Dolní Počernice

**DĚTSKÝ DOMOV NÁRODNÍCH HRDINŮ
190 12 PRAHA 9 – DOLNÍ POČERNICE**

Smluvní strany:

Dětský domov

Příspěvková organizace Hlavního města Prahy

IČ 000 675 63

se sídlem v Praze 9 – Dolních Počernicích, Národních hrdinů 1

zastoupená ředitelem p. Martinem LNĚNÍČKOU

(dále jen „poskytovatel“)

a

pan

RČ

Trvale bytem

(dále jako „příjemce“)

*uzavřely ve smyslu § 51 zákona č. 40/1964 Sb. (Občanský zákoník)
ve znění pozdějších předpisů níže uvedeného dne, měsíce a roku tuto*

**SMLOUVU O SETRVÁNÍ V DĚTSKÉM DOMOVĚ PO DOSAŽENÍ ZLETILOSTI
A UKONČENÍ ÚČINNOSTI SOUDNÍHO ROZHODNUTÍ O ÚSTAVNÍ NEBO
OCHRANNÉ VÝCHOVĚ**

Článek I

Předmět smlouvy

1. Příjemci končí dnem dosažení zletilosti, tj. 22. Srpna 2005 ústavní výchova nařízená Obvodním soudem pro Prahu 4 rozsudkem spisové značky 14 Nc 17/2002 – 46 ze dne 3. prosince 2002.
2. Příjemce projevil zájem setrvat v dětském domově do doby ukončení přípravy na povolání, nejdéle však do 26. roku věku.
3. Poskytovatel se rozhodl příjemcovu vůli akceptovat a jeho pobyt dále upravit níže uvedenými ujednáními.

Článek II

Povinnosti poskytovatele

1. Poskytovatel se zavazuje zajišťovat příjemci plné zaopatření. Plným zaopatřením se rozumí poskytnutí ubytování, stravování, ošacení, výplata kapesného, čerpání ročního limitu na nákup dárek ke jmeninám, narozeninám a vánočním svátkům, prázdninových pobytů a dalších účelně vynaložených nákladů (cestovné za příbuznými, náklady na MHD v Praze), případně jiných nákladů, které budou předem smluvními stranami odsouhlaseny.
2. Poskytovatel se zavazuje zajišťovat příjemci vhodné podmínky pro plnění studijních povinností.

3. Poskytovatel se zavazuje zajišťovat příjemci sociálně právní poradenství v bytových otázkách, získání zaměstnání a při vyřizování úředních záležitostí.

Článek III Povinnosti příjemce

1. Příjemce je povinen plnit účel smlouvy, tzn. připravovat se na své budoucí povolání formou denního studia na Gymnáziu Jana Patočky v Praze. Příjemce se zavazuje dokládat hodnověrně své studijní výsledky alespoň jedenkrát za čtvrtletí.
2. Příjemce je povinen plnit Vnitřní řád dětského domova a z něj vyplývající interní normativní akty.
3. Příjemce je povinen podílet se na domácích pracích rodinné skupiny, na které je ubytován.
4. Příjemce je povinen podílet se na vlastním hmotném zabezpečení formou krátkodobých pracovních poměrů, a to ve dnech soustředěného volna.
5. Příjemce je povinen vystříhat se negativního ovlivňování ostatních spolubydlících (nabídkou návykových látek, návodem k protivení se chodu domova, nevhodným chováním k zaměstnancům domova apod.).

Článek IV Společná a závěrečná ustavení

1. Poskytovatel a příjemce se zavazují jednat v rámci dobrých mravů.
2. Poskytovatel má právo od této smlouvy odstoupit, jestliže příjemce poruší své povinnosti podle článku III. V takových případech sdělí poskytovatel své rozhodnutí příjemci písemně. Příjemce je pak povinen do deseti pracovních dnů domov opustit.
3. Plnění povinností poskytovatele podle článku II bude zastaveno, jestliže se příjemce nezdržuje nepřetržitě po dobu devadesáti dnů v dětském domově. V tomto případě poskytovatel nemusí rozhodnutí oznámit příjemci. Toto ustanovení neplatí, jestliže se na tom obě smluvní strany předem dohodnou (např. z důvodu studijního pobytu v zahraničí).
4. Jestliže chce příjemce od této smlouvy odstoupit, oznámí takovou skutečnost poskytovateli alespoň deset pracovních dní předem.
5. Tato smlouva se uzavírá na období od 22. srpna 2005 do 31. července 2007.
6. V případě, že příjemce bude přijat ke studiu na vysoké škole, lze smlouvu prodloužit na dobu vysokoškolského studia, nejdéle však do doby specifikované v článku I, odst. 2.

Obě smluvní strany prohlašují, že si smlouvu alespoň dvakrát přečetly, jejímu obsahu porozuměly a její uzavření nebylo uskutečněno v tísní nebo pod nátlakem. Na důkaz toho připojují své podpisy.

Dáno v Praze dne   srpna 2005

Za poskytovatele:

Příjemce:

Příloha č.4: Fotografie objektu bývalého DNV, občanského sdružení Naděje

Obr. 3: Budova DNV (pohled z ulice Rybalkova)

Obr. č. 4: Jídelna

Obr. č. 5: Terasa

Obr. č. 6: Kondiční tělocvična

O autorce

Jana Bašeová (roz. Auerspergerová), ročník 1976, v letech 1990-1993 studovala gymnázium Postupická na Praze 4.

V roce 1993 se stala jedním z 19 výherců československé soutěže o roční stipendium na středních školách v USA a Velké Británii, pořádané Nadací Charty 77 (později přejmenované na Nadaci Charty pro občanskou společnost).

Gymnázium dokončila na Southwestern Academy v San Marinu, Los Angeles, se Zlatým diplomem za výborné studijní

výsledky. V letech 1994 – 1998 studovala bakalářské studium humanitních věd na Institutu základů vzdělanosti na Karlově Universitě v Praze, které, po ročním pracovním pobytu v SRN, v roce 1999 dokončila. V letech 1999 – 2000 pracovala jako asistentka ředitelky Jazykového studia Ulrych. Od roku 2000 pracuje jako lektorka angličtiny na soukromé jazykové škole Caledonian School v Praze.

Slovník důležitějších jmen a pojmů

Absolvent dětského domova – zletilý bývalý klient dětského domova, v této práci se jedná většinou o věkovou kategorii 18 až 26 let [vlastní definice].

Dům na půl cesty – (převážně nestátní nezisková) „zařízení sociálních služeb, poskytující pobytové služby zpravidla pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež, a pro osoby, které jsou propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody nebo ochranné léčby. Způsob poskytování sociálních služeb v těchto zařízeních je přizpůsoben specifickým potřebám těchto osob“ [Zákon 108/2006 Sb, §34 i) a §58 odst.1; vlastní definice].

Hospitalismus - „stav dobré adaptace na umělé ústavní podmínky, doprovázený snižující se schopností adaptace na neústavní, 'civilní' život“ [Matoušek 1999: 118].

Náhradní rodinná péče - forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině. V České republice se jedná zejména o adopci (osvojení) a pěstounskou péči [Matějček 1999: 31].

Náhradní výchovná péče - forma péče o děti, které nemohou být z nejrůznějších důvodů vychovávány v rodině. Její nejčastější formou je péče ústavní, v níž je dítě většinou vychováváno až do své dospělosti [Matějček 1999: 31].

Nestátní nezisková organizace - (zkráceně NNO) je organizace zabývající se obecně prospěšnou činností, avšak nezřízovaná státem a na státu nezávislá. Nejčastější právní formou nevládních neziskových organizací je v České Republice občanské sdružení [<http://cs.wikipedia.org>, cit. 22.9.2006].

Občanské sdružení – druh nestátní neziskové organizace. Podle základní typologie právnických osob je občanské sdružení korporací, tj. právním celkem odděleným od svých členů. Jejím základním znakem je založení na členském základě. Právní postavení občanských sdružení upravuje zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů [Deverová, Studijní text ke kurzu Ekonomie a právo III; vlastní definice].

Psychická deprivace – „psychický stav vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost uspokojovat některé základní psychické potřeby v dostačující míře po dosti dlouhou dobu. Psychickým stavem se zde míní trvalejší, nikoli však neměnná charakteristika člověka, kterému nebyla dána možnost, aby své základní psychické potřeby rozvinul a ve svém životním prostředí uplatnil“ [Langmeier in Matějček a kol. 1997: 8].

Socializace – „přeměna jedince z asociální bytosti v bytost sociální tím, že jsou mu vštípeny způsoby myšlení, cítění, jednání, Jedním z důsledků socializace je učinit stálými takto získané dispozice chování. Funkcí této interiorizace norem a hodnot je osvojení sociálních pravidel, která jsou ex definitione individu u vnější, a zvýšení solidarity mezi členy skupiny“ [Boudon a kol. 2004: 190].

Ústavní výchova – forma náhradní péče o nezletilé dítě v některém z druhů ústavních zařízení, v rámci této práce je nejčastěji míněn dětský domov, případně dětský domov se školou či výchovný ústav [vlastní definice].

Rejstřík

adopce, 13, 31

absolvent DD, 9, 10, 25, 30, 32-34, 36, 37, 41-45, 49, 52, 56-58, 67, 69, 70, 72 - 73, 82, 99, 100, 103, 104, 112

DD, 15, 17, 18, 20, 22-34, 36-39, 41-58, 61, 64, 65, 67-72, 75, 81-83, 85-89, 94-104

DDŠ, 15, 17, 20, 23

DPC, 32, 41-42, 45-46, 58-64, 67-69, 72-73, 75-78, 82, 97, 103-104, 109

hospitalismus, 44

chráněné bydlení, 27, 35-36, 52, 68-70, 74, 92

chráněný byt, 69-70, 75, 80-81, 84, 90, 98

chráněná dílna, 52, 88

integrace, 9, 43-44, 55, 70, 74-75, 77, 85, 87, 89, 90, 93, 99, 103

kojenecký ústav, 14, 17

kraj, 9-10, 18, 22-24, 27, 36-37, 45-46, 59, 67, 99, 102-105

krajský úřad, 11, 13, 15-18, 22, 58, 101

MPSV, 11, 16-19, 25, 29, 34, 58-60, 66, 76, 101, 104

MS, 16, 19, 101

MŠMT, 15-17, 19-20, 101

MV, 16, 19, 46-47, 101

MZ, 14, 16-17, 101

náhradní péče, 10, 12, 34-36, 102

náhradní rodinná péče, 10, 12-13, 30, 45-46, 100

náhradní výchovná péče (NVP), 9, 12, 14-15, 46, 53, 60, 72, 101, 103

NNO, 9-10, 30, 45-46, 53, 56, 58, 61, 99-100, 103-104, 114

občanské sdružení (OS), 10, 27, 30-31, 36-37, 45-46, 51-57, 59, 61, 64, 67, 71-77, 80-82, 85, 91, 94, 99, 104, 119

obec, 18, 32

obec s rozšířenou působností, 11-13, 16, 18, 19, 23

pěstounská péče, 12-14, 30, 33-34, 46, 63, 65, 119

socializace, 73, 90, 93, 99, 120

ústav, 9, 14-15, 17, 20-22, 26, 29, 34, 41, 44-45, 47-49, 53-56, 60-62, 74, 79, 9-93, 104, 114, 119

ústavní syndrom, 93

ústavní výchova, 9, 11-12, 15-16, 18-19, 31, 34-35, 50, 56-59, 68, 75, 91, 99
ústavní zařízení, 22, 61, 65, 82, 92-93, 120
VÚ, 15-17, 33, 61, 75, 82-83, 94
Vyhláška č. 108/2001 Sb., 18
Vyhláška č. 334/2003 Sb., 18
Zákon č. 94/ 1963 Sb., 17
Zákon č. 359/1999 Sb., 17
Zákon č. 128/2000 Sb., 18
Zákon č. 129/2000 Sb., 18
Zákon č. 131/2000 Sb., 18
Zákon č. 157/2000 Sb., 18
Zákon č. 109/2002 Sb., 18, 20
Zákon č. 108/2006 Sb., 17, 19, 59
Zákon č. 134/2006 Sb., 17